

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Společné jmění manželů

Marital Assets

Konzultant: doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Ilona Beránková

Červenec 2011

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Všechny využití prameny a literaturu jsem řádně citovala. Práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.“

.....

Poděkování:

Děkuji vedoucímu mé rigorózní práce doc. JUDr. Josefu Salačovi, Ph.D. za odborné vedení, upřesnění a připomínky při zpracování této práce.

OBSAH

POUŽITÉ ZKRATKY	6
ABSTRAKT	7
ABSTRACT	8
1. Úvod - historický vývoj manželského majetkového práva.....	9
1.1. Právní úprava v letech 1811 – 1949.....	9
1.2. Právní úprava v letech 1950 – 1964.....	11
1.3. Právní úprava v letech 1964 – 1998.....	12
2. Vznik, předmět a správa SJM	17
2.1. Uzavření manželství a vznik SJM.....	17
2.2. Předmět SJM	22
2.3. Zdroje SJM.....	25
2.4. Nabývání do SJM	27
2.5. Nabývání do výlučného vlastnictví jednoho z manželů a do podílového spoluvlastnictví manželů.....	34
2.6. Obchodní podíl.....	39
2.7. Závazky SJM a výkon rozhodnutí	42
2.8. Konkurs a SJM	50
2.9. Reorganizace a SJM.....	55
2.10. Oddlužení a SJM	56
2.11. Správa SJM	81
3. Modifikace SJM	88
3.1. Modifikace SJM dohodou manželů.....	88
3.2. Modifikace SJM rozhodnutím soudu	95
4. Zánik a vypořádání SJM	98
4.1. Zánik SJM při zániku manželství.....	98
4.2. Zánik SJM za trvání manželství	100
4.3. Vypořádání SJM dohodou	101
4.4. Vypořádání SJM rozhodnutím soudu.....	105

4.5. Vypořádání ex lege.....	117
5. Závěr – společné jmění manželů de lege ferenda	123
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	127
SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY.....	135
SUMMARY	141
KLÍČOVÁ SLOVA	143

POUŽITÉ ZKRATKY

ABGB - Všeobecným zákoník občanský z roku 1811

ZPR – zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

OZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

BSM – bezpodílové spoluvlastnictví manželů

SJM – společné jmění manželů

ZOR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

ZM - zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

ZMPS – zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

EŘ - zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)

ObchZ- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

IZ – zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

BytZ - zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům (zákon o vlastnictví bytů).

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá problematikou společného jmění manželů s ohledem na současnou judikaturu. Důraz je kladen především na kapitoly týkající se otázek, se kterými se lze setkat v advokátní praxi. V úvodu práce je nastíněn historický vývoj manželského majetkového práva na území dnešní České republiky. Následují kapitoly týkající se vzniku, předmětu a správy SJM, jeho modifikací, a jeho zániku a vypořádání. V závěru je pojednáno o úpravě SJM de lege ferenda podle návrhu nového občanského zákoníku.

ABSTRACT

This paper discusses marital assets in the light of current case-law. A particular emphasis is placed on those chapters relating to issues that may be encountered in the practice of law. The introduction to the paper outlines historical developments in marital property rights in the territory of today's Czech Republic. Subsequent chapters dwell on the creation, subject and management of marital assets, and the modification, termination and settlement thereof. In conclusion, the treatment of marital assets *de lege ferenda* is discussed in view of the draft of the new Civil Code.

1. Úvod - historický vývoj manželského majetkového práva

1.1. Právní úprava v letech 1811 – 1949

Vývoj manželského práva na území dnešní České republiky byl velmi bohatý. V letech 1811-1949 byla oblast manželského majetkového práva upravena Všeobecným zákoníkem občanským (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB). Tento velice významný civilní kodex byl po vzniku Československa převzat tzv. recepční normou (zák. č. 11/1918 Sb.) do československého právního řádu pro oblast Čech a Moravy. Naproti tomu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi se uplatnila původní uherská pravidla ve formě tzv. koakvizice, což byla kombinace majetku odděleného a společenství statků.

Pro manželské majetkové právo platné v českých zemích, platila zásada odděleného majetku, přičemž tento obecný režim mohl být modifikován manželskými smlouvami. Uzavření manželství tak nemělo žádný vliv na majetkové poměry manželů. Každý z manželů zůstával vlastníkem svého dosavadního majetku a mohl s ním volně nakládat. Majetek nabytý některým z manželů během trvání manželství se stával výlučným vlastnictvím tohoto manžela. Totéž obdobně platilo i o závazcích. Majetek nabytý společně oběma manželi se dostával do jejich spoluvlastnictví.

Tato jinak velice moderní právní úprava byla narušena sice vyvratitelnou, ale jinak velice nerovnoprávnou, právní domněnkou, podle které se v pochybnostech mělo za to, že majetek nabytý za trvání manželství nabyt manžel. Silnější pozice muže se také projevovala ve správě a hospodaření s manželčiným jměním, jelikož se uplatňovala rovněž vyvratitelná domněnka, že manželka svěřila správu svého majetku manželovi. Zákonná správa manželčina jmění zanikala spolu se zánikem manželství. Manžel byl poté povinen vrátit manželce vše, co jí majetek včetně přírůstků.

Jak už bylo uvedeno výše, manželé se mohli odchýlit od zákonného režimu a upravit si své majetkové vztahy svatebními smlouvami učiněnými ve formě notářského zápisu. Pouze svatební smlouvou uzavřenou manželi nebo také snoubenci ve formě notářského

zápisu mohlo vzniknout majetkové společenství manželů nazvané společenství statků. Vznik společenství statků mohl být sjednán mezi živými nebo pro případ smrti. Pokud ve smlouvě nebylo výslovně uvedeno, že společenství statků má vzniknout za trvání manželství, uplatnila se zákonná domněnka, že společenství statků je sjednáno pro případ smrti. Společenství statků se mohlo vztahovat na všechny majetek, který manželé případně snoubenci měli a který v budoucnu nabyli, nebo jen na některý ve smlouvě vymezený majetek.

Ust. § 1236 obsahovalo v souvislosti se společenstvím statků zvláštní úpravu týkající se nemovitého majetku. V případě, že některý z manželů vlastnil nějakou nemovitost a do pozemkových knih bylo zapsáno společenství statků druhého manžela, vzniklo tím věcné právo na polovinu podstaty a manžel vlastníci nemovitost nemohl tuto polovinu nikomu odkázat v závěti. Druhému manželovi za trvání manželství nevznikal nárok na užitky. Po smrti manžela vlastníciho nemovitost nabyt oprávněný manžel ze společenství statků ihned vlastnictví k onomu podílu zajištěnému vkladem, což však nesmělo být na újmu věřitelů, kteří měli své právo na podíl zapsáno ještě pře vkladem práva ze společenství statků.¹

Závazky vztahující se k společnému majetku byli manželé povinni plnit společně a nerozdílně. Ostatní závazky byl povinen plnit ten manžel, kterému závazek vznikl. Majetkové společenství zanikalo především smrtí jednoho z manželů, jen výjimečně mohlo být zrušeno za života manželů. Při vypořádání společenství statků připadla každému z manželů jedna polovina společného majetku.

Vedle společenství statků mohly být svatebními smlouvami založeny právní vztahy v rámci dalších právních institutů demonstrativně uvedených v ust. § 1217, kterými bylo věno, obvěnění, jitřní dar, správa a používání vlastního jmění, dědická posloupnost nebo doživotní požívání jmění určeného pro případ smrti a vdovský plat.

¹ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2000, str. 20

1.2. Právní úprava v letech 1950 – 1964

S účinností od 1. 1. 1950 bylo zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném vyčleněno rodinné právo včetně manželského majetkového práva z občanského zákoníku. ZPR obsahoval dispozitivní úpravu tzv. "zákonného společenství majetkového". Toto majetkové společenství manželů vznikalo okamžikem uzavření manželství, ale jen tehdy, když manželé nevyužili možnost, kterou jim poskytovalo ust. § 29 ZPR, a nedohodly se, že rozsah jejich společného jmění bude odlišný od zákonného společenství majetkového. K platnosti takové dohody bylo třeba formy soudního a později notářského zápisu. Tímto způsobem manželé také mohli vyhradit vznik zákonného společenství majetkového až ke dni zániku manželství.

Zákonné společenství majetkové se skládalo z tzv. "získaných majetků" obou manželů. Získaný majetek zahrnoval jmění, které nabyl kterýkoli z manželů v době trvání manželství, s výjimkou jmění nabytého dědictvím nebo darem a věcí sloužících jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání. Obvyklou správu jmění náležejícího do zákonného společenství majetkového mohl vykonávat každý z manželů sám. Jednalo-li se však o věc, která přesahovala rámec obvyklé správy, potřeboval souhlas druhého manžela. Na jmění náležejícím do zákonného společenství majetkového se mohl hojit také věřitel jen jednoho z manželů.

Co se týče zániku zákonného majetkového společenství, přicházelo zde v úvahu několik situací. Zákonné majetkové společenství mohlo být na žádost kteréhokoli z manželů zrušeno ze závažných důvodů. Ze zákona zákonné majetkové společenství zanikalo stejně jako v současné právní úpravě - zánikem manželství a také odlišně od nyní platného občanského zákoníku - zbavením svéprávnosti některého z manželů. Jakmile zákonné společenství majetkové zaniklo, na jmění, které do něho patřilo, se přiměřeně použilo ustanovení o spoluvlastnictví. Podíly manželů přitom byly stejné. Při rozdělení jmění náležejícího do zákonného společenství majetkového byl každý z manželů povinen nahradit to, co bylo z tohoto jmění vynaloženo na jeho majetek, který do společenství nepatřil. Co vynaložil některý z manželů na společné jmění jen ze svého, bylo mu na jeho žádost nahrazeno.

Skutečnost, že zákon o právu rodinném upravoval rozvod manželství na základě viny, se promítla do způsobu vypořádávání zákonného společenství majetkového tím, že podíl na jmění náležejícím do zákonného společenství majetkového mohl být rozvedenému manželovi, který byl vinen rozvodem, na žádost nevinného manžela odňat, jestliže se o nabytí tohoto jmění nepříčinil vůbec, anebo mohl být snížen, přičinil-li se v míře jen nepatrné. Pokud byli rozvodem vinni oba manželé, soud upravil jejich podíly na žádost kteréhokoli z nich tak, aby poměr podílů odpovídal tomu, jak se přičinili o nabytí společného jmění. Při určení míry přičinění se přihlíželo i k tomu, zda některý z manželů osobně pečoval o děti a společnou domácnost.

1.3. Právní úprava v letech 1964 – 1998

S vydáním zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku se právní úprava manželského majetkového práva vrátila do občanskoprávní kodifikace. Občanský zákoník s účinností od 1. 4. 1964 vytvořil nový institut – bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Bezpodílové spoluvlastnictví bylo koncipováno jako spoluvlastnictví, u kterého nebyla určena velikost podílů. Každý z manželů byl vlastníkem celé věci spadající do bezpodílového spoluvlastnictví, přitom vlastnické právo každého z nich bylo omezeno vlastnickým právem druhého manžela. Vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů byl vázán na vznik manželství. Manželé přitom původně neměli možnost jeho vznik dohodou vyloučit ani vyhradit jeho vznik ke dni zániku manželství. Bezpodílové spoluvlastnictví vznikalo i v manželství neplatném, kdy existovalo až do právní moci rozsudku prohlášujícím manželství za neplatné s účinky ex tunc. Nevznikalo však v manželství zdánlivém.

Podle ust. § 143 občanského zákoníku předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů bylo vše, co mohlo být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy sloužily osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Předmětem osobního vlastnictví byly podle ust. § 127

občanského zákoníku především příjmy a úspory z práce a ze sociálního zabezpečení, v osobním vlastnictví byly dále zejména věci domácí a osobní potřeby, rodinné domky a rekreační chaty.² Na věci v soukromém vlastnictví manželů se ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví používala jen přiměřeně. Věci, které jeden z manželů nabyt před uzavřením manželství, zůstávaly v jeho výlučném vlastnictví i po uzavření manželství, stejně jako věci, které byly za ně během trvání manželství nabyty. Výnosy, užitky a přírůstky, které byly ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů (např. úroky z peněz, plody rostlin nebo mláďata zvířat) se však stávaly předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Do bezpodílového spoluvlastnictví také patřily odměny za autorská díla, vynálezy a zlepšovací návrhy, příjmy z členství v družstvech, výhry ze sázek a loterií apod. Pohledávky a dluhy do bezpodílového vlastnictví manželů nespádaly stejně jako práva (např. právo autorské nebo právo odpovídající věcnému břemenu), protože se nejednalo a nejedná o věci. Obchodní podíl do společného jmění rovněž z tohoto důvodu nespadal. Vyplacené zisky jednoho z manželů (popř. obou) z titulu jeho (jejich) podílu v obchodní společnosti se však stávaly součástí BSM.³

Věci v bezpodílovém spoluvlastnictví užívali manželé společně a společně také hradili náklady na věci vynaložené nebo spojené s jejich užíváním a udržováním. Pokud došlo mezi manželi k rozporům ohledně věcí patřících do bezpodílového spoluvlastnictví, rozhodl je na návrh jednoho z nich soud.

Běžné záležitosti týkající se společných věcí mohl vyřizovat každý z manželů sám, v ostatních záležitostech bylo třeba souhlasu druhého manžela, jinak byl právní úkon neplatný, a to až do roku 1982 absolutně. Pojem běžné záležitosti se vykládal podle majetkových poměrů konkrétní rodiny.

² Podle ust. § 128 odst. 1 OZ byl rodinný domek obytný dům, u něhož aspoň dvě třetiny podlahové plochy všech místností připadají na byty. Rodinný domek mohl mít nejvýše pět obytných místností nepočítajíc v to kuchyně. Větší počet obytných místností mohl mít, jestliže úhrn jejich podlahové plochy nepřesahuje 120 metrů čtverečních; z obytných kuchyní se do tohoto úhrnu započítávali pouze plochy, o které výměra kuchyně přesahuje 12 metrů čtverečních. Podle ust. § 128 se za podmínek uvedených v odstavci 1 se považovala za rodinný domek i obytná část zemědělské usedlosti.

³ Mašek, D. *Manželství a obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným*, Právo a rodina, 2000, č. 4, str. 1.

Princip aktivní a pasivní solidarity manželů byl vyjádřen v ust. § 145 odst. 2 OZ tak, že z právních úkonů týkajících se společných věcí jsou oprávněni a povinni oba manželé společně a nerozdílně.

Odlišně od současné právní úpravy mohla být podle ust. § 147 OZ při výkonu rozhodnutí uspokojena pohledávka, která vznikla za trvání manželství jen jednomu z manželů, i z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Bezpodílové spoluvlastnictví typicky zanikalo spolu se zánikem manželství. K zániku manželství docházelo smrtí jednoho z manželů nebo obou současně, prohlášením manžela za mrtvého, rozvodem (resp. právní mocí rozsudku o rozvodu manželství) a prohlášením manželství za neplatné.

Zákon však výjimečně připouštěl i zánik bezpodílového spoluvlastnictví za trvání manželství. Ze zákona k tomu docházelo ve dvou případech, a to byla-li nařízena likvidace předluženého majetku některého z manželů podle ust. § 352 odst. 3 OSŘ anebo došlo-li k soudnímu výroku o propadnutí majetku některého z manželů podle ust. § 52 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona a podle ust. § 500 odst. 3 OZ.

Ze závažných důvodů, zejména jestliže by další trvání bezpodílového spoluvlastnictví odporovalo pravidlům socialistického soužití, mohlo být toto spoluvlastnictví zrušeno na návrh některého z manželů soudem za trvání manželství. Za závažný důvod se považovalo takové počínání druhého manžela, které znamenalo neehospodárné nakládání se společným majetkem na úkor rodiny, anebo které spočívalo v tom, že den z manželů se o vytváření společného majetku nepříčiňuje, ačkoliv je to v jeho možnostech a schopnostech. Z hlediska souladu s pravidly socialistického soužití se posuzoval i případ, kdy jeden z manželů pozbyl rozhodnutím soudu způsobilost k právním úkonům anebo byla jeho způsobilost omezena.⁴ Jestliže za trvání manželství bezpodílové spoluvlastnictví zaniklo, mohlo být obnoveno zase jen rozhodnutím soudu vydaným na návrh jednoho z manželů. Fakticky zde však nešlo o obnovení původních bezpodílových spoluvlastnických vztahů, nýbrž o nový vznik bezpodílových spoluvlastnických vztahů s účinky ex nunc.

⁴ Radvanová, S., Štěpina, J. *Majetkové otázky v manželství a rodině*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967, str. 28.

Po zániku bezpodílového spoluvlastnictví bylo třeba provést jeho vypořádání. V úvahu zde přicházely dvě varianty, a to buď vypořádání dohodou, nebo vypořádání rozhodnutím soudu. Zákon přitom nestanovil zvláštní formu dohody, určoval pouze, že při vypořádání dohodou si jsou manželé povinni vydat na požádání písemné potvrzení o tom, jak se vypořádali.

Nedošlo-li k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dohodou, provedl je na návrh jednoho z manželů soud. Při vypořádávání bezpodílového spoluvlastnictví se vycházelo ze zásady, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů přitom byl oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a byl povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlíželo především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění se bral též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

V praxi však docházelo často k situaci, kdy bezpodílové spoluvlastnictví manželů nebylo vypořádáno ani dohodou manželů, ani rozhodnutím soudu. Proto novela občanského zákoníku číslo 131/1982 Sb. doplnila úpravu vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů obsaženou v ust. § 149 OZ tak, že stanovila pro případ, kdy nedošlo do tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebylo-li bezpodílové spoluvlastnictví manželů na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím soudu, nevyratitelnou právní domněnku, podle které platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci z bezpodílového spoluvlastnictví pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž přiměřeně platilo o ostatních majetkových právech manželům společných.

Nastíněná právní úprava bezpodílového spoluvlastnictví manželů doznala výrazných změn tzv. „velkou novelou OZ“ č. 509/1991 Sb. reagující na společenské změny na počátku devadesátých let. Hlavní význam této novely spočíval v tom, že manželé dostali možnost upravit si své majetkové vztahy odlišně od zákona a že nově byly upraveny vztahy manželů týkající se podnikání. Velkou novelou také došlo ke změně

zákonné úpravy předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, když v ust. § 143 OZ rozšířila taxativní výčet výjimek z věcí, které nejsou součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů, o věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, anebo kterému byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.⁵

S účinností od 1. 1. 1992 tak manželé mohli dohodou uzavřenou ve formě notářského zápisu rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví nebo vyhradit jeho vznik až ke dni zániku manželství. Tyto dohody působily vůči třetím osobám jen, pokud jim byly známy. V případech, kdy byla některá z těchto dohod uzavřena, nemohl být proveden výkon rozhodnutí podle ust. § 147 OZ z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jestliže tato pohledávka vznikla při používání majetku, který nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

V souvislosti s obnovením podnikání občanů v Československu bylo do OZ zařazeno ustanovení § 148a, v důsledku kterého potřeboval podnikatel při zahájení podnikání k použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřeboval.

Nově také byla stanovena možnost zrušení BSM soudem v souvislosti s povolením k podnikatelské činnosti manžela, a to na návrh nepodnikajícího manžela (§ 148a odst. 2). Pokud podnikali oba, mohl návrh podat kterýkoliv z nich.

⁵ Např. zákon č. 403/1990 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 87/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů.

2. Vznik, předmět a správa SJM

2.1. Uzavření manželství a vznik SJM

Zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, bylo s účinností od 1. 8. 1998 bezpodílové spoluvlastnictví manželů nahrazeno institutem společného jmění manželů. Společné jmění manželů (dále také „SJM“) představuje právní formu majetkového společenství, které může vzniknout pouze mezi manžely. Základním předpokladem jeho vzniku tedy je uzavření manželství.

Manželství se podle ust. § 3 ZOR uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě před úřadem, který plní jeho funkci nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Tímto předpisem je zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků. Zákon o rodině tedy rozlišuje dvě formy uzavírání sňatků – občanský a církevní sňatek, které si jsou z hlediska zákona rovný.

Pokud se snoubenci rozhodnou pro civilní formu sňatku, která byla v době od 1. 1. 1950 až do 1. 7. 1992 jedinou platnou formou uzavření manželství, prohlášení o uzavření manželství musí učinit před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které jsou matričním úřadem. Toto prohlášení lze s účinností od 1. 7. 2001 učinit i před starostou, nebo místostarostou obce, městské části, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které nejsou matričním úřadem, je-li jeden ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu v jeho správním obvodu. Prohlášení o uzavření manželství lze činit před primátorem hlavního města Prahy, náměstkem primátora hlavního města Prahy nebo pověřeným členem zastupitelstva hlavního města Prahy, jakož i před primátorem statutárního města, náměstkem primátora statutárního

města nebo pověřeným členem zastupitelstva statutárního města. Ve všech případech však u slavnostního aktu musí být přítomen zaměstnanec místně příslušného matričního úřadu. Místně příslušný matriční úřad je ten, který vede matriky pro obvod, v němž má alespoň jeden ze snoubenců trvalý pobyt. Podle ust. § 12 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení může matriční úřad, v jehož správním obvodu jsou muž nebo žena, kteří chtějí uzavřít manželství, přihlášení k trvalému pobytu, povolit na základě žádosti snoubenců uzavřít manželství před jiným matričním úřadem. ZOR a ZM upravují i místo uzavření manželství. Tradičně je manželství uzavíráno v oddací síni v budově obecního úřadu nebo na jiném místě, které obecní úřad pro tuto příležitost používá. Místně příslušný matriční úřad nebo i delegovaný matriční úřad však může povolit na základě žádosti snoubenců uzavření manželství na kterémkoli vhodném místě ve svém správním obvodu. ZOR umožňuje i zjednodušenou formu uzavření manželství, je-li život snoubence přímo ohrožen. V tomto případě může být manželství uzavřeno před kterýmkoli obecním úřadem na kterémkoli místě. K uzavření manželství pak není potřeba ani delegace, ani povolení k tomu, aby manželství bylo uzavřeno na jiném vhodném místě, než je obecní úřad. Vždy je však třeba, aby bylo souhlasné prohlášení učiněno před orgánem podle ust. § 4 odst. 1 nebo odst. 2 ZOR.

S účinností od 1. 7. 2008 si mohou snoubenci zvolit církevní formu sňatku před orgánem registrované církve nebo registrované náboženské společnosti. Církve a náboženské společnosti registruje podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností Ministerstvo kultury ČR. V současné době je zaregistrováno 32 subjektů. Jestliže by snoubenci uzavřeli manželství před jinou církví nebo jinou náboženskou společností, která není registrována Ministerstvem kultury ČR, manželství by vůbec nevzniklo.

Zákonem č. 234/1992 Sb. tak byla do našeho právního řádu navrácena tradiční forma uzavírání sňatku. Až do tzv. manželské novely (zák. č. 320/1919 Sb.) vznikalo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku manželství obligatorně církevní formou. Manželská novela upravila obě formy uzavření manželství, tedy jak civilní, tak církevní formu. Tato úprava byla zrušena zákonem o právu rodinném (ZPR), který upravil pouze občanský sňatek, a ZOR tuto úpravu převzal. Výlučnost právní úpravy civilního sňatku byla natolik

striktní, že i při uzavírání sňatku českým občanem v zahraničí bylo nutné podle ust. § 20 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, dodržet občanskou formu. Pokud český občan v cizině uzavřel manželství církevní formou, naše státní orgány na toto manželství pohlížely jako na neexistující (non matrimonium). Podle čl. II novely ZOR (zákona č. 234/1992 Sb.) bylo ustanovení § 20 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb. zrušeno. Novela se však musela vypořádat se sňatky českých občanů v cizině uzavřených církevní formou do nabytí účinnosti této novely. Podle ust. § 4c ZOR manželství, uzavřená občany ČSFR v období od 1. ledna 1950 do 1. července 1992 církevní formou v zahraničí podle práva platného v místě uzavření manželství, jsou platná podle československého práva.⁶ Podle ust. § 4a odst. 1 ZOR prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před příslušným orgánem církve, a to před osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Který orgán je v konkrétním případě příslušným a kdo je pověřenou osobou, stanoví vnitřní předpisy dané církve. Církevní sňatek může být uzavřen až poté, kdy snoubenci předloží oddávajícímu osvědčení vydané příslušným matričním úřadem, od jehož vydání neuplynuly více než tři měsíce, o tom, že splnili všechny požadavky zákona pro uzavření platného manželství. Orgán státem registrované církve nebo náboženské společnosti, před kterým došlo k uzavření manželství, je povinen do 3 pracovních dnů od uzavření manželství doručit protokol o uzavření manželství s uvedením skutečností podle ZM příslušnému matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu bylo manželství uzavřeno.

ZOR uznává také sňatky občanů ČR uzavřené v zahraničí. Forma uzavření manželství se podle ust. § 20 ZMPS řídí zásadou *lex locus regit actum*, tj. právem místa, kde se manželství uzavírá.⁷ Občan České republiky může v cizině uzavřít manželství též před zastupitelským úřadem ČR oprávněným k tomu zvláštním předpisem (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích). Pokud je život toho, kdo chce uzavřít manželství přímo ohrožen, může být manželství v cizině rovněž uzavřeno před kapitánem lodi plující pod vlajkou České republiky, před kapitánem letadla registrovaného v České republice nebo velitelem vojenské jednotky České republiky, je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem ČR.

⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2001, str. 63.

⁷ Kučera, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 5. vyd. Brno: Doplněk, 2001, str. 330

Český právní řád výjimečně umožňuje uzavření manželství v zastoupení jednoho ze snoubenců, a to za splnění několika předpokladů. Zastoupení je možné jen na základě povolení krajského úřadu nebo obecního úřadu obce s rozšířenou působností, jestliže pro to existují důležité důvody, a na základě plné moci. Plná moc musí splňovat náležitosti předepsané ZOR, především musí být písemná s ověřeným podpisem a druhý snoubenec, se kterým má být manželství uzavřeno, v ní musí být přesně označen. Zástupce snoubence může být pouze zletilá fyzická osoba s plnou způsobilostí k právním úkonům. S ohledem na zachování tradiční podoby uzavření manželství musí být zástupce stejného pohlaví jako snoubenec, kterého zastupuje.

Podle ust. § 20 ZMPS se způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti řídí právem státu, jehož je tato osoba příslušníkem (*lex patriae*).⁸ ZOR upravuje způsobilost osoby uzavřít manželství a další podmínky jeho uzavření negativním způsobem, tzn., že vyjmenovává případy, kdy manželství vůbec nevznikne nebo dojde k vzniku neplatného manželství. Podle ust. § 17a manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím, jestliže bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let, jestliže bylo uzavřeno před nepříslušným orgánem nebo osobou, jestliže církevnímu sňatku nepředcházelo předoddavkové řízení, tj. nebylo příslušným matričním úřadem vydáno osvědčení, příp. osvědčení bylo starší tři měsíců, a jestliže prohlášení o vstupu do manželství učinil zástupce bez povolení krajského úřadu nebo obecního úřadu obce s rozšířenou působností, bez platné plné moci, případně došlo-li k odvolání plné moci. S ohledem na znění ust. § 3 ZOR manželství nevznikne, pokud by ho uzavřely dvě osoby téhož pohlaví nebo pokud by oba snoubenci neprojeвили souhlasně svou vůli vstoupit do manželství.⁹ V manželství zdánlivém, tedy v manželství, které vůbec nevzniklo, nevzniká ani společné jmění manželů.

Neplatné manželství je ve smyslu ust. §§ 11 – 17 ZOR manželství, které vzniklo, má právní následky, a to až do doby, dokud ho soud neprohlásí za neplatné. Manželství prohlášené za neplatné se považuje za neuzavřené. Rozhodnutí soudu o neplatnosti manželství má tedy konstitutivní účinky a působí *ex tunc*, tj. od okamžiku uzavření manželství. O právech a povinnostech manželů ke společnému dítěti a o jejich

⁸ Kučera, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 5. vyd. Brno: Doplněk, 2001, str. 329

⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2001, str. 81

majetkových poměrech po prohlášení manželství za neplatné platí obdobně ustanovení o právech a povinnostech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových poměrech. To znamená, že i v neplatném manželství vzniká společné jmění manželů, které po prohlášení neplatnosti manželství musí být vypořádáno. Případy neplatnosti manželství jsou zákonem vymezeny taxativně. Neplatnost manželství může být způsobena porušením principu monogamie, příbuzenským vztahem manželů, nízkým věkem nebo duševní chorobou některého či obou manželů nebo také vadou právního úkonu. Manželství totiž nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá. Takové manželství se stane platným, jakmile dřívější manželství zaniklo, nebo bylo prohlášeno za neplatné anebo jakmile dřívější partnerství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci. Přitom nezáleží na tom, jestli se jedná o plnorodé (vlastní, mající oba společné rodiče) nebo o polorodé (nevlastní, mající jen jednoho společného rodiče) sourozence. Totéž platí o příbuzenství založeném osvojením, pokud osvojení trvá. Manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně, jestliže to je v souladu se společenským účelem manželství, může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než šestnáct let. Bez tohoto povolení je manželství neplatné. K výroku o neplatnosti manželství však nedojde a takové manželství se stane platným, jestliže manžel, který byl v době uzavření manželství nezletilý, již dovršil osmnáctý rok, nebo jestliže manželka otěhotněla. Manželství také nemůže uzavřít osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům.¹⁰ Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, může uzavřít manželství jen s povolením soudu.¹¹ ZOR v ust. § 14 odst. 3 také pamatuje na případy, kdy osoba trpí duševní poruchou a soud ještě nerozhodl o zbavení nebo o omezení způsobilosti k právním úkonům, když stanoví, že manželství nemůže uzavřít osoba stížená duševní poruchou, která by měla za následek omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Soud však může osobě, která je stížena duševní poruchou, která by měla za následek omezení

¹⁰ Podle ust. § 10 odst. 1 OZ soud zbaví fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům, jestliže pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony.

¹¹ Podle ust. § 10 odst. 2 OZ jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.

způsobilosti k právním úkonům, uzavření manželství povolit, je-li zdravotní stav osoby slučitelný s účelem manželství. Podle ust. §15a ZOR je manželství neplatné v důsledku vad právního úkonu, a to v důsledku bezprávné výhružky anebo omylu týkajícího se totožnosti jednoho ze snoubenců nebo povahy právního úkonu uzavření manželství.

Avšak ani uzavření manželství zákonem aprobovaným způsobem automaticky nemá za následek vznik společného jmění manželů. Česká právní úprava umožňuje manželům nebo muži a ženě, kteří chtějí uzavřít manželství, aby si vyhradili vznik SJM zcela nebo zčásti až ke dni zániku manželství. Tuto smlouvu je nutné uzavřít ve formě notářského zápisu. Manželé, kteří si vyhradili vznik SJM ke dni zániku manželství, nabývají veškerý majetek vyjma věcí tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti každý do svého výlučného vlastnictví. Pokud nějakou věc nabudou společně, bude tato věc náležet do jejich podílového spoluvlastnictví. Ke dni zániku manželství dojde k tomu, že majetek, který by nebyl uzavření této smlouvy náležel do SJM (tzn. majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležící do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka) vstoupí do SJM a následně bude vypořádán jako společný. Výše uvedené obdobně platí i o závazcích manželů.

Další případ, kdy společné jmění manželů nevznikne v důsledku uzavření manželství, upravuje zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) v ust. § 276. Vznik nového společného jmění po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu není přípustný. Uzavře-li dlužník v této době manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku účinků prohlášení konkurzu. Smlouvy o rozšíření společného jmění, které by odporovaly tomuto ustanovení nebo jej obcházely, jsou neplatné.

2.2. Předmět SJM

Společné jmění manželů je právní institut, který s účinností od 1. 8. 1998 nahradil dosavadní bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Vztahem společného jmění manželů a bezpodílového spoluvlastnictví manželů se zabýval Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1803/2000 ze dne 26. 9. 2000, který došel k závěru, že společné jmění manželů a bezpodílové spoluvlastnictví jsou dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem, rozsahem, obsahem i zánikem.¹² Bezpodílové spoluvlastnictví se účinností novely občanského zákoníku č. 91/1998 Sb., tj. k 1. 8. 1998 transformovalo na společné jmění manželů za podmínky, že k tomuto datu existovalo. Podle přechodných ustanovení tohoto zákona se věci, které ke dni 1. 8. 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, staly součástí společného jmění manželů. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle nové právní úpravy považují za součást SJM, se staly jeho součástí. Předmět společného jmění manželů na rozdíl od bezpodílového spoluvlastnictví manželů tvoří i věci sloužící k výkonu povolání. Otázkou tedy je, zda věci sloužící k výkonu povolání existující před 1. 8. 1998 se staly k tomuto dni součástí společného jmění manželů. Gramatickým výkladem čl. VIII zákona č. 91/1998 Sb., že „věci, které ke dni 1. 8. 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů“ dojdeme k závěru, že nikoli.¹³

Právní konstrukce společného jmění manželů je taková, že na rozdíl od podílového spoluvlastnictví je každý z manželů úplným vlastníkem celé věci¹⁴, jeho vlastnické právo je však omezeno stejným vlastnickým právem druhého z manželů.

Předmět společného jmění manželů podle současné právní úpravy tvoří majetek

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1803/2000 ze dne 26. 9. 2000: „Společné jmění manželů a bezpodílové spoluvlastnictví jsou dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem, rozsahem, obsahem i zánikem. Pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.“

¹³ Shodně Telec, I. *Společné jmění manželů a věci k výkonu povolání*. Právní rozhledy, 1998, č. 11, s. 565-568, a také Nejvyšší soud České republiky v rozsudku ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2903/2005

¹⁴ Proto také věc, která je předmětem SJM, nemůže být při výkonu rozhodnutí postižena co do její části vyjádřeně ideálním podílem, neboť se nejedná o podílové spoluvlastnictví (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 211/2002 ze dne 28. 11. 2002)

nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležící do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka, a odlišně od předchozí právní úpravy závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

Kromě výše uvedených výjimek ze SJM stanovených občanským zákoníkem může některý majetek ze SJM vyloučit i speciální zákon, např. zákon 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích. Podle jeho § 8 odst. 3 mají spolupůvodci právo na patent v rozsahu, v jakém se podílejí na vytvoření vynálezu. Přísluší-li práva z téhož patentu několika osobám, spravují se vztahy mezi nimi obecnými předpisy o podílovém spoluvlastnictví (§ 16 odst. 1). Práva z patentu by tak manželé měli nikoli ve společném jmění a manželů, ale v podílovém spoluvlastnictví podle ust. § 137 a násl. občanského zákoníku.

Součástí společného jmění manželů může být vše, co může být předmětem vlastnického práva jednotlivce. Vedle majetku do společného jmění manželů náleží odlišně od dřívějšího bezpodílového spoluvlastnictví manželů i závazky.

Majetkem se pro účely vymezení společného jmění rozumí věci (movité i nemovité), pohledávky, jiná práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi. Majetek tak může mít formu pohledávek vzniklých z právních úkonů, ze způsobené škody, bezdůvodného obohacení a jiných skutečností uvedených v občanském zákoníku, ale také majetkových práv představující účast jednoho z manželů v obchodní společnosti či družstvu, majetkových práv z průmyslového a jiného duševního vlastnictví nebo majetkových práv vzniklých z obchodněprávních závazkových

vztahů. Do kategorie majetku lze zahrnout i další předměty občanskoprávních vztahů jako jsou byty a nebytové prostory podle zákona č. 72/1994 Sb. (zákon o vlastnictví bytů).

Významným předmětem společného jmění jsou peníze. Za splnění výše zmíněných podmínek, že byly nabyty za trvání manželství jedním nebo oběma z manželů, spadají do společného jmění nezávisle na tom, jestli mají formu peněžní hotovosti nebo jsou uloženy na účtech u bank. Do společného jmění rovněž náleží cenné papíry.

2.3. Zdroje SJM

V okamžiku uzavření manželství je majetkové společenství manželů prázdné, jak na straně majetku, tak na straně závazků. Společné jmění manželů vzniká teprve až nabytím první věci jedním nebo oběma manželi.¹⁵ Přitom se však nesmí jednat o některou z již zmiňovaných výjimek stanovených ust. § 143 v občanském zákoníku.

Majetek se do společného jmění manželů dostává nejčastěji z následujících zdrojů:

- a) z výkonů ze závislé činnosti. Do těchto příjmů lze zařadit mzdu a plat z pracovního poměru včetně náhrad, odměn, naturálních odměn, tzv. třináctého platu, odstupného při skončení pracovního poměru a také odměny z dohody o pracovní činnosti a provedení práce. Nárok na vyplacení pracovní odměny nenáleží do SJM.
- b) z podnikatelské činnosti.
- c) z příjmů z členství v družstvech.
- d) z odměn a honorářů umělců, příjmů ze smluv nakladatelských. Obrazy, sochy a jiná umělecká díla nepatří do SJM na rozdíl od finančních prostředků získaných z jejich prodeje.

¹⁵ Někteří autoři jsou názoru, že společné jmění manželů vzniká ihned v okamžiku vzniku manželství např. Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2000, str. 39.

- e) z odměn za vynálezy, autorská díla, vyplacené odměny a prémie za zlepšovací návrhy.
- f) z dávek sociálního zabezpečení. Do těchto příjmů lze zařadit nemocenské dávky, podporu v nezaměstnanosti, důchodové dávky, dávky státní sociální podpory a dávky sociální pomoci.
- g) z výher ze sázek, loterií, tombol apod. Pro zařazení výhry do společného jmění manželů není rozhodující okamžik zakoupení losu, ale až okamžik převzetí výhry.
- h) z pojistného plnění. Přitom není směrodatné, kdy byla uzavřena pojistná smlouva, ale kdy došlo k pojistnému plnění. Zdrojem SJM však nemůže být pojistné plnění vyplacené z pojistky věci náležící do výlučného vlastnictví jednoho z manželů a také pojistné plnění vyplacené z titulu bolestného a ztížení společenského uplatnění.
- i) z výnosů, přírůstků a jiných tzv. civilních užitků. Do této skupiny patří např. plody rostlin, ale také nájemné¹⁶ a úroky z vkladů.^{17 18}
- j) z vyplacené náhrady škody. Do společného jmění manželů bude náležet náhrada škody vyplacená oběma nebo jednomu z manželů z důvodu ztráty na výděлку nebo na důchodu při poškození na zdraví. Vzhledem k osobní povaze bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění peníze vyplacené z tohoto titulu do společného jmění manželů nepřipadnou. Co se týče náhrady věcné škody, rozhodující zde bude určení vlastníka poškozené věci.
- k) z vydaného bezdůvodného obohacení. Podle ust. § 456 OZ se předmět bezdůvodného obohacení musí vydat tomu, na jehož úkor byl získán. Při

¹⁶ Např. Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 24 Co 15/97 ze dne 31. 1. 1997: „Nájemné z bytů a nebytových prostor v domě, který získal jeden z manželů v restituci, a který je proto pouze jeho vlastnictvím, je předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud bylo vyplaceno za trvání manželství.“

¹⁷ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 798/2004 ze dne 7. 3. 2005: „Do BSM patří úroky z vkladu náležícího jen jednomu z manželů, a pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v BSM, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučné prostředky jen jednoho z manželů.“

¹⁸ Současná soudní praxe, podle které úroky z vkladů patří do SJM, se jeví přinejmenším jako diskutabilní. Vzhledem k tomu, že úroková míra často nepřevyšuje inflaci, úroky jen částečně zmírňují znehodnocení peněz. Za této situace je manžel, který si své peníze uloží na účet v bance, nedůvodně znevýhodněn oproti manželce, který peníze investuje do nemovitostí nebo např. do podílového fondu. V případě zhodnocení těchto investic zisk vzniklý rozdílem v prodejní a kupní ceně připadne do výlučného vlastnictví tohoto manžela. Tento ustálený přístup soudní praxe navíc odporuje ust. § 121 OZ, podle kterého jsou úroky příslušenství pohledávky a příslušenství náleží vlastníku věci hlavní, a proto s ním nelze souhlasit.

rozhodování o tom, jestli vydané bezdůvodné obohacení je zdrojem SJM nebo zda náleží do výlučného vlastnictví jen jednoho z manželů, případně do jejich podílového spoluvlastnictví, je směřodonné, jestli byl bezdůvodným obohacením dotčen majetek v SJM nebo v odděleném vlastnictví.

- l) z peněz získaných z půjčky (nebo z úvěru), i když smlouvu uzavřel jen jeden manžel.¹⁹ Jestliže z takové půjčky byly vynaloženy peníze na oddělený majetek vypůjčitele (na přístavbu, opravu, údržbu stavby v odděleném vlastnictví apod.), je to investice ze společného majetku do odděleného.²⁰
- m) ze splátek třetích osob na pohledávky společné oběma manželům.
- n) z členských podílů ve stavebních bytových družstvech ve své zbytkové hodnotě, vznikne-li jednomu z manželů nebo oběma za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu.
- o) refundace splacené z odděleného majetku jednoho manžela do společného jmění manželů. Jestliže z ust. § 149 OZ vyplývá možnost poskytnutí investice, nebylo by rozumného důvodu, aby se ve stejné situaci nepřipustil obrácený postup, tj. přijetí splácení investice.²¹

2.4. Nabývání do SJM

Vlastnictví věcí lze obecně nabýt kupní, darovací nebo jinou smlouvou, děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných právních skutečností stanovených zákonem. Nejčastěji se majetek do společného jmění manželů nabývá na základě kupní smlouvy. Vzhledem k tomu, že společné jmění manželů tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, bude pro zařazení majetku do společného jmění manželů rozhodující okamžik nabytí majetku. Okamžik nabytí

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2345/2003 ze dne 12. 2. 2004: „Vznikl-li za trvání manželství dluh, z něhož byl zavázán jenom jeden z manželů, který např. uzavřel vlastním jménem smlouvu o půjčce, a bylo-li takto získaných peněz použito na koupi určité věci, tj. byla-li za ně získána určitá majetková hodnota, náleží i tato hodnota do bezpodílového spoluvlastnictví.“

²⁰ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2000, str. 94

²¹ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2000, str. 94

vlastnického práva se liší podle toho, je-li kupní smlouvou získávána věc movitá, věc nemovitá, která je předmětem evidence katastru nemovitostí nebo věc nemovitá, která není předmětem evidence katastru nemovitostí.

Převádí-li se movitá věc na základě smlouvy, kupující nabývá vlastnictví věci až převzetím věci, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak. Účastníci smlouvy si mohou sjednat např. výhradu vlastnictví věci až do úplného zaplacení kupní ceny podle ust. § 601 OZ, nebo si mohou sjednat, že si věc i po uzavření kupní smlouvy nechá u sebe prodávající, nebo naopak v době uzavření smlouvy má věc u sebe kupující např. z důvodu nájmu nebo výpůjčky. Kupní smlouva, kterou se převádí movitá věc, nemusí být uzavřena písemně.

Převádí-li se nemovitá věc, nabývá se vlastnictví vkladem do katastru nemovitostí. Právní účinky vkladu vznikají na základě pravomocného rozhodnutí o jeho povolení ke dni podání návrhu na vklad. Proto pokud by osoba, která se chystá uzavřít sňatek v případě, že nemá se svým snoubencem uzavřenu předmanželskou smlouvu, chtěla nabýt nemovitost do svého výlučného vlastnictví, musela by ještě před uzavřením manželství nejen uzavřít kupní smlouvu, ale také podat návrh na vklad do katastru nemovitostí. Kupní smlouva musí mít písemnou formu a projevy vůle účastníku musí být na téže listině. Byla-li kupní smlouva uzavřena až po uzavření manželství jen jedním z manželů, převedená nemovitost bude náležet do SJM (pokud ovšem nebyl rozsah SJM zúžen smlouvou či rozhodnutím soudu nebo nebyl-li vznik SJM vyhrazen ke dni zániku manželství, případně nebyla-li nemovitost nabyta výlučně z prostředku tohoto manžela), i když katastrální pracoviště za této situace zapíše jako vlastníka nemovitosti pouze manžela, který byl smluvní stranou kupní smlouvy.

Převádí-li se na základě smlouvy nemovitá věc, která není předmětem evidence v katastru nemovitostí, nabývá se vlastnictví okamžikem účinnosti této smlouvy. Účinnost smlouvy lze vázat i na odkládací podmínku. Smlouva musí mít rovněž písemnou formu a projevy vůle musí být na téže listině.

Do SJM lze věc získat směnnou smlouvou nejen při směně věci náležící do SJM, ale také směnou věci, jež byla zčásti ve vlastnictví jednoho z manželů a ve zbývajících částech v jejich SJM. Při vypořádání SJM pak manžel, který byl sám vlastníkem části vyměněné

věci (spoluvlastnického podílu), může uplatnit jako svůj vnos do společného majetku cenu uvedeného podílu v době směny.²²

Při nabytí vlastnictví rozhodnutím státního orgánu se vlastnictví nabývá dnem v něm určeným, jinak dnem právní moci tohoto rozhodnutí. Při nabytí do společného jmění manželů se může jednat o rozhodnutí soudu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. Pokud podíl na věci náležel do společného jmění manželů, je zřejmé, že po přikázání celé věci manželům bude věc náležet do společného jmění manželů. Problematickým se naopak jeví případ, kdy podílovým spoluvlastníkem věci je pouze jeden z manželů. Daná situace má dvě řešení: Za prvé, věc bude ve výlučném vlastnictví jen jednoho manžela (původního spoluvlastníka) a bylo-li na vyrovnání podílu použito prostředků ze SJM, bude se to posuzovat jako vynaložení společných prostředků na výlučný majetek jednoho z manželů. Za druhé věc nadále zůstane v podílovém spoluvlastnictví s tím, že původní podíl bude náležet jen jednomu z manželů (původnímu spoluvlastníku), a nově získaný podíl na věci vstoupí do společného jmění manželů. Podle mého názoru je správné přiklonit se spíše k druhé variantě, a to z důvodu, že tento nově získaný podíl lze označit za majetek nabytý některým z manželů za trvání manželství, na který se nevztahuje žádná z výjimek stanovených v ust. § 143 odst. 1 OZ.²³

Dále je možné nabýt věc do společného jmění soudním rozhodnutím při zpracování věci. Zpracuje-li někdo v dobré víře cizí věc na novou, stává se vlastníkem nové věci ten, jehož podíl na ní je větší. Je však povinen uhradit druhému vlastníku cenu toho, o co se jeho majetek zmenšil. V tomto případě se věc dostane do společného jmění manželů již zpracováním věci. Věc se stane součástí společného jmění manželů až právní mocí rozsudku soudu v případech, kdy jsou podíly stejné a účastníci se nedohodnou, nebo zpracuje-li někdo cizí věc, ač je mu známo, že mu nepatří. V tomto druhém případě může vlastník věci žádat o její vydání a navrácení do předešlého stavu. Není-li navrácení do předešlého stavu možné nebo účelné, určí soud podle všech okolností, kdo je

²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne sp. zn. 22 Cdo 3542/2006 ze dne 28. 5. 2008

²³ Opačný názor viz Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 83

vlastníkem věci a jaká náhrada náleží vlastníkovu nebo zpracovateli, nedojde-li mezi nimi k dohodě.

Vlastníci pozemku mohou získat do společného jmění manželů soudním rozhodnutím stavbu, kterou jiný stavebník neoprávněně postavil na jejich pozemku. Primárně ale soud může na návrh vlastníků pozemku rozhodnout, že stavbu je třeba odstranit na náklady toho, kdo stavbu zřídil. Přikázání vlastnického práva k neoprávněné stavbě vlastníkům pozemku je možné, pokud by odstranění stavby nebylo účelné a pokud s tím vlastníci pozemku souhlasí.

Soudní rozhodnutím lze nabýt do společného jmění také movité nebo nemovité věci prodejem při výkonu rozhodnutí.

Mezi způsoby nabytí vlastnictví věci na základě jiných skutečností stanovených zákonem lze zařadit nabytí např. přírůstkem, přisvojením, vydržením, zhotovením nové věci, zpracováním, příklepem licitátora ve veřejné dražbě, nabytím na základě zákona.

Do společného jmění manželů připadají přírůstky společného majetku manželů i přírůstky jejich výlučných majetků. Přírůstky se stávají samostatným předmětem vlastnického práva až jejich oddělením od původní věci. Může jít jak o přírůstky věci, tak i výnosy z peněz či cenných papírů. Věc připadne do společného jmění její separací, např. očesáním úrody, narozením mláďat zvířat.²⁴ U úroků z vkladů bude rozhodující jejich splatnost, k úrokům z prodlení vznikne vlastnické právo okamžikem jejich převzetí.²⁵

Vzhledem k tomu, že občanský zákoník v ust. § 135 vylučuje nabytí vlastnického práva přisvojením věci nalezené, opuštěné nebo skryté, přichází v úvahu nabytí do společného jmění manželů tímto způsobem jen na základě zvláštních předpisů (např. při sběru lesních plodin a roští, lovu zvěře a lovu ryb).²⁶

Manželé mohou věc získat do společného jmění také vydržením. Předpokladem je nepřetržitá držba věci po dobu 3 let u věcí movitých a po dobu 10 let u věcí nemovitých. Vydržet lze jakoukoliv věc, která může být předmětem vlastnického práva vyjma věcí, které mohou být jen ve vlastnictví státu nebo zákonem určených právnických osob.

²⁴ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 87

²⁵ Knappová, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. 1. Díl. Praha: ASPI, 2002, s. 305

²⁶ Fiala, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002, s. 115

Vydržením věci manželé se zabýval Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. II ÚS 219/95 ze dne 12. 6. 2006, ve kterém došel k těmto závěrům: „Protože vydržení není uvedeno mezi výjimkami v § 143 občanského zákoníku, má Ústavní soud za to, že stane-li se oprávněný držitel vydržitelem věci, přejde tato věc do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (SJM), pokud manželé žijí v trvalém manželství za existujícího bezpodílového spoluvlastnictví (SJM). K vydržení vlastnického práva k nemovitosti do BSM(SJM) dojde také i v případě, jestliže alespoň jeden z manželů je v postavení oprávněného držitele, i když druhý manžel o nedostatku či absenci nabývacího titulu věděl, nebo naopak- na základě právního omylu- byl subjektivně přesvědčen, že tato nemovitost je v jejich bezpodílovém spoluvlastnictví, resp. společném jmění.“ Danou problematikou se již dříve zabýval i Nejvyšší soud ČR, který v rozsudku sp. zn. 3 Cdon 231/96 z 31. 10. 1996 zaujal tento názor: „Nabytí věci oběma manžely do jejich bezpodílového spoluvlastnictví vydržením předpokládá dobrou víru obou, že jim oběma jako bezpodílovým spoluvlastníkům věc patří, a to po celou zákonem stanovenou dobu nepřetržité držby.“ Mezi oběma rozhodnutími je rozporně vyřešena otázka dobré víry obou manželů. Podle nálezu Ústavního soudu ČR k vydržení věci do SJM postačí, že byl v dobré víře alespoň jeden z manželů, že držba je oprávněná. Naopak Nejvyšší soud ČR byl v této otázce přísnější, když jako podmínku vydržení manžely stanovil dobrou víru obou, že jim věc patří. Osobně bych se spíše přiklonila k novějšímu rozhodnutí Ústavního soudu ČR, když podle ust. § 143 odst. 1 OZ k získání majetku do společného jmění manželů stačí, aby byl majetek nabyt alespoň jedním z manželů. Proto by mělo stačit, že byl v dobré víře, že držba je oprávněná, aspoň jeden z manželů. Proti tomuto názoru by se ale dal použít argument, že za této situace se vlastníkem stane i druhý manžel, který nebyl v dobré víře, že mu věc patří, tzn. neoprávněný držitel, což odporuje ust. § 134 odst. 1 OZ.

Nově zhotovená věc jedním z manželů nebo společně oběma vstoupí do společného jmění manželem okamžikem zhotovení. Jestliže byly v době, kdy došlo k uzavření manželství, již provedeny na stavbě prvky dlouhodobé životnosti (zejména svíslé i vodorovné nové konstrukce, konstrukce střechy a schodiště) a případně většina prvků ostatních, lze z toho zpravidla dovodit, že už pak za trvání manželství je dokončována již existující věc; v takovém případě stavba do SJM nepatří. Je tu

nerozhodné, že ještě nebylo vydáno kolaudační rozhodnutí.²⁷ Pokud tedy stavba v době uzavření manželství nebude ve výše uvedené fázi, a následně bude dokončována, stane součástí společného jmění manželů.

V souvislosti se zhotovením nové věci se Nejvyšší soud České republiky v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 820/2003 ze dne 23. 9. 2003 zabýval finanční a materiální investicí z výlučného vlastnictví jednoho z manželů do SJM a došel k následujícím rozdíům: „Podle § 150 věty druhé ObčZ je při vypořádání BSM každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek. Z formulace tohoto ustanovení zřetelně vyplývá, že je správný názor dovolatele, že nárok na úhradu toho, co bylo vynaloženo na společný majetek, je založen v okamžiku, kdy byl oddělený majetek jednoho z manželů takto vynaložen, i když jej lze samozřejmě uplatnit až po zániku BSM v souvislosti s jeho vypořádáním. Má-li tento vnos z odděleného majetku podobu finančního plnění (např. je-li částečně použito úspor jednoho z manželů na koupi věci, která patří do BSM), dochází k němu již v okamžiku koupě věci a při stanovení náhrady ve smyslu § 150 věty druhé ObčZ se vychází z výše takto vynaložené finanční částky. Naproti tomu ke vnosu, který nemá finanční charakter, ale charakter věcného plnění (typicky právě zabudování věci, náležející vlastnický jednomu z manželů, do společné stavby), nedochází v době, kdy se tento manžel stal vlastníkem věci, jež byla posléze vynaložena na společný majetek, nýbrž až v okamžiku, kdy se tak skutečně stane, tedy vždy později, mnohdy se značným časovým odstupem. Až vynaložením takovéto věci na společný majetek pozbývá tento manžel svého vlastnického práva k ní, a tak pro stanovení výše náhrady je podstatná hodnota vynaložené věci právě v tomto okamžiku. Pokud tedy soud prvního stupně vycházel při stanovení výše náhrady, na kterou má žalovaný při vypořádání právo, z ceny, za niž v době před vznikem BSM účastník zakoupil stavební materiál, a nikoli z ceny tohoto materiálu v době, kdy byl zabudován do stavby společného domu, pochybil a rovněž tak pochybil odvolací soud, když shledal tento jeho postup správným.“

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1037/2004 ze dne 31. 5. 2004

²⁷ R 44/1993 Sbírky rozhodnutí a stanovisek

řeší problematiku investice z výlučného majetku jednoho z manželů do nově vytvořené věci náležící do SJM a následné snížení nebo zvýšení hodnoty věci, a to následovně: „Nabytím majetku za trvání manželství je i vytvoření věci oběma manžely nebo jedním z nich v době po uzavření manželství. Jestliže byla nějaká věc získána za trvání bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jen jednomu z manželů, pak při vypořádání je manžel, z jehož prostředků byl tento náklad vynaložen, oprávněn toliko požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co takto vynaložil. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její původní hodnota, bylo by třeba k tomu přihlédnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nenahradily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíželo. Do bezpodílového spoluvlastnictví totiž náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty se vycházelo i při stanovení podílů na společném majetku.“ K tomu je třeba uvést, že výše uvedené řešení je v souladu s konstantní soudní praxí, která je však investujícími manželi jak v případě snížení hodnoty věci, tak v případě zvýšení hodnoty chápána jako nespravedlivá.

Do společného jmění manželů se dostane i věc nabytá jedním nebo oběma manžely příklepem licitátora ve veřejné dražbě podle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, za podmínky, že vydražitel ve stanovené lhůtě uhradí cenu dosaženou vydražením. Pokud je věc nabyta ve veřejné dražbě jen jedním z manželů za trvání manželství za peněžní prostředky tvořící jeho oddělený majetek, není součástí společného jmění manželů, i když druhý z manželů podepsal potvrzení o nabytí vlastnictví vydané podle ust. § 31 nebo ust. § 54 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.²⁸

Ke dni účinnosti novely občanského zákoníku č. 509/1991 Sb., tj. k 1. 1. 1992, nabyl na důležitosti jako nabývací důvod zákon. K tomuto dni se transformovalo právo

²⁸ K tomu rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 1578/2003 ze dne 30. 11. 2004

osobního užívání pozemku na právo vlastnické. Jestliže byl pozemek ve společném užívání manželů, vzniklo jim k pozemku bezpodílové spoluvlastnictví, pokud tento spoluvlastnický vztah mezi nimi trval, jestliže bezpodílové spoluvlastnictví zaniklo, stali se manželé podílovými spoluvlastníky pozemku a jejich podíly jsou stejné.²⁹ V případě, kdy došlo k platnému uzavření dohody o zřízení práva osobního užívání pozemku s jedním z manželů před vznikem manželství, nemění skutečnost, že k registraci této dohody došlo až za trvání manželství, nic na tom, že se pozemek nestal předmětem práva společného užívání pozemku manžely.³⁰

2.5. Nabývání do výlučného vlastnictví jednoho z manželů a do podílového spoluvlastnictví manželů

Právní úprava majetkového práva manželů v současné době preferuje společné jmění manželů před ostatními formami vlastnictví majetku. Přesto je možné, aby manželé vlastnili i svůj výlučný majetek, případně, aby některé věci měli v podílovém spoluvlastnictví, a to přichází v úvahu jak s druhým manželem, tak s třetí osobou.

Ve společnosti již několik let panuje trend, kdy spolu páry žijí poměrně dlouhou dobu před uzavřením manželství. Tento sociologický jev se promítá i do majetkových sfér těchto nesezdaných osob. V tomto období mohou nesezdané osoby nabývat majetek do svého výlučného vlastnictví nebo si věci mohou pořizovat i společně do podílového spoluvlastnictví. Společně si často z důvodu větší finanční náročnosti kupují nemovitosti, které jim následně slouží k bydlení. Tento majetek pořízený před uzavřením manželství zpravidla nevstupuje do společného jmění, pokud ovšem nedojde k rozšíření společného jmění manželů. To však neznamená, že z tohoto majetku nemohou být uspokojovány potřeby rodiny, a že mezi tímto právně odděleným majetkem a následně vzniklém společným jměním manželů nedochází k žádným přesunům. Právě naopak, pokud manželství dobře funguje, často je investováno

²⁹ Fiala, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002, s. 117

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2988/99 ze dne 28. 3. 2001

z výlučného vlastnictví (nebo i podílového spoluvlastnictví) do společného jmění manželů a naopak. Tyto přesuny však způsobují značné komplikace po zániku manželství.

Občanský zákoník v ust. § 143 odst. 1 písm. a) přímo stanoví, že společné jmění manželů netvoří majetek nabytý za trvání manželství jedním z manželů za majetek náležející do jeho výlučného vlastnictví. Judikatura následně doplnila, že se musí jednat o majetek pořízený zcela z výlučných prostředků jednoho manžela. Pokud na pořízení věci bude byt jen minimálně přispěno ze společného jmění manželů, bude věc náležet do společného jmění manželů. Prostředky použité z výlučného majetku budou považovány pouze za investici do společného jmění manželů, ke které se přihlédne při vypořádání společného jmění manželů.^{31 32}

I když kupní cena pořizované věci byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, může se věc stát součástí společného jmění manželů, a to za podmínky, že kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření kupní smlouvy projeví vůli nabýt kupovanou věc do společného jmění manželů.³³

Co se týče právního režimu příslušenství věci a součásti věci dospěla judikatura k následujícím závěrům. Součást věci je vždy právně spjata s věcí hlavní, což odpovídá ust. § 120 OZ. Proto např. porosty pozemku, který je ve vlastnictví jednoho z manželů, jsou součástí tohoto pozemku, i když byly pořízeny ze společných prostředků, a nemohou být proto vypořádány jako majetek v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, nýbrž je třeba rozhodnout, zda a případně jakou částku je vlastník pozemku povinen uhradit z tohoto důvodu do společného majetku.³⁴

Naproti tomu u příslušenství věci judikatura týkající se společného jmění manželů se striktně drží zásady ust. § 143 odst. 1 písm. a), že společné jmění manželů tvoří

³¹ K tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 980/2003 ze dne 2. 12. 2003: „1. Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů nepatří věc, která byla pořízena zcela z výlučných prostředků jednoho z manželů jako jediným účastníkem kupní smlouvy. 2. Při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nelze u věci pořízené z výlučných prostředků jednoho z manželů přihlížet k rozdílu mezi cenou pořizovací a vyšší cenou ke dni vypořádání; lze jen přihlížet k částce, která na tuto věc byla vynaložena ze společných prostředků, nikoliv k celkové hodnotě věci, která tím vznikla.“

³² Nebo také R 42/1972 Sbírky soudní rozhodnutí a stanovisek

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1659/2000 ze dne 17. 10. 2001

³⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 3 Cz 55/74 ze dne z 25. 10. 1974

majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, přitom však nerespektuje definici příslušenství uvedenou v ust. § 121 odst. 1, podle které příslušenstvím věci jsou věci, které náleží vlastníků věci hlavní a jsou jím určeny k tomu, aby byly s hlavní věcí trvale užívány, když úroky z vkladů považuje vždy za společné jmění manželů, i když se jedná o vklady patřící jen jednomu z manželů. Pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je ve společném jmění manželů, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučné prostředky jen jednoho z manželů.³⁵ Tuto soudní praxi považuji za značně nepřiměřenou.

Podobně jako na úroky je nahlíženo i na nájemné. Rovněž nájemné z nemovitostí manžela, které jsou pouze jeho vlastnictvím, je předmětem společného jmění manželů, bylo-li vyplaceno za trvání manželství.³⁶

Naopak mzdová pohledávka manžela z doby před uzavřením manželství, stejně jako pohledávky manžela vzniklé před uzavřením manželství z jeho podnikatelské činnosti, jsou v době před uzavřením manželství jeho výlučným majetkem a nepřestávají jím být ani po uzavření manželství. Dojde-li k vyplacení této mzdy, resp. splnění takové pohledávky z podnikatelské činnosti za trvání manželství, dochází k tomu, že za svoji výlučnou pohledávku - za svůj již před manželstvím nabytý výlučný majetek - manžel nabývá do výlučného vlastnictví peněžní prostředky v rozsahu splněné pohledávky, případně je-li pohledávka poukázána na jeho účet u peněžního ústavu, je pohledávka vůči peněžnímu ústavu tvořena jeho výlučnými prostředky.³⁷

Zákon ze společného jmění manželů vylučuje majetek získaný dědictvím nebo darem, a to i když manželé majetek získají společně. Pokud by byl dědicem nebo obdarovaným jen jeden z manželů, majetek nabytý děděním nebo darovací smlouvou bude v jeho výlučném vlastnictví. Jestliže by dědici majetku byli oba manželé (tato varianta přichází v úvahu při děděním ze závěti) nebo jestliže by jako obdarovaní byli účastníky smlouvy oba manželé, nabytý majetek by se stal jejich podílovým

³⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 798/2004 ze dne 7. 3. 2005

³⁶ Viz rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 24 Co 15/97 ze dne 31. 1. 1997

³⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1076/2006 ze dne 17. 6. 2008

spoluvlastnictvím, přičemž jejich podíly by nemusely být stejné.³⁸ Toto řešení je velice nepraktické, obzvlášť při soudním vypořádání manželů.

Do společného jmění rovněž nepatří věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů. Jedná se o věci osobní potřeby, jako prádlo, oblečení, boty apod. Pokud tyto věci byly pořízeny ze zdrojů společného jmění a jedná-li se o věci vysoké hodnoty (např. drahý kožich), bude nutné vrátit hodnotu těchto věcí do společného jmění manželů v případě jeho zániku. Věci osobní potřeby tvoří jedinou výjimku z pravidla, že žádný z manželů nemůže ze společných prostředků koupit věc do výlučného vlastnictví, a to ani se souhlasem druhého z manželů.³⁹

Zákon dále ze společného jmění manželů výslovně vylučuje věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Jedná se především o majetek vydaný podle zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Někteří autoři do výlučného vlastnictví manžela zařazují i plnění vyplacené na základě nařízení vlády č. 165/1997 Sb., o vyplacení jednorázové náhrady ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem, zákona 39/2000 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1949, zákona č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem, změny zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnictví vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastníkům národního boje za osvobození, politickým vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěných do vojenských pracovních táborů a o změně zákona č. 39/2000 Sb.,

³⁸ Např. rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 16 Ca 116/96: V případě nemovitého daru, pokud byli obdarováni oba manželé společně, získávají věc do podílového spoluvlastnictví, nikoli do bezpodílového spoluvlastnictví, resp. nyní do společného jmění manželů.

³⁹ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 87

o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1945.⁴⁰

Ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů bude i bytová jednotka, kterou získal za trvání manželství bývalý nájemce a člen družstva převodem od bytového družstva, byli členem bytového družstva jen tento manžel. Tato skutečnost vyplývá z ust. § 23 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), podle kterého byt v budově ve vlastnictví, popřípadě spoluvlastnictví bytového družstva, jehož nájemcem je fyzická osoba – člen družstva, lze převést jen tomuto členu družstva.

Jak už bylo výše zmíněno, předmětem majetkového společenství není právo na bolestné a náhradu za ztížení společenského uplatnění, stejně jako právo na peněžité zadostiučinění podle ust. § 13 OZ. Rovněž osobnostní a majetková práva podle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) netvoří společné jmění manželů. Avšak výnosy z majetkových autorských práv budou do společného jmění manželů patřit za podmínky, že byly získány v době trvání manželství.

Do SJM také nebudou patřit věci, které připadly rozvedenému manželovi za trvání dalšího manželství, a to, ani když z prostředků ze SJM byla zcela nebo zčásti poskytnuta úhrada na vyrovnání podílů druhému rozvedenému manželovi. Bude tu však dána povinnost nahradit, co bylo takto ze společného majetku vynaloženo na majetek ve výlučném vlastnictví.⁴¹

Co se týče správy výlučného majetku manželů, vykonává ji každý z manželů sám. Manželé se mohou při správě výlučného majetku vzájemně zastoupit v běžných záležitostech, což umožňuje ust. § 21 odst. 1 zákona o rodině, ale jen za podmínky, že to zastupovaný manžel proti jiné osobě předem nevyloučil. Předpokladem je, že vyloučení následků jednání jednoho manžela pro druhého bylo výslovné a bylo před uskutečněním úkonu známé jak druhému manželovi, tak především třetí osobě. Pojem běžné záležitosti

⁴⁰ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 105

⁴¹ Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 11 Co 89/77 ze dne 21. 3. 1977

není právním řádem definován, za běžné záležitosti však nelze považovat např. podání žaloby nebo jakéhokoliv návrhu na zahájení řízení za druhého manžela, zastupování manžela v dědickém řízení. Zastoupit druhého manžela nelze ani při převzetí jeho mzdy. Při vyřizování běžných záležitostí jedná druhý manžel jako zástupce ze zákona a nepotřebuje k tomu zvláštní plnou moc. Při vyřizování podstatných záležitostí musí jednat každý z manželů sám za sebe. V tomto případě by manžel mohl za druhého manžela jednat také na základě plné moci jako kterákoliv jiná osoba.⁴² Daný právní vztah by se řídil ustanoveními o příkazní smlouvě (§ 724 – 732 OZ). Bez zmocnění by přicházelo v úvahu také jednatelství bez příkazu podle ust. § 742 – 746 OZ).

Právo výlučný majetek druhého manžela užívat, spravovat ho, disponovat s ním tedy manžel nemá, pokud k tomu manželem-vlastníkem není zmocněn, anebo nejde-li o běžnou záležitost ve smyslu ust. § 21 ZOR. Ohledně tohoto majetku vznikají mezi manžely v zásadě stejné právní vztahy jako mezi ostatními osobami. Jestliže např. jeden z manželů bez souhlasu druhého provede výběr z bankovního účtu, na kterém jsou uloženy výlučně finanční prostředky druhého manžela, a takto získané peníze použije pro vlastní potřebu, má druhý manžel, do jehož výlučného majetku tyto peníze patřily, právo na úhradu vybraných prostředků.⁴³

2.6. Obchodní podíl

Obchodní podíl, tak jak jej definuje obchodní zákoník v § 114 odst. 1, představuje účast společníka na společnosti a z této účasti plynoucí práva a povinnosti. Jeho výše se určuje podle poměru vkladu společníka k základnímu kapitálu společnosti, nestanoví-li společenská smlouva jinak.

⁴² Lužná, R. *Zastupování manžela*. Právní rádce, 2008, č. 10, dostupný na http://pravniradce.ihned.cz/c4-10077440-29296810-F00000_d-zastupovani-manzela

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2437/2008 ze dne 17. 10. 2008

Podle ust. § 143 odst. 2 OZ platí, že stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev. Tato formulace zpočátku přinášela nejasnosti, zda v tomto případě bude obchodní podíl spadat do společného jmění manželů. Rozdílnou aplikační praxi soudů sjednotil až Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 700/2004 ze dne 20. 7. 2004 takto: „S obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je tzv. jinou majetkovou hodnotou a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů. Jestliže i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů. Důsledkem § 143 odst. 2 občanského zákoníku je toliko oddělení či odlišení právního postavení společníka - manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal. Jen manžel - společník má práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě. Je však oddělen od majetkové hodnoty obchodního podílu, která zůstává manželům společná. Proto je také omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o jeho obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 2 občanského zákoníku, neboť stejnou měrou jako náleží jemu, náleží i druhému manželovi.“

Podmínkou toho, aby se stal obchodní podíl součástí společného jmění manželů tedy je, že jej nabyl jeden z manželů za trvání manželství alespoň z části z prostředků spadajících do SJM. Pokud manžel nabyl obchodní podíl ještě před uzavřením manželství nebo pokud na pořízení obchodního podílu použil pouze svůj výlučný majetek, hodnota obchodního podílu za této situace nespadá do SJM ale do výlučného majetku stejně jako výnos z případného prodeje obchodního podílu.

V případě převodu obchodního podílu, který náleží do společného jmění manželů, se většinou nebude jednat o obvyklou správu majetku podle ust. § 145 odst. 2 OZ, proto

k tomuto právnímu úkonu bude potřeba souhlas druhého manžela, jinak by byla smlouva o převodu obchodního podílu relativně neplatná a druhý manžel by se mohl relativní neplatnosti ve tříleté lhůtě dovolat, i když by byl tento převod odsouhlasen valnou hromadou podle ust. § 115 odst. 1 ObchZ. Touto problematikou se zabýval Nejvyšší soud České republiky v usnesení sp. zn. 29 Cdo 673/2008 ze dne 15. 9. 2009, ve kterém dospěl k závěru, že může-li být obchodní podíl ve společném jmění manželů bez ohledu na to, že společníkem ve společnosti s ručením omezeným je jen jeden z nich, není pochyb o tom, že se manžel, který společníkem není, může za situace, kdy je do obchodního rejstříku zapsán jako majitel obchodního podílu někdo jiný, než osoba, se kterou má obchodní podíl ve společném jmění, domáhat určení, že tato osoba (její manžel) je společníkem společnosti s ručením omezeným. Opačný závěr by dle názoru Nejvyššího soudu znamenal omezení ochrany majetkového práva manžela, který není společníkem, k obchodnímu podílu.

V případě, že účastníky společenské smlouvy byli oba manželé, každý z manželů může mít vlastní, samostatný obchodní podíl, který se nachází v jeho výlučném vlastnictví, nebo mohou mít ve smyslu ust. § 114 odst. 3 ObchZ jeden společný obchodní podíl. Svá práva z tohoto obchodního podílu mohou vykonávat jen společným zástupcem, jímž může být některý z manželů, anebo třetí osoba. Ani zde není obchodní podíl ve společném jmění manželů, nýbrž ve spoluvlastnictví, protože obchodní zákoník výslovně stanoví, že na vztahy mezi osobami, jímž náleží obchodní podíl, se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví.

Další rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky zopakovalo závěry uvedené v rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 700/2004, že pokud i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů a navíc upřesnilo, že pokud soud rozhoduje po zániku SJM o jeho vypořádání, nestačí přikázat hodnotu obchodního

podílu, ale je třeba přikázat obchodní podíl. Ten však může být přikázán jen podnikajícímu manželovi.⁴⁴

Cenou obchodního podílu pro účely vypořádání SJM se Nejvyšší soud České republiky zabýval v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 952/2007 ze dne 8. 10. 2008. Podle tohoto rozhodnutí cenu obchodního podílu nelze pro vypořádání SJM stanovit tak, že by jí byla cena vypořádacího podílu. Vypořádací podíl a obvyklá cena obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným jsou zcela rozdílné hodnoty, které se od sebe mohou podstatně lišit, a v řízení o vypořádání společného jmění manželů nelze při určení hodnoty obchodního podílu vycházet z výše vypořádacího podílu. Tato výše totiž nic nevypovídá o skutečné majetkové hodnotě podílu. Vypořádací podíl je vázán na zánik účasti ve společnosti jinak než převodem podílu. Vypořádací podíl tedy nepředstavuje hodnotu, která by v době zániku společného jmění tvořila jeho součást. Cena obchodního podílu stanovená pro vypořádání SJM musí odpovídat ceně, kterou by za jeho převod bylo možno dosáhnout. Proto je pro vypořádání SJM třeba znaleckým posudkem určit obvyklou (tržní) cenu takového podílu jako cenu, kterou by v daném čase a místě bylo možno za převod podílu dosáhnout.

Při oceňování obchodního podílu v rámci vypořádání SJM se vychází ze stavu tohoto podílu v době zániku tohoto spoluvlastnictví, avšak z obvyklé ceny odpovídající době, kdy se vypořádává.⁴⁵

2.7. Závazky SJM a výkon rozhodnutí

Novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 91/1998 Sb. přinesla významné změny do úpravy manželského majetkového práva. Nově byly do společného jmění manželů zařazeny i veškeré závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, pouze s výjimkou závazků týkajících se

⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1781/2004 ze dne 30. 5. 2005

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 103/2005 ze dne 31. 1. 2006

majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Z výše uvedeného vyplývá, že závazek, který nepřesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, patří do společného jmění manželů, i když ho převzal jen jeden z manželů bez souhlasu toho druhého. Míru přiměřenosti majetkovým poměrům je podle mého názoru potřeba zkoumat vždy jednotlivě u konkrétního manželského páru. Stejný závazek přijatý jedním z manželů z vysokopříjmové skupiny obyvatel v daném případě zcela přiměřený majetkovým poměrům těchto manželů, by nemusel být přiměřený majetkovým poměrům manželů ze sociálně slabších skupin. Proto ani judikatura nemůže stanovit žádné obecné měřítko přiměřenosti majetkovým poměrům manželů.

Zákonné vymezení závazků náležejících do společného jmění zahrnuje nejen závazky smluvní, ale i závazky odpovědnostní. Pro zajištění větší právní jistoty třetích osob novela zákona také zavedla vyvratitelnou právní domněnku, podle které se má za to, že závazky vzniklé za trvání manželství (stejně jako majetek nabytý za trvání manželství) tvoří společné jmění manželů.

Závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní podle ust. § 145 odst. 3 občanského zákoníku oba manželé společně a nerozdílně. Pokud manželé závazky nesplní dobrovolně, může být přistoupeno k výkonu rozhodnutí podle občanského soudního řádu, případně k exekuci podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), dále také „EŘ“. Občanský soudní řád v ust. § 262a stanoví, že výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se navíc pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství. Při výkonu rozhodnutí se nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů o majetek, který patřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky. Totéž

platí, byl-li zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů smlouvou rozšířen o majetek povinného, který nepatřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky. Obdobnou úpravu obsahuje i exekuční řád v ust. § 42. Jsou-li nařízeným výkonem rozhodnutí postiženy věci nebo práva patřící do společného jmění manželů, je účastníkem řízení, pokud jde o tyto majetkové hodnoty i manžel povinného (ust. § 255 odst. 2 OSŘ). Podle ustanovení § 44 odst. 7 EŘ po doručení usnesení o nařízení exekuce nesmí povinný nakládat se svým majetkem včetně nemovitostí a majetku patřícího do společného jmění manželů, vyjma běžné obchodní činnosti, uspokojování základních životních potřeb, udržování a správy majetku. Právní úkon, kterým povinný porušil tuto povinnost, je neplatný.

Zákonný rozsah společného jmění manželů může být zúžen až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti nejen smlouvou ve formě notářského zápisu, ale také rozhodnutím soudu vydaným na návrh některého z manželů podle ust. § 148 odst. 1, 2 OZ. V ust. § 262a odst. 1 OSŘ se výslovně hovoří jen o zúžení SJM smlouvou. Proto se domnívám, že věta druhá ust. § 262a odst. 1 OSŘ se neuplatní, dojde-li ke zúžení rozsahu SJM rozhodnutím soudu, a toto rozhodnutí bude respektováno při výkonu rozhodnutí.⁴⁶

Ust. § 262a OSŘ se použije i při nařízení výkonu rozhodnutí postihujícího majetek ze zaniklého společného jmění, které v době zahájení řízení o výkon rozhodnutí nebylo vypořádáno (dohodou, rozhodnutím soudu nebo na základě domněnky vypořádání podle ust. § 150 odst. 4 OZ). Bývalý manžel povinného je v takovém případě účastníkem řízení podle ust. § 255 odst. 2 OSŘ. Protože výkon rozhodnutí soud nařídí zpravidla bez slyšení povinného a bez jednání, nelze se v řízení, jež rozhodnutí o nařízení výkonu předchází, zabývat otázkou vzniku závazku, jehož vydobytí je navrhováno, tzn. vznik pohledávky za trvání manželství, tj. splnění podmínky nezbytné pro použití majetku tvořícího společné jmění, se při nařízení výkonu rozhodnutí neproказuje. Soud vychází z návrhu na nařízení výkonu, z jiných tvrzení oprávněného, popř. z toho, co jinak vyšlo najevo (např.

⁴⁶ Stejně ERBSOVÁ, H. Daňová exekuce a společné jmění manželů. Daňová a hospodářská kartotéka, 2/2006, s. 15, opačně DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I, II. *Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. 2193

z listiny dokládající, že postižené nemovitosti jsou součástí společného jmění povinného a bývalého manžela).⁴⁷

Výkon rozhodnutí ve prospěch oprávněného, jehož pohledávka vznikla před uzavřením dohody o vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela, lze dokonce nařídit vůči rozvedenému manželovi dlužníka a vymoci i z majetku patřícího původně do společného jmění manželů za situace, kdy společné jmění manželů již bylo vypořádáno, a to dohodou tak, že jeho výlučným vlastníkem se stává manžel dlužníka. Zákon č. 91/1998 Sb., v rámci institutu společného jmění manželů poskytl věřitelům, jejichž práva byla dotčena dohodou o vypořádání společného jmění manželů, zvýšenou ochranu. Ve smyslu ust. § 150 odst. 2 OZ zásah do práv věřitelů má za následek bez dalšího (tedy bez nutnosti domáhat se vyslovení právní neúčinnosti soudem podle § 42a OZ) neúčinnost dohody o vypořádání společného jmění manželů.⁴⁸ Totéž podle mého názoru bude platit obdobně, bylo-li vypořádání zaniklého společného jmění provedeno rozhodnutím soudu.

Druhý manžel se proti výkonu rozhodnutí a také proti exekuci může v některých případech bránit vylučovací (excindační) žalobou. Právní rámec pro tento postup obsahuje ust. § 267 OSŘ. Podle odst. 1 právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí. (Podle tohoto odstavce by se mělo např. postupovat, pokud vymáhaná pohledávka vznikla za povinným před uzavřením manželství.) Odst. 2 stanoví, že obdobně se postupuje, by-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek patřící do společného jmění manželů nebo který se považuje za součást společného jmění manželů (§ 262a odst. 1), avšak vymáhaný závazek vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů při používání majetku, který a) podle smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů nebo podle smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění ke dni zániku manželství nepatřil do společného jmění manželů, a oprávněnému byl v době vzniku vymáhané pohledávky znám obsah smlouvy, nebo který b) náležel výhradně povinnému proto, že jej nabyl před manželstvím, dědictvím, darem, za majetek

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 1054/2002 ze dne 28. 5. 2003

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 3531/2006 ze dne 24.6.2008

náležící do jeho výlučného majetku nebo podle předpisů o restituci majetku, který měl ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo který mu byl vydán jako právnímu nástupci původního vlastníka, anebo že slouží podle své povahy jen jeho osobní potřebě. Dojde-li na základě excindační žaloby pravomocným rozhodnutím soudu k vyloučení výkonem postiženého majetku, který se podle ust. § 262a odst. 1 považuje na součást SJM, z výkonu rozhodnutí, je to důvodem k zastavení exekuce podle ust. § 268 odst. 1 písm. f) OSŘ.

K vylučovacím žalobám manželů se vyjádřil Nejvyšší soud České republiky v následujících rozhodnutích: Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 1389/2003 ze dne 28. 7. 2004: *„Žaloba na vyloučení majetku výkonu rozhodnutí nemůže být úspěšná, jestliže vymáhaná pohledávka vznikla (za trvání manželství jednomu z manželů) před uzavřením smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů (§ 262a odst. 2, § 267 odst. 1 OSŘ).“* Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 279/2003 z 25. 2. 2004: *„Zda byl jiné osobě znám obsah smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů (§ 143a odst. 4 OZ), zkoumá soud ke dni vzniku vymáhané pohledávky. Okolnost, že jiná osoba obsah takové smlouvy znala či mohla znát v době zahájení vykonávacího řízení, není významná.“* Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 1578/2003 ze dne 30. 11. 2004: *„Žalobu, jíž se manžel domáhá vyloučení věci z výkonu rozhodnutí na základě tvrzení, že výkonem rozhodnutí byl postižen majetek, který nabyl za trvání manželství za peněžní prostředky, jež získal darem, je třeba posoudit podle ustanovení § 267 odst. 1 OSŘ, nikoliv podle § 267 odst. 2 OSŘ.“*

Mezi odbornou veřejností delší dobu probíhá diskuze, zda je možné provést výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu a výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy manžela povinného. K první otázce zaujal Nejvyšší soud České republiky jednoznačné stanovisko v usnesení sp. zn. 21 Cdo 1774/99 ze dne 14. 4. 2000. *„Výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu podle ustanovení § 303 a násl. občanského soudního řádu může být nařízen a proveden jen u pohledávky z účtu, jehož majitelem je povinný. Jiná pohledávka na účtu není způsobilým předmětem tohoto výkonu rozhodnutí, i kdyby na účet byly vloženy peněžní prostředky*

povinného, případně peněžní prostředky patřící do společného jmění manželů (povinného a majitele účtu). Manžel majitele účtu není účastníkem řízení o výkon rozhodnutí příkazáním pohledávky z tohoto účtu." V uvedeném rozhodnutí je argumentováno tím, že předmětem výkonu rozhodnutí příkazáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu není věc (a ani jiný majetek), ale nárok majitele účtu na výplatu peněžních prostředků z účtu (pohledávka z účtu). Je to výlučně majitel účtu, který jako jediný může svým úkonem způsobit vyplacení prostředků z účtu jemu nebo třetí osobě. Protože společné jmění manželů může tvořit majetek, a to jen majetek již nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, není pohledávka z účtu, jehož majitelem je jeden z manželů, součástí společného jmění. Do společného jmění mohou patřit jen peněžní prostředky z účtu již vybrané (peněžním ústavem vyplacené jednomu z manželů – majiteli účtu (ve smyslu ust. § 708 a násl. ObchZ) podle jeho pokynu. Proto manžel povinného nemůže být považován za účastníka řízení o výkon rozhodnutí příkazáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu (obdobně ve vztahu k nároku na mzdu – rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 8 Co 558/65 ze dne 29. 9. 1965 nebo usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 17 Co 46/2003 z 24. 11. 2003). Výkon rozhodnutí může být nařízen a proveden jen proti tomu, kdo je, podle k výkonu navrženého rozhodnutí, popřípadě jiné listiny podle zákona způsobilé k soudnímu výkonu rozhodnutí, povinnou osobou. V případě, že povinná osoba není majitelem účtu, a nemá tedy ani pohledávku z účtu, jejíž příkazání se oprávněný v návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí domáhá, není možné výkon rozhodnutí příkazáním této pohledávky z účtu nařídit a ani provést, i kdyby peněžní prostředky, které jsou na účtu uloženy, patřily před vložení povinnému, popřípadě by náležely do společného jmění povinného a jeho manžela, což ovšem neznamená, že by tyto peněžní prostředky vůbec nebylo možné postihnout cestou výkonu rozhodnutí. V závislosti na tom, z jakého právního titulu byly na účet uloženy, se oprávněný může domáhat vůči majiteli účtu (jako poddlužníku) nařízení výkonu rozhodnutí příkazáním tzv. jiné peněžité pohledávky povinného (ust. § 312 a násl. OSŘ), popřípadě postižením tzv. jiného majetkového práva povinného (ust. § 320 OSŘ), předmětem výkonu rozhodnutí by tu byla pohledávka povinného nebo jeho jiné majetkové právo, na základě kterého má vůči majiteli účtu právo na prostředky vložené

na účet. K obdobným závěrům došel Nejvyšší soud i v usnesení sp. zn. 20 Cdo 1642/2004 ze dne 29. 6. 2005, které se týká výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy manžela povinného. Rovněž pohledávka, kterou je právo na mzdu, musí – aby mohla být exekucí postižena – náležet povinnému, proti němuž směřuje exekuční titul. Do SJM tak náleží jen vyplacená a převzatá mzda. Způsob exekuce srážkami ze mzdy přitom vylučuje (vzhledem k tomu, že předmětem exekuce srážkami ze mzdy je nárok na mzdu), aby k takovému vyplacení a převzetí mzdy zaměstnanci došlo. Kromě toho se v rozhodnutí připomíná, že nárok na mzdu vzniká teprve za vykonanou práci, a že tudíž teprve v budoucnu očekávaný opakovaný nárok manželky povinného na mzdu součástí SJM být nemůže.

Proti uvedeným závěrům Nejvyššího soudu ČR lze argumentovat tím, že podle ust. § 118 odst. 1 OZ jsou předmětem občanskoprávních vztahů věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty. Ve stejném duchu se vykládá i majetek jako předmět společného jmění manželů. Majetkem ve smyslu ust. § 143 odst. 1 písm. a OZ se podle ustálené interpretace rozumí věci (movité i nemovité), pohledávky, jiná práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi. Předmět společného jmění manželů tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství se zákonnými výjimkami, mezi které nelze nijak zařadit pohledávky z účtu u finančního ústavu a pohledávky na vyplacení mzdy. Pokud tedy nárok majitele účtu na výplatu peněžních prostředků z účtu vznikl vůči finanční instituci za trvání manželství nebo pokud nárok zaměstnance na mzdu vznikl vůči zaměstnavateli za trvání manželství, měly by tyto pohledávky patřit do společného jmění.⁴⁹ Z ust. § 255 odst. 2 OSŘ pak vyplývá, že nařízeným výkonem rozhodnutí mohou

⁴⁹ Viz Valenta, J. *Manžel povinného v exekučním řízení*. Právní rádce 2008, č. 8, dostupný na http://pravniradce.ihned.cz/c4-10077440-26786440-F00000_d-manzel-povinneho-v-exekucnim-rizeni:

„Nabytím, respektive získáním pohledávky, která je postihována, není okamžik, kdy jsou peněžní prostředky (v daném případě mzda nebo peníze z účtu) oprávněné osobě vyplaceny (tímto okamžikem nabývá oprávněná osoba nikoliv právo, nýbrž přímo peníze jako věc), ale již okamžik vzniku pohledávky za bankou nebo za zaměstnavatelem. Okamžik splatnosti pohledávky je pak důležitý z hlediska toho, kdy je pohledávku za třetí osobou v konkrétním případě skutečně možné postihnout exekucí, takto lze postihnout jen pohledávku splatnou. Mzda je tak splatná ve výplatním termínu stanoveném zaměstnavatelem, vyplacení peněz z bankovního účtu může majitel požadovat v zásadě kdykoliv.“

být postiženy majetkové hodnoty a práva patřící do společného jmění manželů. Proto by výkon rozhodnutí měl být prováděn i přikázáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu a srážkami ze mzdy manžela.

Judikatura tedy jednoznačně stojí na straně dlužníků proti věřitelům, když znemožňuje výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu a srážkami ze mzdy manžela. Naproti tomu účastenství manžela povinného při výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí, prodejem nemovitostí a prodejem podniku, případně při zřízení soudcovského zástavního práva umožňuje. Tento stav tak navozuje dojem, že důvody rozhodování Nejvyššího soudu jsou ryze sociální, vezmu-li v úvahu, že mzda druhého manžela (která je většinou vyplácena bezhotovostně na účet) zůstane při exekuci jediným zdrojem živobytí rodiny povinného.

Další zajímavé rozhodnutí Nejvyššího soudu se týká odpovědnosti manželů za závazky společného jmění. Judikatura až donedávna interpretovala ust. § 145 odst. 3 OZ, podle kterého závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně, tak, že za tyto závazky odpovídají oba manželé solidárně se všemi důsledky pasivní solidarity vyjádřené v ust. § 511 OZ (tzn. jsou považováni za spoludlužníky) a proto věřitel může splnění závazku, který jednomu z manželů vznikl za trvání manželství, v nalézacím řízení soudně vymoci i po druhém z manželů.⁵⁰ Docházelo tedy k situacím, kdy bylo možno po manželovi (a to i z jeho výlučného majetku) vymoci závazky, které bez jeho souhlasu převzal druhý manžel, pokud jejich rozsah nepřesahoval míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů a pokud se druhý manžel úspěšně nedovolal relativní neplatnosti tohoto právního úkonu. Zásadní obrat nastal po vydání rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Odo 677/2005 ze dne 12. 9. 2007, kterým byla do jisté míry zpochybněna pasivní legitimace manžela, který na rozdíl od druhého manžela nevstoupil s věřitelem do závazkového právního vztahu (neuzavřel s ním smlouvu). Podle uvedeného rozsudku tak věřitel nemá na výběr podání žaloby proti jakémukoliv z manželů, ale musí se svých práv domáhat vždy vůči tomu z manželů, se kterým uzavřel smlouvu. Své závěry Nejvyšší soud ČR zdůvodňuje zejména úpravou uzavírání smlouvy podle ust. § 43 a násl. OZ, která

⁵⁰ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 529/2003 ze dne 28. 7. 2004 nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 1082/2003 ze dne 25. 11. 2004

nepředpokládá, že by se smluvní stranou (subjektem závazkového právního vztahu) mohl stát automaticky i subjekt, který neakceptuje nabídku k uzavření smlouvy nebo tuto nabídku neučiní,⁵¹ a dále pomocí logického argumentu ad absurdum, když Nejvyšší soud ČR argumentuje, že např. u závazků, které mají výrazně osobní charakter (např. zhotovení určitého díla) by byl druhý z manželů zavázán k plnění, kterého není schopen a věřitel by vstupoval do závazkového vztahu se subjektem, s nímž smlouvu neuzavřel a uzavřít nehodlal.

Se závěry Nejvyššího soudu ČR, že ust. § 145 odst. 3 občanského zákoníku nezakládá automaticky pasivní solidaritu na straně dlužníka, která by umožňovala vymáhat dluh proti kterémukoliv z dlužníků, lze nepochybně souhlasit. Úprava ust. § 145 odst. 3 občanského zákoníku by totiž v takovém případě vedla k prolomení rámce a účelu SJM, když manželé by odpovídali za společné závazky celým svým majetkem, tedy i majetkem, který do SJM nikdy nespadal. Uvedený rozsudek navíc nikterak nevylučuje možnost věřitelů domáhat se uspokojení svých pohledávek proti tomu z manželů, se kterým byla uzavřena smlouva, z majetku spadajícího do společného jmění manželů. Ust. § 145 odst. 3 občanského zákoníku je tak nutno vykládat tak, že manželé odpovídají za závazky spadající do SJM společně a nerozdílně majetkem spadajícím do SJM. Svým výlučným majetkem pak bude odpovídat jen ten z manželů, který je subjektem právního vztahu, ze kterého závazek vznikl.

2.8. Konkurs a SJM

Finanční situace v rodině se může natolik vyhrodit, že se některý z manželů nebo oba mohou dostat do úpadku. Jejich právní vztahy se z tohoto důvodu mohou přesunout do sféry regulace norem konkursního práva. Stěžejní normou konkursního práva se

⁵¹ Srov. uvedený rozsudek: „Úpravou obsaženou v ustanovení § 145 odst. 3 obč. zák. nezamýšlel zákonodárce prolomit princip autonomie vůle smluvních stran v procesu vzniku závazků ze smluv a vnútit jim jako zákonný důsledek vzniku smlouvy prostřednictvím institutu společného jmění manželů jako další smluvní stranu i manžela smluvní strany.“

s účinností od 1. 1. 2008 stal zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Avšak pro konkursní a vyrovnávací řízení zahájená před účinností tohoto zákona se dosud aplikují dosavadní právní předpisy, především tedy zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Insolvenční zákon upravuje nejen úpadek dlužníků, ale na rozdíl od zákona o konkursu a vyrovnání i jejich hrozící úpadek. Rozdíl mezi těmito dvěma právními instituty je následující. Dlužník je podle zákona v úpadku, jestliže má více věřitelů a peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti, které není schopen plnit. Platební neschopností se rozumí stav, kdy dlužník zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných pohledávek exekucí, nebo nesplnil povinnost předložit seznamy uvedené v ust. § 104 odst. 1 IZ, kterou mu uložil insolvenční soud. Dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem je v úpadku i tehdy, je-li předlužen. O předlužení se jedná, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Naproti tomu o hrozící úpadek jde tehdy, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně přepokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.

Jedním ze způsobů řešení úpadku nebo hrozícího úpadku je vedle oddlužení, reorganizace a zvláštních způsobů řešení úpadku, které zákon stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů, konkurs. Řešení úpadku nebo hrozícího úpadku konkursem spočívá v tom, že na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty s tím, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají. Do majetkové podstaty se zahrne i majetek ve společném jmění dlužníka a jeho manžela. Jestliže insolvenční návrh podal dlužník, náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníkovi patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení, jakož i majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení. Podal-li insolvenční návrh věřitel, náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud nařídil předběžné opatření, kterým zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem, majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku dlužníka,

a majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení po vydání těchto rozhodnutí.

Prohlášení konkursu má zásadní vliv na existenci společného jmění manželů dlužníka. Prohlášení konkursu má ze zákona za následek zánik společného jmění dlužníka a jeho manžela. Insolvenční zákon pamatuje i na situace, kdy byl vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela dohodou ve formě notářského zápisu vyhrazen až ke dni zániku manželství. V tomto případě má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako jeho zánik. Po prohlášení konkursu je třeba provést vypořádání společného jmění manželů, a to i v případech, kdy zaniklo již před prohlášením konkursu rozsudkem o rozvodu manželství, ale nebylo dosud vypořádáno, nebo kdy bylo zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu a do prohlášení konkursu nebylo vypořádáno. Pokud zaniklo nebo bylo zúženo společné jmění před prohlášením konkursu, musí být dán dostatečný časový prostor pro provedení jeho vypořádání. Proto pokud by měla tříletá lhůta, kterou stanoví občanský zákoník pro vypořádání (ust. § 150 odst. 4 OZ), uplynout do šesti měsíců od prohlášení konkursu, dochází k jejímu stavení, přestává tedy běžet. Po dobu konkursu tato lhůta neběží, a pokud by nedošlo k vypořádání majetku, např. proto, že byl konkurs zrušen, doběhl by po ukončení konkursu její zbytek.⁵²

Prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu. Jestliže se insolvenčnímu správci podaří uzavřít s manželem dlužníka dohodu o vypořádání SJM, k její účinnosti bude ještě nutné, aby ji ve formě usnesení schválil insolvenční soud. Dohoda o vypořádání SJM je účinná právní mocí usnesení insolvenčního soudu, a to i v případě, je-li předmětem dohody nemovitost, u které jinak nabývá dohoda o vypořádání společného jmění manželů účinků až vkladem do katastru nemovitostí (ust. § 151 odst. 1 OZ). Majetková podstata není právní osobou, a proto by pro ni nebylo možno nemovitost do katastru vložit.⁵³ Insolvenčním soudem schválená dohoda o vypořádání společného jmění manželů má účinky pravomocného rozsudku. Insolvenční soud dohodu o vypořádání společného jmění manželů neschválí, je-li v rozporu

⁵² Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 639

⁵³ Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 645

s právními předpisy nebo jestliže s ní nesouhlasí věřitelský výbor. K účinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů není potřeba schválení insolvenčním soudem ani souhlasu věřitelského orgánu, rozhodne-li insolvenční soud, že v případě dlužníka jde o nepatrný konkurs. O nepatrný konkurs se jedná, jestliže dlužníkem je fyzická osoba, která není podnikatelem nebo celkový obrat ve smyslu zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví za poslední účetní období předcházející prohlášení konkursu nepřesahuje 2 000 000 Kč a dlužník nemá více než 50 věřitelů.

Kdyby se insolvenčnímu správci nepodařilo uzavřít s druhým manželem dohodu o vypořádání společného jmění manželů, nebo kdyby ji neschválil věřitelský výbor, musel by insolvenční správce podat návrh na vypořádání SJM soudem. Věcně a místně příslušný by k tomuto řízení o vypořádání byl insolvenční soud dlužníka. Dále insolvenční zákon předvídá i situaci, která téměř vždy s sebou přináší značné prodloužení insolvenčního řízení, a to situaci, kdy je řízení o vypořádání SJM již zahájeno před prohlášením konkursu u obecného soudu. V tomto případě se prohlášením konkursu stává účastníkem tohoto řízení místo dlužníka insolvenční správce. Trvají-li účinky rozhodnutí o úpadku, nelze toto řízení skončit soudním smírem bez souhlasu insolvenčního soudu podle ust. § 271 IZ. Bylo-li podáno odvolání proti rozhodnutí, jímž insolvenční soud neschválil dohodu o vypořádání společného jmění manželů, soud řízení o vypořádání SJM přeruší až do rozhodnutí odvolacího soudu.

Jakmile je SJM vypořádáno, insolvenční správce z majetkové podstaty vyjme majetek, který připadl manželovi dlužníka. Tímto okamžikem se na vyjmutý majetek nevztahují účinky zahájeného insolvenčního řízení.

Nelze-li provést vypořádání společného jmění manželů proto, že závazky dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny, jsou vyšší než majetek, který náleží do společného jmění manželů, insolvenční správce zahrne celý majetek náležející do společného jmění manželů do majetkové podstaty. Do majetkové podstaty se také automaticky zahrne část společného jmění manželů, kterou dlužník použil se souhlasem manžela ve smyslu ust. § 146 OZ k podnikání. Pohledávka manžela dlužníka vzniklá po prohlášení konkursu vypořádáním společného jmění manželů se považuje za přihlášenou pohledávku a uspokojí se stejně jako tyto pohledávky.

Otázkou pak zůstává, jaký význam by mělo uplatnění excindační žaloby druhým manželem v případech vyjmenovaných v ust. § 267 OSŘ, když by následně věřitel podal návrh na prohlášení konkurzu na dlužníka. Jestli by za této situace, když by pohledávky za manželem dlužníkem převyšovaly hodnotu vypořádacího podílu, který by mu náležel, bylo možné pohledávku uspokojit z celého majetku ve společném jmění manželů na úkor druhého manžela, kterému by zůstala jen pohledávka (ve většině případů nedobytná) za manželem. Jako možné řešení připadá v úvahu postup, kdy by nedlužící manžel mohl podat i v konkurzním řízení vylučovací žalobu, avšak jen do výše jeho vypořádacího podílu.⁵⁴

Insolvenční zákon upravuje i absolutní neplatnost smluv mezi manžely, které byly uzavřeny po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, a jde-li o insolvenční návrh věřitele poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Jedná se o smlouvy, které modifikují společné jmění manželů v neprospěch majetkové podstaty, a to smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění manželů, smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů, jestliže se na jejich základě stal součástí společného jmění manželů majetek do té doby náležející jen dlužníku, smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů, jestliže se na jejich základě staly součástí společného jmění manželů závazky náležející do té doby jen manželu dlužníka, dohody o vypořádání společného jmění manželů včetně soudem schváleného smíru. Pokud v důsledku neplatnosti těchto smluv došlo ke změně práv zapsaných v katastru nemovitostí, ohlásí insolvenční správce nastalé změny příslušnému katastrálnímu pracovišti.

V režimu insolvenčního zákona také dochází k prodloužení tříleté lhůty k vypořádání společného jmění manželů o šest měsíců od prohlášení konkursu, jestliže v době prohlášení konkursu již uplynula. V této dodatečné lhůtě může insolvenční správce za dlužníka uzavřít dohodu o vypořádání SJM nebo podat návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu.

⁵⁴ Tato interpretace byla použita v publikaci Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 97

V průběhu konkurzního řízení nemůže vzniknout nové společné jmění manželů. V případě nového sňatku dlužníka se odkládá vznik společného jmění manželů až ke dni zániku účinků konkursu. Za trvání účinků prohlášení konkursu nemůže být společné jmění obnoveno ani rozhodnutím soudu podle ust. § 151 OZ. Na návrh jednoho z manželů by byl takový postup možný až po zániku účinků konkursu.⁵⁵

2.9. Reorganizace a SJM

Reorganizace je dalším způsobem řešení úpadku nebo hrozícího úpadku podle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Pojem reorganizace byl do českého právního systému zaveden poprvé, nicméně částečně navazuje na některá ustanovení, která obsahoval zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Jde především o návaznost na nucené vyrovnání a na vyrovnání. Lze v nich najít jistou podobnost s reorganizací, a to zejména v tom, že vyrovnání i nucené vyrovnání patří k sanačním postupům v insolvenčním právu stejně jako reorganizace.

Reorganizaci lze použít pouze u dlužníků, kteří jsou podnikateli. Reorganizace se týká jejich podniku. Reorganizací se rozumí zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů.

Reorganizace není nikdy přípustná, je-li dlužníkem právnická osoba v likvidaci, obchodník s cennými papíry nebo osoba oprávněná k obchodování na komoditní burze podle zvláštního právního předpisu. Úpadek je možné řešit reorganizací, jestliže celkový obrat dlužníka podle zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví za poslední účetní období předcházející insolvenčnímu návrhu dosáhl alespoň částku 100 000 000 Kč, nebo zaměstnává-li dlužník nejméně 100 zaměstnanců v pracovním poměru. Tyto dvě

⁵⁵ Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 652

podmínky se neuplatní, jestliže dlužník společně s insolvenčním návrhem nebo nejpozději do 15 dnů po rozhodnutí o úpadku předložil insolvenčnímu soudu reorganizační plán přijatý alespoň polovinou všech zajištěných věřitelů počítanou podle výše jejich pohledávek a alespoň polovinou všech nezajištěných věřitelů počítanou podle výše pohledávek. Takže zatímco dlužník splňující kvantitativní podmínky může podat návrh na povolení reorganizace z vlastní iniciativy a bez povinnosti předložit zároveň již věřiteli přijatý reorganizační plán (§ 318 InsZ), u menších podniků, které nedosáhly obrátu 100 milionů korun, nebo nemají alespoň 100 zaměstnanců, je to možné pouze s většinovým souhlasem věřitelů, nikoliv s jejich souhlasem k pouhému návrhu na povolení reorganizace (§ 319 InsZ), ale přímo s odsouhlaseným reorganizačním plánem (§ 338 InsZ).⁵⁶

Povolením reorganizace společné jmění manželů nezaniká, proto může být k reorganizaci použit i majetek ve společném jmění manželů. Povinnou přílohou k reorganizaci v tomto případě je i prohlášení dlužníkova manžela, že souhlasí s použitím majetku ve společném jmění manželů. Toto prohlášení musí být vlastnoručně podepsáno a pravost podpisu na něm musí být úředně ověřena.

2.10. Oddlužení a SJM

Oddlužení jako způsob řešení úpadku nebo hrozícího úpadku byl do českého právního řádu rovněž zaveden s účinností od 1. 1. 2008 zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Tento zcela nový právní institut laiky také často nazývaný „osobní bankrot“ našel velmi rychle své uplatnění v praxi, a to z důvodu, že je velmi výhodný jak pro dlužníky, kterými často bývají i manželé, tak pro věřitele. Hlavní výhody pro dlužníky lze spatřovat v tom, že po zahájení insolvenčního řízení nelze provést výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty, a že

⁵⁶ Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 776

v insolvenčním řízení se neuspokojují úroky, úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek přihlášených věřitelů, vzniklých před rozhodnutím o úpadku, pokud přirostly až v době po tomto rozhodnutí, stejně jako úroky, úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek věřitelů, které se staly splatné až po rozhodnutí o úpadku a smluvní pokuty, pokud právo na jejich uplatnění vzniklo až po rozhodnutí o úpadku. Další velkou motivací pro dlužníky je osvobození dlužníka od placení pohledávek po pěti letech od schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře insolvenčním soudem v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny za podmínky, že dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti uložené mu soudem, především, že uhradí minimálně 30 % pohledávek. Jinými slovy splní-li během oddlužení vše, co zákon vyžaduje, soud mu na jeho návrh promine zbytek dluhů a dlužník po skončení insolvenčního řízení začíná s čistým štítem.

Naproti tomu věřitelé mají možnost hlasovat na schůzi věřitelů a i mimo schůzi věřitelů o způsobu oddlužení, tedy o tom, zda oddlužení bude provedeno zpeněžením majetkové podstaty nebo plněním splátkového kalendáře. Věřitelé tak mohou sami rozhodnout, kterým způsobem budou rychleji a ve vyšší míře uspokojeny jejich pohledávky. Pouze pokud ani jeden ze způsobů oddlužení nezíská prostou většinu hlasů nezajištěných věřitelů, rozhodne o způsobu oddlužení insolvenční soud. Celkově je uspokojení pohledávek věřitelů vůči problémovým dlužníkům při oddlužení daleko vyšší a rychlejší než jakého by mohlo být dosaženo výkonem rozhodnutí nebo exekucí, a to z důvodu, že pohledávky přihlášených věřitelů jsou uspokojovány poměrně podle jejich výše. Nemůže tedy dojít k situaci, kdy podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a podle zákona č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, je při výkonu rozhodnutí nebo exekuci uspokojována mnoho let pouze pohledávka jednoho věřitele nebo v extrémních případech dokonce jen příslušenství pohledávky jednoho věřitele. Tuto situaci si lze představit např. tak, že povinnému, který nemá žádný majetek, je prováděna exekuce srážkami ze mzdy podle ust. § 276 a násl. OSŘ, kdy výše srážky ze mzdy každý měsíc pokryje jen úrok vzniklý v tomto měsíci a jistina se nijak nezmenšuje. Povinnému,

kterému se výrazně nezvýší mzda, tak může být prováděna exekuce ve prospěch jednoho oprávněného i několik desítek let s tím, že na ostatní věřitele se nikdy nedostane. Další nevýhodou exekuce oproti oddlužení je, že povinní, kteří mají opravdu vysoké dluhy, nejsou motivováni pracovat, tzn. zajišťovat si oficiální příjem.

A jaké jsou tedy podmínky, za kterých lze návrh na povolení oddlužení podat? Především navrhovatel nesmí být podnikatel. Podnikatelem se ve smyslu ust. § 389 odst. 1 IZ rozumí taková fyzická nebo právnická osoba, která není zákonem považována za podnikatele a zároveň podle judikatury (usnesení Vrchního soudu sp. zn. 1 VSPH 3/2008 ze dne 13. 3. 2008, usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 NSČR 3/2009 – A – 59 ze dne 4. 9. 2008) nemá ke dni podání návrhu na povolení oddlužení dluhy z podnikání. Podnikání je definováno v ust. § 2 ObchZ jako soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Podnikatelem podle tohoto zákona je osoba zapsaná v obchodním rejstříku, osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění, osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů a osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu. I když z ust. § 2 odst. 2 písm. b) ObchZ plyne, že za podnikatele se nepokládá (nejde-li o osobu uvedenou v § 2 odst. 2 písm. a), c) a d) ObchZ) dlužník, který má živnostenské oprávnění, na jehož základě nepodniká, soudy jsou v tomto ohledu velmi striktní a formalistické. Např. z usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 77 INS 1925/2009-A ze dne 29. 4. 2009 vyplývá, že nejsou splněné podmínky pro povolení oddlužení za situace, kdy dlužník má vydané živnostenské oprávnění, i když je provozování živnosti přerušeno. Pravomocným zrušením živnostenského oprávnění odpadla podle usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 77 INS 1925/2009-A ze dne 18. 5. 2009 zákonná překážka povolení oddlužení a dlužníkovi bylo po podání odvolání v rámci autoremedury Krajským soudem oddlužení povoleno. Insolvenční zákon přitom nezakazuje, aby podnikání bylo zahájeno po povolení oddlužení. Důvody zrušení schváleného oddlužení jsou vymezeny ust. § 418 IZ taxativně a zahájení podnikání zde není obsaženo. Insolvenční soud schválené oddlužení zruší a současně rozhodne o způsobu řešení dlužníkovy úpadku konkursem, jestliže dlužník

neplní podstatné povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení. Co lze považovat za podstatné povinnosti, zákon nedefinuje, v ust. § 412 odst. 1 IZ jsou pouze vymezeny povinnosti dlužníka po schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře. Po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře je dlužník povinen vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost a v případě, že je nezaměstnaný, o získání příjmu usilovat; nesmí rovněž odmítat splnitelnou možnost si příjem obstarat, hodnoty získané dědictvím a darem zpeněžit a jejich výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy, použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře, bez zbytečného odkladu oznámit insolvenčnímu soudu, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru každou změnu svého bydliště nebo sídla a zaměstnání, vždy k 15. lednu a k 15. červenci kalendářního roku předložit insolvenčnímu soudu, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru přehled svých příjmů za uplynulých 6 kalendářních měsíců, nezatajovat žádný ze svých příjmů a na žádost insolvenčního soudu, insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předložit k nahlédnutí svá daňová přiznání za období trvání plánu oddlužení, neposkytovat nikomu z věřitelů žádné zvláštní výhody, nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti splnit. Ke zrušení schváleného oddlužení plněním splátkového kalendáře by tak mohlo dojít např. při nedůvodném ukončení pracovního poměru s následnou nezaměstnaností nebo při soustavném nepodávání zpráv a nesoučinnosti s insolvenčním soudem a insolvenčním správcem. V případě oddlužení zpeněžením majetkové podstaty by se za podstatné porušení povinností dlužníka mohlo považovat znemožňování nebo ztěžování zpeněžování majetku. Schválené oddlužení bude zrušeno také, pokud se ukáže, že podstatnou část splátkového kalendáře nebude možné splnit. Rovněž toto ustanovení je problematické, protože dlužník může třeba i ke konci pětiletého období složit mimořádnou splátku a podstatnou část splátkového kalendáře splnit. Soud schválené oddlužení zruší, jestliže v důsledku zaviněného jednání vznikl dlužníku po schválení plánu oddlužení peněžitý závazek po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti. Přičemž zákon přímo zakotvuje nevyvratitelnou domněnku zavinění vzniku peněžitého závazku dlužníkem, byl-li vůči němu nařízen k vymožení tohoto závazku výkon rozhodnutí nebo exekuce. Vzhledem k tomu, že návrh na povolení oddlužení může podat jen dlužník, je to

dlužník, kdo s řízením má nadále právo disponovat třeba i tak, že sám navrhne zrušení schváleného oddlužení. Rozhodnutí o zrušení schváleného oddlužení může soud vydat, jen dokud nevezme na vědomí splnění oddlužení. Učiní tak po jednání, ke kterému předvolá dlužníka, insolvenčního správce, věřitelský výbor a věřitele, který zrušení oddlužení navrhl.

Co se týče posuzování, zda dluhy pocházejí z podnikání, zde je soudní praxe méně přísná. V usnesení sp. zn. 29 NSČR 3/2009 – A – 59 ze dne 4. 9. 2008 Nejvyšší soud České republiky vyjádřil názor, že „striktní uplatňování zákonného požadavku, aby do oddlužení nevstupovali ti, kdož mají dluhy ze svého podnikání, může vést v krajních případech k nepřiměřeně tvrdému dopadu do poměrů toho či onoho dlužníka. Je nicméně přesvědčen, že v takových (a jen v takových) případech je na uvážení insolvenčního soudu (založeném na konkrétních skutkových okolnostech případu) zhodnotit, zda automatickou aplikací zásady, podle které osobou oprávněnou podat návrh na povolení oddlužení není dlužník, který - ač již nepodniká - má stále dluhy ze svého podnikání, by nebyl popřen duch zákona a zda tím ve skutečnosti není upírána možnost pokusit se o oddlužení způsobem předjímaným insolvenčním zákonem osobě, se kterou institut oddlužení v souladu s účelem, pro který byl zákonodárcem zformulován, typově počítá. Takové užití insolvenčního zákona však musí být vždy řádně zdůvodněno a nesmí vykazovat znaky svévole. To, zda existuje rozumný důvod nepokládat při rozhodování o návrhu na povolení oddlužení nebo při rozhodování o tom, zda se oddlužení schvaluje, za překážku bránící uplatnění institutu oddlužení neuhrazený dluh z dlužníkova dřívějšího podnikání, insolvenční soud uváží vždy především s přihlédnutím k: době vzniku konkrétního dlužníkova závazku z podnikání, době ukončení dlužníkova podnikání, četnosti neuhrazených dlužníkových závazků z podnikání, výši konkrétního dlužníkova závazku z podnikání v porovnání s celkovou výší všech dlužníkových závazků, tomu, zda věřitel, o jehož pohledávku jde, je srozuměn s tím, že tato pohledávka bude podrobena režimu oddlužení (to může vyplynout např. z toho, že věřitel nejpozději při projednání způsobu oddlužení neuplatní výhradu proti schválení oddlužení založenou na argumentu, že jeho pohledávka je dlužníkovým dluhem z podnikání).“

Návrh na povolení může podat pouze dlužník (jiná osoba než dlužník není oprávněna tento návrh podat) a spolu s návrhem na povolení oddlužení musí podat i insolvenční návrh. Insolvenční návrh může podat i věřitel, avšak jde-li o hrozící úpadek, může insolvenční návrh podat jen dlužník. Podá-li insolvenční návrh osoba odlišná od dlužníka, může návrh na povolení oddlužení dlužník podat nejpozději do 30 dnů počítaných ode dne, kdy mu byl doručen insolvenční návrh, o čemž musí být dlužník poučen.

Návrh na povolení oddlužení lze podat pouze na předepsaném formuláři, který je k dispozici na podatelkách krajských soudů nebo je možné ho stáhnout na oficiálním serveru českého soudnictví www.justice.cz. Návrh musí vedle obecných náležitostí podání obsahovat označení dlužníka a osob oprávněných za něho jednat, údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících 5 letech, údaje o příjmech dlužníka, údaje o příjmech dlužníka za poslední 3 roky, a to bez ohledu na to, jestli dlužník bude usilovat o oddlužení formou splátkového kalendáře nebo zpeněžením majetkové podstaty. Soudům zde nestačí potvrzení zaměstnavatele o průměrném výděлку za sledované období, ale zpravidla požadují, aby dlužník doložil výši svého příjmu za každý měsíc v posledních 3 letech. Nejjednodušší je, když si dlužník vyžádá od svého zaměstnavatele za každý z předchozích 3 roků mzdový list. Ještě snadnější situaci mají dlužníci, kteří pobírají starobní nebo invalidní důchod. V těchto případech stačí přiložit rozhodnutí o přiznání důchodu a o změně výše důchodu. Pokud návrh na povolení oddlužení podává osoba, která byla dříve podnikatelem, musí uvést i příjmy dosažené z podnikání. Stejně tak musí uvést všechny příjmy z kapitálového nebo jiného majetku, včetně příjmů z pronájmu. Dlužník musí také navrhnout způsob oddlužení – tzn. buď plněním splátkového kalendáře nebo zpeněžením majetkové podstaty, nebo sdělit, že takový návrh nevznáší. Dále musí uvést rozhodující skutečnosti, které osvědčují jeho úpadek nebo hrozící úpadek a označit důkazy, kterých se dovolává.

Aby bylo oddlužení soudem povoleno, musí z návrhu vyplývat, že hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude minimálně 30 % jejich pohledávek. Soud odhadne míru uspokojení věřitelů podle celkové výše závazků uvedené v insolvenčním návrhu a hodnoty majetku (v případě, že je navrhováno oddlužení

zpeněžením majetkové podstaty) nebo podle očekávaných příjmů dlužníka v následujících 5 letech (v případě, že je navrhováno oddlužení plněním splátkového kalendáře). Zde se vychází z toho, že dlužník nezajištěným věřitelům při oddlužení splácí ze svých příjmů částku ve stejném rozsahu, v jakém z nich mohou být při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci uspokojeny přednostní pohledávky. Zajištění věřitelé se uspokojí jen z výtěžku zpeněžení zajištění. Částku určenou věřitelům až do účinnosti zákona č. 217/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, tzn. do 20. 7. 2009, rozvrhoval podle poměru jejich pohledávek způsobem určeným v rozhodnutí o schválení oddlužení sám dlužník. Od účinnosti této novely částku určenou věřitelům sráží ze mzdy (nebo z jiného příjmu) dlužníka jeho zaměstnavatel (plátce tohoto příjmu – typicky Česká správa sociálního zabezpečení jako plátce starobních a invalidních důchodů). Pokud by se vzhledem ke skutečnostem uvedeným v návrhu na povolení oddlužení dalo důvodně předpokládat, že hodnota plnění, kterou by obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30 %, a pokud by s nižším plněním tito věřitelé nesouhlasili, insolvenční soud by návrh na povolení oddlužení zamítl a současně by rozhodl o způsobu řešení dlužníkova úpadku konkursem. Návrh na povolení oddlužení by byl stejně tak zamítnut, kdyby jej znovu podala osoba, o jejímž návrhu na povolení oddlužení bylo již dříve rozhodnuto nebo kdyby dosavadní výsledky řízení dokládaly lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení nebo kdyby návrhem na povolení oddlužení byl sledován nepoctivý záměr. Zde zákon demonstrativním způsobem stanoví dva případy, kdy lze usuzovat, že návrhem na povolení oddlužení je sledován nepoctivý záměr, a to probíhalo-li v posledních 5 letech insolvenční řízení nebo jiné řízení řešící úpadek takové osoby, a to v závislosti na výsledku takového řízení, nebo podle výpisu z rejstříku trestů v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení probíhalo-li trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy. Oba dva důvody se týkají nejen dlužníka, ale i jeho zákonného zástupce, jeho statutárního orgánu nebo člena jeho kolektivního statutárního orgánu (tj. např. u každého z členů výboru společenství vlastníků jednotek či správní rady obecně prospěšné společnosti).

K návrhu na povolení oddlužení je nutné přiložit seznam majetku, ve kterém bude u každé položky uveden údaj o době pořízení majetku, o jeho pořizovací ceně a odhad obvyklé ceny majetku ke dni pořízení seznamu. U nemovitostí a u majetku, který slouží k zajištění, je třeba nechat provést ocenění znalcem, což může být pro dlužníky finančně velmi náročné. Dlužník se musí v seznamu vyjádřit, zda má nějaké pohledávky, stručně uvést skutečnosti, na kterých se zakládají a jejich výši a výslovně se vyjádřit k jejich dobytnosti. U majetku, včetně pohledávek, o kterých probíhá soudní nebo jiné řízení, nebo ohledně nichž již bylo příslušným orgánem rozhodnuto, je třeba tato řízení nebo rozhodnutí označit.

K návrhu se rovněž musí přiložit seznam závazků. Dlužník je povinen v seznamu závazků jako své věřitele označit všechny osoby, o kterých je mu známo, že vůči němu mají pohledávky nebo jiná majetková práva, nebo které vůči němu pohledávky nebo jiná práva uplatňují. Věřitelé, kterými jsou fyzické osoby nepodnikatelé, se označují jménem a příjmením, a trvalým bydlištěm. Fyzické osoby podnikatelé se označují firmou, pokud jsou zapsané v obchodním rejstříku, jinak jménem a příjmením, případně odlišujícím dodatkem nebo dalším označením, identifikačním sídlem a místem podnikání. Právnícké osoby zapsané do obchodního rejstříku se označují firmou, právní formou právnické osoby, (případně názvem, pokud se nezapisují do obchodního rejstříku), identifikačním číslem a sídlem. U státu je třeba označit příslušnou organizační složku státu, která za stát u daného závazku vystupuje. U každého závazku je nutné stručně popsat důvod vzniku a jeho výši včetně příslušenství. Jsou-li věřiteli dlužníka osoby dlužníkovi blízké, musí dlužník tyto skutečnosti do seznamu závazku napsat. V souladu s ustanovením občanského zákoníku (§ 116 a 117 OZ) je osobou blízkou příbuzný v řadě přímé, jedná se o předky a potomky, např. prarodiče, rodiče, děti, vnuky, dále jsou to sourozenec a manžel, dále partner tak, jak tento partnerský vztah zakotvuje zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Osobami blízkými jsou také osoby, o kterých občanský zákoník hovoří jako o osobách navzájem blízkých, jestliže by újmu, kterou by utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Dlužník v seznamu závazků stručně uvede, které z pohledávek svých věřitelů popírá co do důvodu nebo co do výše a proč. Má-li dlužník věřitele, o kterých mu je známo, že proti němu mají právo

na uspokojení ze zajištění, nebo kteří toto právo proti němu uplatňují, uvede je odděleně. U pohledávek těchto věřitelů dále označí věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, u kterých se uplatňuje uspokojení ze zajištění, včetně údaje o tom, které movité věci se nacházejí v držení věřitele nebo třetí osoby, dále označení druhu zajištění a důvodu jeho vzniku. Dále dlužník uvede, zda a v jakém rozsahu právo na uspokojení ze zajištění popírá a proč.

Dlužník je dále povinen přiložit seznam zaměstnanců, nebo uvést, že nemá žádné zaměstnance. Všechny tři seznamy musí dlužník podepsat a výslovně v nich uvést, že jsou správné a úplné.

K návrhu na povolení oddlužení se dále přikládají listiny prokazující dlužníkovi příjmy za poslední 3 roky (např. mzdové listy, výplatní pásky, potvrzení o příjmech z pracovního poměru, potvrzení o výši starobního nebo invalidního důchodu, kopie daňových přiznání, výpisy z bankovních účtů), výpis z rejstříku trestů dlužníka ne starší než 3 měsíce, listiny, kterých se návrh na povolení oddlužení dovolává a listiny, které prokazují v návrhu na povolení oddlužení tvrzené skutečnosti. Do této skupiny příloh patří např. pracovní smlouva, kupní smlouvy nebo jiné doklady k majetku, smlouvy o půjčkách a úvěrech, výpisy z úvěrových účtů, upomínky, platební rozkazy, rozsudky, usnesení o nařízení exekuce, exekuční příkazy apod.). Je-li dlužník zastoupen na základě plné moci, je třeba přiložit tuto plnou moc.

Insolvenční zákon rovněž umožňuje, aby se dlužník dohodl s nezajištěným věřitelem, že hodnota plnění, které při oddlužení obdrží, bude nižší než 30 % jeho pohledávky. Toto ustanovení v praxi nenachází uplatnění. Přesto, kdyby se některému dlužníkovi podařilo uzavřít s nezajištěným věřitelem takovou dohodu, musí k návrhu na povolení oddlužení přiložit písemný souhlas nezajištěného věřitele s ověřeným podpisem, že hodnota plnění, které při oddlužení obdrží, bude nižší než 30 % jeho pohledávky s uvedením konkrétní nejnižší hodnoty plnění, na kterém se věřitel s dlužníkem dohodl.

Dlužník se může rovněž dohodnout s dalšími osobami, a to jak fyzickými, tak právnickými, že se zaváží za splnění dlužnických závazků jako spoludlužníci nebo jako ručitelé. Spoludlužník je osoba zavázaná společně a nerozdílně s dlužníkem splnit věřiteli

závazek. Naproti tomu ručitel má povinnost uspokojit pohledávku věřitele dlužníka, až v případě, že ji neuspokojí dlužník sám. V návrhu na povolení oddlužení je třeba spoludlužníka a ručitele označit a tyto osoby se musí na návrh na povolení oddlužení podepsat. Pravost jejich podpisu musí být ověřena. Formulář návrhu na povolení oddlužení rovněž počítá s tím, že u spoludlužníka bude uveden rozsah jeho závazku a u ručitele rozsah jeho ručení.

Institut spoludlužníka při oddlužení se využívá v případech, kdy lze důvodně předpokládat, že dlužníkův majetek nebo jeho předpokládané příjmy v následujících pěti letech nebudou postačovat na to, aby z nich bylo uhrazeno minimálně 30 % závazků u nezajištěných věřitelů. Tím, že závazky začne hradit i další osoba, dojde ke zvýšení uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů. Uvedenou situaci lze řešit i jinými způsoby. Jako velmi praktické řešení se jeví např. smlouva o důchodu podle ust. §§ 842 – 844 občanského zákoníku. Smlouvou o důchodu se zakládá někomu doživotně nebo na jinak stanovenou dobu neurčitého trvání právo na vyplácení určitého důchodu. Jedná se o opakující peněžité plnění – rentu. Periodicita splátek závisí na dohodě smluvních stran. Z hlediska oddlužení bude nejlepší dohodnout měsíční splátky. Smlouva o důchodu musí být uzavřena písemně. Musí v ní být stanovena výše měsíčních splátek a počátek výplaty splátek. Ve smlouvě o důchodu mohou být stanoveny i podmínky pro vznik práva na výplatu důchodu (např. povolení oddlužení). Právo na důchod zanikne nejpozději smrtí oprávněného. Právo na důchod dále zaniká smrtí fyzické osoby nebo zánikem právnické osoby, které se ve smlouvě zavázaly důchod vyplácet. Závazek ze smlouvy o důchodu má osobnostní povahu, tedy nepřechází na dědice zemřelé fyzické osoby nebo na právní nástupce právnické osoby, která zanikla. Smlouva o důchodu se rovněž dá ukončit dohodou smluvních stran nebo písemnou výpovědí jedné ze smluvních stran s tříměsíční výpovědní dobou, není-li sjednána jiná délka výpovědní doby. K navýšení příjmu za použití smlouvy o důchodu podle OZ došlo např. ve věci KSUL 77 INS 5503 / 2009 vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem nebo ve věci KSUL 77 INS 2515 / 2010 vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem.

Institut ručitele je vhodné použít v případech, kdy lze předpokládat dlouhodobější snížení příjmů dlužníka. Takovou situaci si lze představit u těhotné dlužnice, která

navrhuje oddlužení plněním splátkového kalendáře a plánuje nastoupit na mateřskou dovolenou, pokud by výpadek příjmů v době, kdy bude pobírat pouze peněžitou pomoc v mateřství, způsobil, že nebude schopna uhradit nezajištěným věřitelům alespoň 30 % jejich pohledávek. Ručitel v tomto období nastoupí na místo dlužnice a začne plnit nezajištěným věřitelům ve stejné výši, v jaké předtím plnila dlužnice.

Návrh na povolení oddlužení musí u dlužníka, který je ženatý, (příp. u dlužnice, která je vdaná), obsahovat i údaj o manželovi (manželce) dlužníka a výslovný souhlas dlužníkova manžela (manželky) s oddlužením. To neplatí, jestliže oddlužením nemůže být dotčen majetek z nevypořádaného společného jmění manželů, rozsah vyživovacích povinností dlužníka vůči jeho manželu a nezaopatřeným dětem nebo rozsah vyživovacích povinností dlužníkova manžela. Tento požadavek vychází jednak z principu, že při nakládání s majetkem ve společném jmění mimo jeho obvyklou správu je třeba souhlasu obou manželů. Posouzení možného dotčení majetku z nevypořádaného společného jmění manželů dlužníka bude záviset zejména na způsobu provedení oddlužení, na datu uzavření sňatku a datu vzniku dlužnických závazků, na rozsahu společného jmění a na tom, jestli společné jmění manželů nebylo zúženo či rozšířeno, nebo jestli nebyl jeho vznik vyhrazen až ke dni zániku manželství. Vzhledem k zakotvení vyvratitelné právní domněnky v ust. § 144 OZ lze v zásadě takovéto dotčení předpokládat. Bude tedy na dlužníkovi, aby případně prokázal, že oddlužením nemůže být dotčen majetek z nevypořádaného společného jmění manželů, rozsah vyživovacích povinností dlužníka vůči jeho manželu a nezaopatřeným dětem nebo rozsah vyživovacích povinností dlužníkova manžela a tyto skutečnosti doložil při podání návrhu na povolení oddlužení. Pokud tak neučiní a jeho návrh přitom nebude obsahovat údaj o manželovi dlužníka a výslovný souhlas dlužníkova manžela s oddlužením, insolvenční soud usnesením vyzve dlužníka k doplnění jeho návrhu v určené lhůtě, která nesmí být delší než 7 dnů. Současně dlužníka poučí, jak má opravu nebo doplnění provést. Pokud tak dlužník ve stanovené lhůtě neučiní, jeho návrh na povolení oddlužení bude odmítnut. Proti rozhodnutí o odmítnutí návrhu na povolení oddlužení se může dlužník odvolat.

Co se týče vyživovací povinnosti, dlužník by měl vždy uvést, ke kolika osobám má vyživovací povinnost, neboť tato skutečnost bude mít vliv na stanovení výše splátek při oddlužení plněním splátkového kalendáře. Vyživovací povinnosti upravuje zákon o rodině v ust. §§ 85 až 104, přičemž rozlišuje vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, mezi manželi, mezi ostatními příbuznými, výživné rozvedeného manžela a příspěvek na výživu neprovdané matce. Pro posouzení nutnosti souhlasu manžela dlužníka s oddlužením bude rozhodná pouze vyživovací povinnost dlužníka vůči jeho nezaopatřeným dětem a vůči manželu. U vyživovacích povinností dlužníkovy manžela je v ust. § 392 IZ vymezen rozsah vyživovacích povinností obecně, což lze interpretovat tak, že na rozdíl od posuzování dotčení vyživovacích povinností samotného dlužníka mají být zohledněny všechny případné vyživovací povinnosti dlužníkovy manžela.

Zákon požaduje spolupodpis a souhlas s návrhem na povolení oddlužení pouze od manžela dlužníka, nikoli od bývalého manžela. Avšak při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty přichází v úvahu i dotčení zájmů rozvedeného manžela, pokud dosud nebylo vypořádáno jejich společné jmění. Tuto právní úpravu považuji za správnou, vzhledem k tomu, že dlužníkům by z důvodu špatných vztahů s bývalým manželem mohlo být zbytečně znemožněno řešit svou finanční situaci oddlužením. Tato problematika přitom není v insolvenčním zákoně nijak opomenuta, když ust. § 398 odst. 2 určuje, že při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty se postupuje obdobně podle ustanovení o zpeněžení majetkové podstaty v konkursu, přičemž insolvenční zákon v ustanoveních o konkursu upravuje mimo jiné i účinky ve vztahu ke společnému jmění manželů včetně vypořádání společného jmění, a to i společného jmění manželů, které zaniklo před podáním insolvenčního návrhu.

Insolvenční zákon naopak vůbec neupravuje, zda lze provést oddlužení společného jmění manželů nebo zda je třeba úpadek každého z manželů řešit samostatně, a další související otázky, jako např. jaké důsledky přináší spolupodpis a souhlas manžela dlužníka s oddlužením. Jestli tento souhlas znamená, že do oddlužení budou automaticky zahrnuty i závazky přijaté manželem dlužníka a že splátky pro oddlužení se budou vypočítávat i z příjmu druhého manžela. Jak bude soud postupovat

v případě podání insolvenčního návrhu oběma manželi, jak budou v tomto případě uspokojováni věřitelé. Až do vydání usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 669/2009 – A – 21 ze dne 15. 12. 2009 rozhodovaly krajské soudy v těchto otázkách nejednotně a často nesprávně. Vrchní soud v Praze ve zmíněném usnesení konstatoval následující: „Podle ustanovení § 205 odst. 1 a 3 IZ jestliže insolvenční návrh podal dlužník, náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníkovi patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení, jakož i majetek, který dlužník nabyt v průběhu insolvenčního řízení. Je-li dlužník spoluvlastníkem majetku podle odstavců 1 a 2, náleží do majetkové podstaty podíl dlužníka na tomto majetku. Majetek podle odstavců 1 a 2 náleží do majetkové podstaty i tehdy, je-li ve společném jmění dlužníka a jeho manžela (dále též SJM). Z obsahu insolvenčních spisů Krajského soudu v Plzni sp. zn. KSPL 54 INS 4965/2009 a sp. zn. KSPL 54 INS 4966/2009 odvolací soud zjistil, že dlužnice, stejně tak jako její manžel Ladislav Vaník, podala insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení. Každý z návrhů je opatřen podpisem manžele navrhovatele. Usnesením č.j. KSPL 27 INS 4965/2009-A-7 ze dne 12. listopadu 2009 insolvenční soud zjistil úpadek Ladislava Vaníka a povolil jeho řešení oddlužením. Dle obsahu spisu toto rozhodnutí nebylo odvoláním napadeno. Z obsahu návrhů (a jejich příloh) dlužnice a jejího manžela odvolací soud dále zjistil, že v obou případech jsou tvrzeny závazky, jež spadají do společného jmění manželů (ve smyslu § 143a občanského zákoníku nebylo prokázáno zúžení společného jmění manželů ani nebylo tvrzeno, že by společné jmění manželů neexistovalo, proto soud vycházel z domněnky stanovené v § 144 občanského zákoníku, podle něž platí, že pokud není prokázán opak, má se zato, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů). Rovněž nebylo prokázáno, že by některé závazky vznikly ještě před uzavřením manželství a před vznikem společného jmění manželů. Právní úprava majetkové podstaty v ustanovení § 205 IZ stojí na zásadě, že majetek, který je ve společném jmění dlužníka a jeho manžela, náleží do majetkové podstaty, což musí dlužníkům manžel respektovat také v režimu oddlužení, neboť úprava tohoto způsobu řešení dlužníkova úpadku žádného podkladu pro jinou právní konstrukci majetkové podstaty nedává. Není-li zjištěn jiný stav věcí, je rozhodující zákonné vymezení společného jmění manželů, z něhož soud v této věci též vychází; i v insolvenčním řízení

přiměřeně platí pravidla, která v tomto ohledu stanoví občanský soudní řád v ustanovení § 262a odst. 1. Jde-li o oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, zpeněžuje se všechen majetek v SJM, který patří podle výše uvedených zásad do majetkové podstaty dlužníka, bez ohledu na to, zda jako dlužníci jsou účastníky jednoho insolvenčního řízení oba manželé. Společné jmění manželů může ovšem tvořit jen majetek již nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství (ustanovení § 143 odst. 1 písm. a/ občanského zákoníku). Se zřetelem k tomu soudní praxe v souvislosti s postižením mzdy (platu) manžela povinného dovozuje, že mzdový nárok manžela povinného součástí společného jmění manželů není. Naproti tomu vyplacená mzda nebo plat již je součástí společného jmění manželů a podle okolností ji lze postihnout např. při výkonu rozhodnutí prodejem movité věci (soutiskem peněz v hotovosti) anebo typicky příkázáním jiných majetkových práv podle § 320 o.s.ř., jestliže by již šlo o vyplacenou mzdu či plat, který má manžel povinného uložený na účtu u banky. Ze stejných zásad je třeba vycházet při posouzení toho, zda a za jakých podmínek mohou (resp. mají být) příjmy manžela, který není dlužníkem, postiženy plněním splátkového kalendáře. V návaznosti na výše uvedené jsou to veškeré příjmy, které náleží dlužníku, popřípadě jsou v SJM dlužníka a jeho manžela, a patří tedy do majetkové podstaty. Smysl oddlužení plněním splátkového kalendáře zadlužených rodin (domácností) je založen na tom, že manželé mohou být po splnění splátkového kalendáře osvobozeni od zbytku svých společných dluhů jedině za předpokladu, že po stanovenou dobu odevzdávali na uspokojení pohledávek věřitelů veškeré své příjmy, vyjma zákonem stanovených částek zaručujících minimální životní úroveň rodiny. Ekonomickou podmínkou úspěšného oddlužení je, že takto se nezajištěným věřitelům musí dostat minimálně 30 % jejich přihlášených a zjištěných pohledávek. Plnění splátkového kalendáře pak probíhá po zákonem stanovenou dobu pěti let, ledaže se dříve dostane věřitelům uvedeným v usnesení podle 406 IZ plné úhrady (100 %) jejich pohledávek s příslušenstvím. Přitom není a ani nemůže být rozdíl v tom, zda společné dluhy manželů se řeší v rámci insolvenčního řízení, jehož účastníkem je jeden z manželů, který podá návrh na povolení oddlužení a druhý k tomuto návrhu připojí svůj podpis, ve srovnání se situací, kdy oba manželé podají jako navrhovatelé a dlužníci společný insolvenční návrh (popřípadě každý z nich samostatně).

Jinak řečeno, ať podají manželé insolvenční návrh s návrhem na povolení oddlužení společně, nebo každý zvlášť, anebo jen jeden z nich a druhý návrh spolupodepíše, vždy jde o totéž, tedy za jakých podmínek bude majetek v SJM užít pro účely oddlužení. Je namístě v této souvislosti z hlediska procesního k dané problematice doplnit, že lze s ohledem na práva věřitelů pokládat za žádoucí, aby tam, kde insolvenční návrh spojený s návrhem na oddlužení (opatřený ověřeným podpisem manžela navrhovatele) podává jen jeden z manželů, insolvenční soud již ve vyhlášce oznamující zahájení insolvenčního řízení (§ 101 odst. 1 IZ) poskytl věřitelům informaci o tom, že oddlužení se bude týkat i dlužníkovy manžela (míněno tím společných závazků dlužníka a jeho manžela). Naopak, podá-li návrh každý z manželů samostatně, je zásadně namístě obě řízení spojit ke společnému projednání tak, aby společné jmění manželů náleželo do jedné majetkové podstaty a aby pro oba tyto dlužníky byl ustanoven jeden insolvenční správce. Přitom nelze pouštět ze zřetele ani souvislosti s výkonem rozhodnutí (exekucí). Nelze připustit, aby majetek v SJM, který by podle zásad vyjádřených v § 262a o.s.ř. byl k dispozici jednotlivému věřiteli k vymožení jeho peněžitě pohledávky jen vůči dlužníku, by nebyl k dispozici všem věřitelům při uspořádání majetkových vztahů k dlužníku cestou oddlužení. Bylo by v rozporu se zásadou spravedlivého insolvenčního řízení, vyjádřenou v § 5 písm. a), kdyby ten majetek, který typicky dlužník pořídil za finanční prostředky získané půjčkou či úvěrem (prodejem na splátky), nemohl být zdrojem úhrady pohledávek financujících věřitelů. Jinak řečeno, dlužníku nelze vytvořit právní prostor k tomu, aby mohl dosáhnout osvobození od placení zbytku neuspokojených pohledávek věřitelů podle úpravy v ustanovení § 414 IZ jen splácením dluhů ze svých příjmů, ačkoliv plněním i z vyplacených příjmů dlužníkovy manžela by věřitelé dosáhli vyšší míry uspokojení svých pohledávek. Významné je, že ani v případném pozdějším individuálním výkonu rozhodnutí nebo exekuci proti manželu povinného by věřitel nemohl dosáhnout uspokojení zbývajících částí své pohledávky, odpovídající společnému dluhu manželů ve smyslu § 262a o.s.ř., která by takto zůstala neuspokojena. Z uvedeného lze dovodit, že svým podpisem na návrhu dlužníka na povolení oddlužení dává manžel dlužníka souhlas, aby pro účely oddlužení byl použit veškerý majetek v SJM jeho a dlužníka, včetně příjmů, které budou v budoucnu vyplaceny. Lhostejno přitom, zda půjde o oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, či

plněním splátkového kalendáře. Jestliže dlužníkův manžel svůj podpis a souhlas na návrh na povolení oddlužení nepřipojí ani přes výzvu soudu, soud návrh odmítne podle § 393 odst. 3, ledaže bude doloženo, že oddlužením nemůže být dotčen majetek z nevypořádaného společného jmění manželů a rozsah vyživovacích povinností dlužníka vůči jeho manželu a nezaopatřeným dětem. Jde-li o oddlužení plněním splátkového kalendáře, zavazuje se dlužníkův manžel svým podpisem poskytnout po celou dobu i veškerou součinnost potřebnou k tomu, aby se věřitelům dostalo prostřednictvím insolvenčního správce z jeho příjmů plnění v rozsahu podle § 398 odst. 3 IZ. Nedostatek součinnosti bude zpravidla bránit tomu, aby proces oddlužení byl ve vztahu k oběma manželům (i ke každému z nich zvlášť) úspěšně dovršen rozhodnutím insolvenčního soudu o jejich osvobození od placení zbývajících částí pohledávek, tedy, podle toho, v jaké fázi řízení vyšel najevo, by tvořil překážku povolení nebo schválení oddlužení, popřípadě by mohl vést ke zrušení již schváleného oddlužení. Takovou překážkou by například mohla být situace, kdy dlužníkův manžel návrh na oddlužení sice podepsal, ale své příjmy či jejich část zatajil, popřípadě neučinil všechny úkony potřebné k tomu, aby se jeho příjem stal v režimu oddlužení zdrojem pro uspokojení věřitelských pohledávek.“

Z citovaného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze vyplývá, že v případě, kdy veškeré závazky manželů spadají do společného jmění, není rozhodné, zda každý z manželů podá insolvenční návrh s návrhem na povolení oddlužení nebo zda insolvenční návrh podá jen jeden z manželů a druhý k němu připojí svůj souhlas. I v případě druhé varianty bude nutné, aby dlužník v insolvenčním návrhu uvedl a doložil i příjmy druhého manžela a sepsal veškerý majetek náležící do společného jmění manželů. Pokud tak neučiní, nemělo by mu být oddlužení insolvenčním soudem povoleno. I přes jasné stanovisko Vrchního soudu v Praze vyjádřené ve výše uvedeném usnesení, s jehož odůvodněním se zcela ztotožňuji, se na krajských soudech objevují odlišné názory. Např. usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 43 INS 4279/2010 ze dne 27. 4. 2010 byla vyzvána manželka dlužníka, která připojila souhlas s manželovým oddlužením k jeho insolvenčnímu návrhu, aby za situace, kdy závazky uvedené jejím manželem spadají do společného jmění manželů, podala vlastní insolvenční návrh (a současně byla insolvenčním soudem poučena, že pokud tak neučiní, nelze vyloučit

vedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce na dluhy ve společném jmění manželů proti ní, i když je s dlužníkem zahájeno insolvenční řízení) nebo aby sdělila, že svůj podpis na návrhu manžela nemínila jako souhlas s použitím jejích příjmů pro plnění splátkového kalendáře a že se sama oddlužit nehodlá. Manželka navrhovatele následně soudu sdělila, že nemůže podat vlastní insolvenční návrh, neboť nesplňuje podmínky stanovené zákonem pro povolení oddlužení, a že svůj podpis na návrhu manžele nemínila jako souhlas s použitím svých příjmů pro plnění splátkového kalendáře svého manžela, neboť je po mateřské dovolené a žádné příjmy nemá, ale jako skutečnost, že bere na vědomí, že její manžel podal návrh na povolení oddlužení. Soud přesto oddlužení jejímu manželu usnesením sp. zn. KSUL 43 INS 4279/2010 ze dne 19. 5. 2010 povolil. Tento postup soudu nelze považovat za správný, protože je zcela zjevně v rozporu se zásadou spravedlivého insolvenčního řízení, vyjádřenou v ust. § 5 písm. a) IZ, podle kterého musí být insolvenční řízení vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárního a co nejvyššího uspokojení věřitelů.

Z usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 669/2009 – A – 21 ze dne 15. 12. 2009 rovněž vyplývá, že oddlužení závazků spadajících do společného jmění manželů se lze úspěšně domáhat také v případě, kdyby některý z manželů v případě navrhovaného oddlužení plněním splátkového kalendáře nebyl schopen během následujících pěti let uspokojit pohledávky svých nezajištěných věřitelů alespoň z 30 %, pokud by tuto podmínku byl schopen splnit se svým manželem. Danou situaci lze demonstrovat na následujícím případě. Jeden z manželů by byl ze svého příjmu schopen uhradit nezajištěným věřitelům 40 % jejich pohledávek, druhý z manželů pouze 20 %. Pokud se jejich oddlužení bude řešit společně v jednom řízení pod jednou spisovou značkou, podmínka oddlužení, že se nezajištěným věřitelům musí dostat minimálně 30 % jejich přihlášených a zjištěných pohledávek, bude splněna.

Při výpočtu procenta uspokojení pohledávek věřitelů je třeba brát zřetel také na to, že dlužníci musí uhradit odměnu insolvenčního správce a náhradu jeho hotových výdajů. Odměnu a náhradu hotových výdajů insolvenčního správce upravuje vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů.

Při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty se odměna insolvenčního správce odvíjí od výtěžku zpeněžení majetkové podstaty, nejméně však činí 45 000 Kč. Při oddlužení plněním splátkového kalendáře činí odměna insolvenčního správce 750 Kč za každý započatý kalendářní měsíc trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře. Při oddlužení plněním splátkového kalendáře, při kterém dochází ke zpeněžení majetku sloužícího k zajištění, činí odměna insolvenčního správce 750 Kč za každý započatý kalendářní měsíc trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře a částku odvozenou od výtěžku zpeněžení připadajícího na zajištěného věřitele, což jsou 2 % z částky určené k vydání zajištěnému věřiteli. Insolvenčnímu správci náleží v souvislosti s výkonem jeho činnosti při oddlužení plněním splátkového kalendáře náhrada hotových výdajů ve výši 150 Kč za každý započatý kalendářní měsíc trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře.

Vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů, však nestanoví, jakým způsobem se určuje odměna insolvenčního správce a náhrada jeho hotových výdajů v případě oddlužení manželů. Podle mého názoru by odměna insolvenčního správce při absenci výslovné právní úpravy v případě insolvenčního řízení vedeného po spojení věcí s dvěma dlužníky měla být stanovena analogicky podle ust. § 17 písm. b) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení, tzn. součtem odměn za každého z manželů. Naproti tomu při stanovení výše náhrady hotových výdajů insolvenčního správce manželů by se mohlo postupovat podle analogie s ust. § 13 odst. 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif) tzn. insolvenčnímu správci by náležela náhrada hotových výdajů pouze v částce 150 Kč za každý započatý kalendářní měsíc trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře. Celkem by tak insolvenčnímu správci manželů, kteří mají jen nezajištěné věřitele, a jejichž úpadek se řeší oddlužením plněním splátkového kalendáře, náleželo 750,- Kč + 750,- Kč + 150,- Kč celkem tedy 1.650,- Kč měsíčně (respektive 1.980,- Kč, připočítá-li se DPH v zákonné výši

20 % z částky 1.650,- Kč, je-li insolvenční správce plátcem DPH). Tento postup byl použit např. v usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 77 INS 1272 / 2010 – B – 6 ze dne 7. 4. 2010. K tomuto problému se vyjádřil i Vrchní soud v Praze v usnesení sp. zn. 1 VSPH 373/2010-B-11 ze dne 16. 7. 2010. V tomto usnesení zaujal stanovisko, že insolvenčnímu správci náleží za každý měsíc výkonu funkce částky 750,-Kč a 150,- Kč toliko jednou, neboť režimem oddlužení prochází jedno společné jmění manželů, nikoliv každý z manželů separátně. Tento závěr byl dále odůvodněn tím, že faktický rozsah činnosti insolvenčního správce by se nikterak nelišil v řízení, kde by dlužníkem byl toliko jeden z manželů, neboť ve smyslu výše řečeného by i příjem druhého manžela byl k dispozici věřitelům, jimž dlužník prostřednictvím správce takto získanou sumu dle § 398 odst. 3 IZ rozvrhne.

Nedojde-li ke zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení ani k jeho odmítnutí nebo zamítnutí, insolvenční soud oddlužení usnesením povolí. V usnesení současně vyzve věřitele, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky, aby tak učinili ve lhůtě 30 dnů ode dne zveřejnění rozhodnutí o úpadku v insolvenčním rejstříku (příhlášky a jejich přílohy se podávají dvojmo na předepsaném formuláři dostupném na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti). V usnesení je také určen insolvenční správce a nařízeno první přezkumné jednání a zároveň svolána první schůze věřitelů, jejímž předmětem je zpráva insolvenčního správce o jeho dosavadní činnosti, rozhodnutí o hlasovacích právech věřitelů, jejichž pohledávka byla na přezkumném jednání popřena, byla zjištěna podmíněně nebo nebyla dosud přezkoumána, volba věřitelského výboru (zástupce věřitelů), rozhodnutí věřitelů o eventuálním odvolání dosavadního insolvenčního správce z funkce a ustanovení nového insolvenčního správce, rozhodnutí věřitelů o způsobu dlužníkovy oddlužení - zpeněžením majetkové podstaty nebo splátkovým kalendářem (o způsobu oddlužení mohou věřitelé hlasovat i mimo schůzi věřitelů), vyjádření insolvenčního správce ke vhodnosti navrženého způsobu řešení úpadku věřiteli, event. sdělení skutečností, které by jinak odůvodňovaly zamítnutí návrhu na povolení oddlužení, případné určení osoby znalce pro účely ocenění majetkové podstaty. Na schůzi věřitelů se v případě rozhodnutí o oddlužení plněním splátkového kalendáře, pokud dlužníci v insolvenčním návrhu navrhnou ve smyslu ust. § 398 odst. 4 IZ jinou výši splátek než jaká

by jim byla určena automaticky podle ust. § 398 odst. 3 IZ (splátka odpovídající částce, která by mohla být dlužníkům měsíčně strhávána při výkonu rozhodnutí nebo exekuci na přednostní pohledávky), hlasuje o doporučení věřitelů, zda vyhovět či nevyhovět žádosti dlužníků. Insolvenční soud může dlužníkům, kteří o to požádali v návrhu na povolení oddlužení stanovit jinou výši splátek. Učiní tak jen tehdy, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že hodnota plnění, které při oddlužení obdrží nezajištění věřitelé, bude stejná nebo vyšší než hodnota plnění, na které se tito věřitelé s dlužníkem dohodli. Přitom vedle doporučení věřitelů (pokud věřitelé nějaké učinili - věřitelé v případě oddlužení bývají velmi pasivní, ve většině případů se neúčastní schůzí věřitelů ani nehlasují mimo schůzi věřitelů) soud přihlédne k důvodům, které vedly k úpadku dlužníků, k celkové výši závazků dlužníků, k dosavadní a k očekávané výši příjmů dlužníků a k opatřením, které dlužníci činí k zachování a zvýšení svých příjmů a ke snížení svých závazků. Navrhovanou jinou výši měsíčních splátek není insolvenční soud vázán. K opožděné žádosti insolvenční soud nepřihlíží. Podmínkou, aby mohla být dlužníkům schválena jiná výše měsíčních splátek, tedy je, aby tento návrh učinili již v návrhu na povolení oddlužení. Dále musí podle ust. § 391 odst. 2 IZ v návrhu na povolení oddlužení uvést také výši navrhovaných měsíčních splátek nebo způsob jejich určení a vysvětlit důvody, které vedly k jejich úpadku. V případě manželů je možné, aby návrh jiné výše splátek ve smyslu ust. § 398 odst. 4 IZ učinil pouze jeden z manželů.

Účast dlužníka a insolvenčního správce na přezkumném jednání a na schůzi věřitelů je nezbytně nutná. Dlužník je podle ust. § 399 odst. 2 IZ povinen zúčastnit se schůze věřitelů osobně a zodpovědět dotazy přítomných věřitelů. Jestliže se dlužník na schůzi věřitelů bez omluvy nedostaví nebo neshledá-li insolvenční soud jeho omluvu důvodnou, má se za to, že vzal návrh na oddlužení zpět a soud rozhodne o řešení dlužníkovy úpadku konkursem. Jazykovým výkladem ust. § 399 odst. 2 IZ lze dovodit, že dlužník je povinen zúčastnit se schůze věřitelů, i když je zastoupen advokátem. Při neúčasti jednoho z manželů by vzhledem k úzké souvislosti mezi řešením úpadku obou manželů mělo být rozhodnuto o povolení oddlužení nebo prohlášení konkursu shodně u obou manželů.

Nejsou-li dány důvody, které by jinak odůvodňovaly zamítnutí návrhu na povolení oddlužení, insolvenční soud oddlužení usnesením schválí. Usnesení již stanoví konkrétní způsob, jakým bude oddlužení provedeno. V rámci schvalování oddlužení je insolvenční soud vázán usnesením schůze věřitelů, kterým podle ust. §§ 399 až 402 IZ přijala rozhodnutí právě o způsobu provedení oddlužení. V případě, že žádný ze způsobů oddlužení nezískal potřebný počet hlasů oprávněných věřitelů (tj. prostou polovinu všech nezajištěných věřitelů počítáno podle výše pohledávek), přechází právo rozhodnout o způsobu oddlužení na soud, který takto rozhodne do skončení schůze věřitelů konané za účelem hlasování o způsobu oddlužení, nekoná-li se tato schůze do 15 dnů po zveřejnění výsledků hlasování o způsobu oddlužení mimo schůzi. Usnesení o schválení oddlužení musí dále obsahovat obecné náležitosti rozhodnutí jako je označení insolvenčního soudu, jméno a příjmení soudce, označení dlužníka, popř. jeho zástupce, označení věci, a poučení o opravném prostředku. V usnesení o schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty dále insolvenční soud podle ust. § 406 IZ uvede jméno a příjmení insolvenčního správce, údaje o majetkové podstatě a označení nezajištěných věřitelů, kteří souhlasili s plněním nižším než 30 % jejich pohledávky. V rozhodnutí, jímž se schvaluje oddlužení plněním splátkového kalendáře, insolvenční soud uloží dlužníku, aby po dobu 5 let platil nezajištěným věřitelům prostřednictvím insolvenčního správce vždy k určenému dni měsíce částku stanovenou podle ust. § 398 IZ, tzn. buď částku podle odst. 3 tohoto ustanovení stanovenou ve stejném rozsahu, z jaké by při výkonu rozhodnutí nebo při exekuci mohly být uspokojeny předností pohledávky, nebo tzv. jinou částku podle odst. 4 tohoto ustanovení stanovenou, která může být stanovena fixně nebo může být určen způsob výpočtu této částky. Částka se platí z příjmů, které dlužník získá po schválení oddlužení, a to podle poměru pohledávek určeného v rozhodnutí, a sráží ji přímo zaměstnavatel dlužníka, který ji posílá insolvenčnímu správci k rozdělení mezi věřitele. V rozhodnutí musí soud také označit příjmy, ze kterých by podle stavu ke dni vydání rozhodnutí měla být hrazena první splátka, stanovit termín úhrady první splátky tak, aby byla uhrazena nejpozději do konce měsíce následujícího po měsíci, v němž nastanou účinky schválení oddlužení, a označit věřitele, kteří souhlasili s plněním nižším než 30 % jejich pohledávky.

Poměr pohledávek nezajištěných věřitelů určuje insolvenční soud podle výše zjištěných pohledávek. Ještě před vydáním usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 669/2009 – A – 21 ze dne 15. 12. 2009 docházelo ke stanovování poměrů pohledávek tak, že se to přičilo právní úpravě společného jmění manželů podle občanského zákoníku. Např. usneseními ve věci sp. zn. KSUL 43 INS 5837/2009 ze dne 11. 11. 2009 a sp. zn. KSUL 43 INS 5845/2009 ze dne 11. 11. 2009 vedených u Krajského soudu v Ústí nad Labem bylo schváleno oddlužení manželů Lešových zpeněžením majetkové podstaty. Veškeré jejich závazky náležely do společného jmění manželů. Majetkovou podstatu tvořila bytová jednotka, která rovněž spadá do jejich společného jmění. Někteří věřitelé si svou pohledávku přihlásili dvakrát (jednou do insolvenčního řízení paní Lešové a podruhé do insolvenčního řízení pana Leše). Soud v těchto usneseních rozhodl, že z poloviny výtěžku zpeněžení bytové jednotky se budou hradit pohledávky věřitelů přihlášených do insolvenčního řízení paní Lešové a z druhé poloviny výtěžku se uhradí pohledávky věřitelů přihlášených do insolvenčního řízení pana Leše. Pohledávky věřitelů, kteří podali přihlášku své pohledávky do insolvenčních řízení obou manželů, byly uspokojovány de facto dvakrát a tito věřitelé budou zvýhodněni oproti věřitelům, kteří si své pohledávky přihlásili do insolvenčního řízení jen jednoho z manželů, i když tyto závazky rovněž náležely do společného jmění manželů. Tato rozhodovací praxe insolvenčních soudů se po vydání usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 669/2009 – A – 21 ze dne 15. 12. 2009 změnila. Např. v usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 43 INS 2173/2010 ze dne 5. 5. 2010 již bylo určeno, že poměr uspokojování věřitelů bude stanoven tak, aby pohledávky, které vznikly za trvání společného jmění manželů, byly uspokojovány ze společného jmění manželů stejným poměrem, tak jak by byly upokojeny v rámci jednoho řízení. Pohledávky dvou věřitelů totiž byly přihlášeny do obou řízení. Soud se v tomto případě vypořádal i s možností uložit věřitelům sankci podle ust. § 178 IZ. Insolvenční zákon zde umožňuje uložit věřiteli, jehož pohledávka bude po přezkoumání zjištěna tak, že skutečná výše přihlášené pohledávky činí méně než 50 % přihlášené částky, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna. Přitom se k přihlášené pohledávce nepřihlíží ani v rozsahu, v jakém byla zjištěna.

Ve výše uvedeném usnesení insolvenční soud konstatoval, že toto "duplicitní" přihlášení pohledávek není možné považovat za porušení IZ a není důvodem k uplatnění sankcí podle ust. § 178 IZ, pohledávka však může být uspokojována pouze jednou.

V souvislosti s poměrem uspokojení věřitelů u pohledávek, které spadají do společného jmění manželů a které by měly být uspokojovány ze společného jmění manželů stejným poměrem, tak jak by byly upokojeny v rámci jednoho řízení vyvstává i další otázka, která není insolvenčním zákonem výslovně řešena a nevyplývá ani z usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 669/2009 – A – 21 ze dne 15. 12. 2009, a to jaká musí být minimální hodnota plnění, kterou při oddlužení obdrží nezajištění věřitelé od manželů, jestli musí být minimálně 30 % jejich pohledávek nebo dvakrát 30 % jejich pohledávek, když v insolvenčním řízení vystupují dva dlužníci. Obecně v občanském právu platí, že postavení věřitele, který je účastníkem závazkového vztahu, v němž na straně dlužnické vystupuje více subjektů (tzv. pasivní solidarita) je z hlediska vymáhání plnění výhodnější než když by závazek uzavřel pouze s jedním dlužníkem. U pasivní solidarity jsou dlužníci povinni plnit věřiteli dluh společně a nerozdílně. Věřitel má právo požadovat celé plnění nebo jeho část od všech dlužníků společně, případně od některých z nich či od každého jednotlivě. Každý ze solidárních dlužníků odpovídá za celý dluh až do úplného uspokojení věřitele. Věřitel sám rozhoduje o tom, po kterém dlužníku, v jaké výši a jakým způsobem bude pohledávku uplatňovat. Takto i v situacích, kdy např. jeden ze solidárních dlužníků je insolventní nebo jeho závazek zanikl z různých důvodů (které se ovšem nedotýkají dlužníků ostatních) má věřitel zachovánu možnost dospět uspokojení ze závazkového vztahu. Stejně tak je v lepší pozici věřitel, jehož pohledávka je zajištěna ručením. Ručení vzniká písemným prohlášením, jímž na sebe třetí osoba (ručitel) bere vůči věřiteli povinnost, že uspokojí určitou pohledávku, jestliže ji neuspokojí dlužník. Ručitel je povinen dluh splnit, nesplnil-li jej dlužník, ačkoli byl k tomu věřitelem písemně vyzván. Pokud povinnost uspokojit pohledávku věřitele nesplní ani ručitel, může věřitel vymáhat svou pohledávku jak po dlužníkovi, tak i po ručiteli, nebo po obou. Z hlediska vymáhání pohledávky, je rovněž výhodnější postavení věřitele, jehož pohledávka náleží do společného jmění dlužníka a jeho manžela. Analogií iuris lze podle mého názoru dojít k závěru, že v případě oddlužení manželů by mělo být postavení věřitele manželů

výhodnější než postavení věřitele, jehož dlužníkem je pouze jedna osoba. Proto se domnívám, že by minimální hodnota plnění, kterou při oddlužení obdrží nezajištění věřitelé od manželů, měla být dvakrát 30 % jejich pohledávek, když v insolvenčním řízení vystupují manželé, tedy dva dlužníci. Tomu odpovídá i fakt, že vede-li se insolvenční řízení proti dlužníkovi a i proti ručiteli nějakého dlužníka, může si jejich věřitel podat přihlášku do insolvenčního řízení jak dlužníka, tak jeho ručitele a z obou insolvenčních řízení mu může být jeho pohledávka současně plněna.

Jestliže dlužník splatí všechny své pohledávky včetně odměny a náhrady nákladů insolvenčního správce ještě před uplynutím pětileté lhůty, z povahy věci vyplývá, že splácení bude ukončeno a soud vezme rozhodnutím podle ust. § 413 IZ na vědomí splnění oddlužení. Jinak toto usnesení učiní až po pěti letech. Právní mocí tohoto rozhodnutí insolvenční řízení končí. Tímto rozhodnutím ještě není naplněn účel oddlužení, kterým nesporně je osvobození dlužníka od placení dosud neuhrazených pohledávek. Dlužník musí toto osvobození sám navrhnout. Soud po nařízeném soudním jednání, na které předvolá dlužníka, za podmínky, že dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá další usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Toto osvobození se vztahuje i na pohledávky, ke kterým se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na pohledávky, které do insolvenčního řízení nebyly přihlášeny, ačkoliv je věřitelé měli přihlásit. Stejně tak se vztahuje i na pohledávky ručitelů a jiných osob, které měly vůči dlužníku pro tyto pohledávky právo postihu. Naproti tomu osvobození se nedotýká peněžitého trestu nebo jiné majetkové sankce, která byla dlužníku uložena v trestním řízení pro úmyslný trestný čin, a dále pohledávek na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti. Základní podmínkou přiznání osvobození je, že dlužníkovi nezajištění věřitelé obdrželi alespoň 30 % jejich pohledávek, ledaže souhlasili s nižším plněním. Tato podmínka ovšem není absolutní. Soud může osvobození přiznat, i pokud hodnota plnění, které při splnění oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, byla nižší než 30 % jejich pohledávek, nebo nedosáhla-li nejnižší hodnotu plnění, na které se tito věřitelé s dlužníkem dohodli, za předpokladu, že dlužník prokáže, že požadované hodnoty plnění nebylo dosaženo

v důsledku okolností, které nezavinil, a zároveň, že částka, kterou tito věřitelé na uspokojení svých pohledávek dosud obdrželi, není nižší než částka, které by se jim dostalo, kdyby dlužníkův úpadek byl řešen konkursem. Za okolnost, kterou dlužník nezavinil, lze považovat při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty např. prodej majetkové podstaty za nižší než odhadní cenu z důvodu nedostatku zájemců o koupi věcí náležejících do majetkové podstaty, nebo při oddlužení plněním splátkového kalendáře snížení příjmu z důvodů nezaviněné ztráty zaměstnání dlužníkem.

Co se týče zajištěných věřitelů, ti se při oddlužení uspokojují jen z výtěžku zpeněžení zajištění. Při tomto zpeněžení se postupuje obdobně podle ustanovení o zpeněžení zajištění v konkursu. Při osvobození dlužníka zůstává zajištěnému věřiteli, který po schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře nepožádal o zpeněžení majetku sloužícího k zajištění pohledávky, zachováno právo domáhat se uspokojení pohledávky z výtěžku zpeněžení tohoto majetku. Pohledávek, které se v insolvenčním řízení neuspokojují podle ust. § 170 IZ (např. úroky, úroky z prodlení a poplatky z prodlení z pohledávek věřitelů, které se staly splatné až po rozhodnutí o úpadku nebo smluvní pokuty, pokud právo na jejich uplatnění vzniklo až po rozhodnutí o úpadku), se může takto domáhat jen za dobu od skončení insolvenčního řízení.

Osvobození dlužníka od placení dosud neuhrazených pohledávek nemusí být definitivní, protože insolvenční zákon počítá i s odejmutím nebo se zánikem osvobození. Osvobození insolvenční soud dlužníku odejme, jestliže na základě návrhu podaného některým z dotčených věřitelů do 3 let od jeho pravomocného přiznání vyjde najevo, že ke schválení oddlužení nebo k přiznání osvobození došlo na základě podvodného jednání dlužníka, anebo že dlužník poskytl zvláštní výhody některým věřitelům; to neplatí, jestliže věřitel, který návrh podal, mohl takovou námitku uplatnit před rozhodnutím o přiznání osvobození dlužníku. Přiznané osvobození zaniká, byl-li dlužník do 3 let od právní moci rozhodnutí o něm pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin, kterým podstatně ovlivnil schválení nebo provedení oddlužení anebo přiznání osvobození, případně kterým jinak poškodil věřitele. Zánik osvobození podle odstavců 1 a 2 se nevztahuje

na pohledávky věřitelů, kteří se sami účastnili podvodných jednání s dlužníkem nebo nedovolených výhod; o tom musí být rozhodnuto výrokem usnesení.

2.11. Správa SJM

Vlastnické právo představuje vlastníkovu nejvyšší a úplnou moc nad věcí. Vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a disponovat s ním. V obsahu vlastnického práva je tak obsaženo i oprávnění věc spravovat. Jestliže věc náleží do společného jmění manželů, správu věci vykonávají oba manželé. Slovy zákona - majetek, který tvoří společné jmění manželů, užívají a udržují oba manželé společně. Žádný z manželů tedy nemůže být vyloučen ze společného užívání věci v SJM. Aby právní úprava respektovala skutečný život, musí umožňovat, aby některé úkony spadající pod správu majetku ve společném jmění manželů mohl činit jen jeden z manželů, a současně dostatečně chránit druhého manžela před neuváženými dispozicemi s majetkem ve společném jmění manželů. Tento požadavek naplňuje znění ust. § 145 odst. 2 OZ, podle kterého obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů, jinak je právní úkon neplatný. Obecný pojem „obvyklá správa“ (do novely občanského zákoníku zákonem č. 91/1998 Sb. „vyřizování běžných záležitostí“) není v zákoně nijak definován, ale jeho interpretaci najdeme v bohaté judikatuře. Za obvyklou správu majetku se považuje úhrada běžných potřeb rodiny, jako nákup potravin, běžného ošacení, placení nájmu, služeb spojených s bydlením, placení pojištění, daně z nemovitosti apod. Za obvyklou správu nelze většinou považovat převod nemovitosti, členského podílu v bytovém družstvu, movité věci vyšší hodnoty, např. osobního automobilu. Vždy je však třeba posoudit konkrétní majetkové poměry manželů.

Co se týče procesních práv, ochrany vlastnictví k věci ve společném jmění manželů vůči neoprávněným zásahům třetích osob se u soudu (např. podáním žaloby na vyklizení

nemovitosti nebo na vydání neoprávněně zadržované věci) může domáhat také jen jeden z manželů, i když s tím druhý manžel nesouhlasí.⁵⁷

Pokud se tedy nejedná o obvyklou správu majetku ve společném jmění manželů, je potřeba souhlasu druhého z manželů, jinak je tento právní úkon neplatný. V tomto případě se jedná o relativní neplatnost právního úkonu ve smyslu ust. § 40a OZ. Právní úkon se tak považuje za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá, přičemž neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil. Zákon nestanoví, jakou formou má být souhlas udělen. Proto může mít jakoukoliv formu, může být učiněn konkludentně a dokonce může být udělen i dodatečně. Neplatnost právního úkonu nastane dovoláním se neplatnosti vůči všem účastníkům právního úkonu. Právní účinky dovolání se relativní neplatnosti nastávají dojitím tohoto projevu vůle všem subjektům relativně neplatného právního úkonu. Právní úkon je pak neplatný od samého počátku (*ex tunc*). Forma dovolání se relativní neplatnosti není zákonem stanovena a proto tak lze učinit jakýmkoliv způsobem. Dovolat se relativní neplatnosti je možné i v soudním řízení v žalobě nebo ve vyjádření k žalobě.⁵⁸ Právo namítat relativní neplatnost se promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě, která běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (tj. zpravidla ode dne uzavření smlouvy). Jestliže by se manžel neplatnosti např. smlouvy o převodu nemovitosti náležející do SJM uzavřené druhým manželem jako převodcem v rozporu s ust. § 145 odst. 2 OZ v tříleté lhůtě nedovolal, nemění to nic na skutečnosti, že nešlo o převod odděleného majetku jednoho z manželů, ale o převod věci, jež byla v SJM. Pokud pak nabyvatel zaplatí kupní cenu nebo její část manželovi na smlouvě nezúčastněnému, plní tak solidárně oprávněnému a nejde o bezdůvodné obohacení manžela, jemuž bylo plněno.⁵⁹

Souhlasu druhého manžela není třeba k takovým právním úkonům, jako je převzetí směnečného závazku, ručitelského závazku, uzavření úvěrové smlouvy, protože

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 555/2002 ze dne 30. 4. 2002 a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 366/99 ze dne 17. 4. 2001

⁵⁸ Dvořáková Závodská, J. *Relativní neplatnost právních úkonů manželů*. Rodinné právo, 1999, č. 7, s. 15.

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1509/99 ze dne 21. 6. 2001

nejde o dispozici se společným majetkem. Tyto závazky mohou být plněny i za existence SJM s odděleného majetku.⁶⁰ Rovněž k uznání dluhu nelze vyžadovat souhlas druhého manžela. Při uznání dluhu nejde o dispozici se společnými věcmi a právy. V důsledku uznání dluhu se pouze prodlužuje doba vymahatelnosti pohledávky.

Naopak k výzvě obdarovanému, aby vrátil nemovitosti darované mu ze SJM oběma manžely, potřebuje vyzývající manžel souhlas druhého z manželů, jinak by šlo o relativně neplatný právní úkon.⁶¹

Právní praxe odlišně přistupovala k nutnosti udělení souhlasu druhým manželem při uzavírání kupní smlouvy, vystupoval-li zde manžel jako prodávající a pokud manžel byl v pozici kupujícího. V prvním případě bylo potřeba souhlasu druhého manžela, jestliže se nejednalo o vyřizování běžné záležitosti. V druhém případě došla judikatura⁶² k závěru, že souhlas druhého manžela není nutný, i když se nejednalo o vyřizování běžné záležitosti, a to z důvodu, že smlouvou má být věc teprve do bezpodílového spoluvlastnictví manželů získána, proto tuto smlouvu nelze považovat za právní úkon, který se týká společné věci. Takový úkon byl posuzován jako právní úkon spadající do výlučné sféry každého z manželů, a to dokonce i za stavu, kdy na zaplacení kupní ceny bylo použito společných peněz bez souhlasu druhého manžela. Tato interpretace zákona podle mého názoru nemůže obstát po novele občanského zákoníku zákonem č. 91/1998 Sb., kdy předmětem společného jmění manželů se staly i závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Závazek zaplatit kupní cenu by tak měl náležet do společného jmění manželů, i když toto řešení není výhodné pro prodávající, kteří by byli vystaveni nebezpečí vznesení námitky neplatnosti právního úkonu manželem kupujícího.

⁶⁰ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 119

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2731/2000 ze dne 11. 12. 2001

⁶² Např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1079/99 ze dne 26. 3. 2001 nebo sp. zn. 2 Cdo 177/97 ze dne 29. 4. 1997

Souhlas manžela je podle ust. § 146 občanského zákoníku nutný také při prvním použití majetku ve společném jmění manželů nebo jeho části k podnikání. Podle rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 2 Cdon 2072/1997 ze dne 23. 2. 1999 se souhlasem k podnikání rozuměl obecný (generální) předem daný souhlas manžela podnikatele poté, co tento zahájil podnikání, a to před prvním právním úkonem, při němž měl být v souvislosti s jeho podnikáním použit majetek popř. jeho část náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Muselo jít o souhlas k použití jakéhokoli blíže neurčeného majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů za uvedeným účelem a kdykoli později. Souhlas k jednorázovému použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů na konkrétní podnikatelský účel sám o sobě nebyl souhlasem ve výše uvedeném smyslu. Souhlas manžela mohl být učiněn i konkludentně, a to i pro případ použití nemovitostí patřících do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tento rozsudek se vztahoval ke znění občanského zákoníku před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., ve kterém byl souhlas s podnikáním manžela upraven v ust. § 148a. V dnešní době, kdy do SJM některých manželů může spadat obrovská masa majetku, je praktické, že druhý manžel může udělit souhlas s použitím jen určené části společného majetku k podnikání.

Souhlas jednoho z manželů s použitím majetku ve společném jmění k podnikání druhého manžela neopravňuje podnikajícího manžela k tomu, aby nadále tento majetek užíval výlučně nebo aby výlučně rozhodoval o způsobu jeho užívání. Souhlas podle ust. § 146 OZ má jen ten důsledek, že právní úkony podnikajícího manžela při dispozici se společným majetkem nejsou relativně neplatné ve smyslu ust. § 145 odst. 2 a § 40a OZ.⁶³

Vzhledem k tomu, že podle obchodního zákoníku se činnost společníků, kteří vnášejí do společnosti určitý vklad, nepovažuje za podnikání, není k použití majetku ve společném jmění k této účasti na společnosti potřeba souhlasu manžela podle ust. § 146 OZ, ale tato činnost bude spadat pod obecný režim správy společného majetku podle ust. § 145 OZ.

Situaci, kdy nepodnikající manžel odmítá udělit souhlas s použitím společného jmění k podnikání, lze řešit tak, že podnikající manžel může podat podle ust. § 148 odst. 1

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1731/2003 ze dne 16. března 2004

nebo 2 OZ k soudu návrh na zúžení rozsahu společného jmění manželů. Následně po vypořádání již nebude podnikající manžel nijak omezován druhým manželem a bude moci podnikat s majetkem, který mu vypořádáním SJM připadl. Další variantou by bylo podání návrhu k soudu, aby soud nahradil chybějící souhlas druhého manžela podle ust. § 161 odst. 3 OSŘ. Podle mého názoru není tento postup možný. Zákon totiž nestanoví, ani obecným způsobem, podmínky, za kterých by měl být souhlas udělen. Soud by tedy neměl pro své rozhodnutí žádné zákonné mantinely, navíc by svým rozhodnutím vytvářel majetkové riziko pro nepodnikajícího manžela, za které by sám nenesl žádnou odpovědnost.⁶⁴

Doklad o souhlasu druhého manžela s použitím majetku ve společném jmění manželů k podnikání se zakládá do sbírky listin obchodního rejstříku stejně jako stejnopis notářského zápisu o smlouvě o změně rozsahu společného jmění nebo výhradě jeho vzniku, byla-li taková smlouva uzavřena, nebo rozhodnutí soudu o zúžení společného jmění, popřípadě smlouva o rozdělení příjmů z podnikání. V případě rozvodu manželství musí být do sbírky založena dohoda o vypořádání společného jmění nebo rozhodnutí soudu o vypořádání, popřípadě prohlášení podnikatele, že k dohodě ani rozhodnutí soudu nedošlo. Ze znění ust. § 38i ObchZ lze vyvodit, že souhlas s použitím majetku v SJM k podnikání musí být udělen písemně. Toto zákonné ustanovení je však závazné pouze pro podnikatele, kteří se zapisují do obchodního rejstříku (§ 34 ObchZ).

Zákon nijak nevylučuje odvolání souhlasu s použitím majetku ve společném jmění k podnikání. Tato možnost tak není nepodnikajícímu manželovi upřena. Avšak je třeba vzít v úvahu, že může znamenat likvidaci podnikání a dotčení práv třetích osob. Pokud by nebyly pro takový postup opravdu vážné důvody nebo by hrozilo vážné poškození práv třetích osob jednajících v dobré víře, odvolání souhlasu by mohlo být považováno za neplatné podle ust. §§ 3, 39 OZ.⁶⁵

Zajímavým tématem je rovněž problematika SJM po jeho zániku. Jestliže nedojde k uzavření dohody o vypořádání SJM v rámci tzv. „nesporného rozvodu“ podle § 24a zákona o rodině, vznikne mezi nabytím právní moci rozsudku o rozvodu a vypořádáním

⁶⁴ Shodně Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání*. Právní fórum, 2006, č. 9, s. 303

⁶⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M. a kol. *Občanský zákoník I, II. Komentář*. 2.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 987

SJM, ať již dohodu uzavřenou až po rozvodu (ust. § 150 odst. 1 OZ), soudním rozhodnutím (ust. § 150 odst. 3 OZ) nebo zákonnou domněnkou po uplynutí tří let (ust. § 150 odst. 4 OZ) období, ve kterém společné jmění manželů bude již zaniklé a přitom ještě nebude vypořádané. I v tomto období je třeba ohledně majetku náležícího do SJM vykonávat správu. Zákon výslovně neupravuje nakládání se společným majetkem v době mezi zánikem a vypořádáním SJM, nezbyvá tak podle mne jiná možnost než obdobně aplikovat ustanovení občanského zákoníku týkající se nakládání se společným majetkem před zánikem společného jmění manželů. Tento závěr lze vyvodit s ust. § 853 OZ. Občanskoprávní vztahy, pokud nejsou zvláště upraveny ani tímto, ani jiným zákonem, se řídí ustanoveními tohoto zákona, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší. Proto i zde bude platit, že majetek, který tvořil společné jmění manželů, užívají a udržují oba bývalí manželé společně. Oba jsou povinni společný majetek udržovat a nést náklady spojené s touto údržbou. V praxi to obvykle funguje tak, že si bývalí manželé (často i svémocí) dočasně rozdělí společný majetek a takto rozdělený ho užívají až do konečného vypořádání dohodou podle ust. § 150 odst. 1 OZ, nebo soudním rozhodnutím (ust. § 150 odst. 3 OZ) nebo zákonnou domněnkou po uplynutí tří let (ust. § 150 odst. 4 OZ). I když je společný majetek takto rozdělen, každý z manželů zůstává až do vypořádání SJM vlastníkem celé společné věci a je omezen stejným vlastnickým právem druhého z manželů. Je tedy vyloučeno, aby věc náležející do SJM během doby od jeho zániku do jeho vypořádání vydržel pro sebe jeden z manželů.⁶⁶ Obvyklou správu společného majetku může vykonávat každý z nich. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou bývalých manželů, jinak je právní úkon neplatný. Opět se bude jednat o neplatnost relativní. V této souvislosti lze jen doporučit, aby si věřitelé při uzavírání smluv vyžádali souhlas i druhého z rozvedených manželů, aby během soudních řízení o vypořádání společného jmění manželů zbytečně nedocházelo k napadání platnosti těchto právních úkonů.

Mezi manžely a ještě častěji mezi rozvedenými manžely, jejichž SJM ještě nebylo vypořádáno, vznikají spory ohledně hospodaření s majetkem v SJM, např. spory o užívání věci nebo spory ohledně nakládání s věcí. Platné znění občanského zákoníku již řešení

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2986/2000 ze dne 11. 7. 2002

těchto sporů přímo neupravuje, což ovšem neznamená, že by se v těchto případech nedalo dovolat soudní ochrany svých práv. Soudní ochranu v ústavní rovině zaručuje ust. čl. 36 Listiny základních práv a svobod, které je provedeno ust. § 4 občanského zákoníku. Možnost manželů obrátit se v případě rozdílných názorů na hospodaření se společným majetkem na nezávislý soud vyplývá i z ust. § 853 OZ, podle kterého je možné použít ustanovení občanského zákoníku upravující vztahy nejbližší, a tím budou nepochybně ustanovení upravující řešení sporů mezi podílovými spoluvlastníky. Právo na soudní ochranu v případě sporů ohledně správy majetku v SJM vyplývá i z rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 4414/2007 ze dne 24.11.2009.⁶⁷

Jestliže by dejme tomu jeden z bývalých manželů prodal nějakou věc bez souhlasu druhého, mohl by druhý z manželů podat proti nabyvateli žalobu na vydání věci (nikoliv však žalobu na určení neplatnosti uzavřené kupní smlouvy nebo na určení vlastnictví k předmětné věci, protože by zde bylo nezbytné prokázat naléhavý právní zájem na požadovaném určení, naléhavý právní zájem ovšem není dán tam, kde lze žalovat na splnění povinnosti). U soudu by však musel prokázat, že se dovolal relativní neplatnosti kupní smlouvy. Relativní neplatnosti se přitom není třeba dovolávat v samostatném soudním sporu. Postačí, když ten, kdo je takovým právním úkonem dotčen a kdo neplatnost právního úkonu nezpůsobil, se relativní neplatnosti dovolá buď mimosoudně projevem adresovaným účastníkům právního úkonu, nebo přímo v žalobě na vydání věci. Relativní neplatnost smlouvy by pak byla v soudním řízení o vydání věci řešena jako předběžná otázka.⁶⁸ Vzhledem k tomu, že právní účinky dovolání se relativní neplatnosti nastávají až dojitím tohoto projevu vůle všem subjektům relativně

⁶⁷ „Řízení o úpravu užívání věci, jež náleží do dosud nevypořádaného společného jmění manželů a které má hmotněprávní základ v ustanoveních § 145 odst. 1 obč. zák. a § 20 zákona o rodině, je řízením, v němž soud může překročit návrh účastníků a upravit vztahy mezi nimi jinak než navrhují, protože jde o případ, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 153 odst. 2 o. s. ř.). Jsou-li splněny materiální předpoklady pro rozhodnutí v takové věci, tj. existence společné věci ve společném jmění manželů a neshoda mezi spoluvlastníky o jejím užívání, nelze žalobu pro rozpor s § 3 odst. 1 obč. zák. zamítnout; ve své podstatě by šlo o odepření práva.“

⁶⁸ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 14 Co 512/94 ze dne 7. 12. 1994

neplatného právního úkonu,⁶⁹ je nutné, aby manžel, který se v rámci soudního řízení dovolá relativní neplanosti kupní smlouvy vůči nabyvateli věci, nezapomněl tento úkon učinit i vůči prodávajícímu (druhému manželovi), který není účastníkem soudního řízení o vydání věci. Povinnost žalovaného vydat věc, kterou nabyt na základě relativně neplatné kupní smlouvy, nelze vázat na vrácení zaplacené kupní ceny. O vzájemně podmíněné plnění z neplatné smlouvy ve smyslu ust. § 457 občanského zákoníku zde nejde, když žalobce nebyl účastníkem sporné kupní smlouvy. Kupní cena získaná druhým z manželů představuje jeho bezdůvodné obohacení, které se nemohlo stát závazkem náležejícím do společného jmění manželů již proto, že v době plnění z kupní smlouvy bylo manželství rozvedeno.⁷⁰

3. Modifikace SJM

3.1. Modifikace SJM dohodou manželů

Občanský zákoník ve své původní podobě neumožňoval žádnou smluvní modifikaci zákonného rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, doby jeho vzniku ani jeho správy. Změna politicko-společenských poměrů v roce 1989 přinesla potřebu nové právní úpravy i v této oblasti. Novela občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. manželům znovu umožnila si rozhodovat o svých majetkových záležitostech tím, že

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 2 Cdon 130/96 ze dne 29. 1. 1997

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 366/99 ze dne 17. dubna 2001

zavedla možnost smluvně zúžit či rozšířit zákonný rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů, vyhradit jeho vznik ke dni zániku manželství anebo se odchýlit od zákonné úpravy správy majetku v BSM. Novela č. 91/1998 Sb. následně obsahovala upřesnění, kterými byly odstraněny některé interpretační problémy.

Podle současné právní úpravy mohou manželé rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah společného jmění. Takto mohou změnit rozsah nejen majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění (s právními účinky ex nunc). Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Pro jakékoliv změny společného jmění manželů zákon požaduje, aby se tak stalo smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu. Jestliže je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Věcněprávní účinky smlouvy tak nastávají vkladem do katastru nemovitostí s právními účinky ke dni podání návrhu na povolení vkladu.

Manželé se tak ve smlouvě mohou dohodnout, že do společného jmění manželů bude patřit i majetek, který by byl jinak podle zákona ze společného jmění vyloučen, např. i majetek nabytý před uzavřením manželství, majetek získaný dědictvím nebo darem, bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění apod. Manželé mohou předmětem společného jmění učinit i jednotlivé věci. Věci z výlučného majetku jednoho z manželů, o které bylo SJM rozšířeno, jsou podle mého názoru vnosem, ke kterému je třeba při vypořádání SJM po jeho zániku přihlédnout. Při stanovení hodnoty vnosu by se mělo vycházet z hodnoty, kterou měla věc v době, kdy o ni bylo SJM rozšířeno. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než při rozšíření SJM, pak by se k tomuto zvýšení při vypořádání nepřihlíželo. Do společného jmění manželů totiž v době vypořádání náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty by se vycházelo i při stanovení podílů na společném majetku.

Naproti tomu, jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její hodnota v době, kdy o ni bylo rozšířeno SJM, bylo by třeba k tomu přihlédnout tak, že hodnota, kterou měla věc

v době, kdy o ni bylo SJM rozšířeno, by se mu nehradila v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci.

Zúžením společného jmění manželé naopak smluvně rozšiřují zákonný okruh výluk z předmětu společného jmění. Zúžení lze provést o určité věci nebo všeobecně až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Definici věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti zákon neobsahuje a přenechává tak interpretaci tohoto pojmu judikatuře. Do této kategorie věcí lze zařadit zejména obvyklé vybavení bytu (nábytek, nádobí, běžné domácí spotřebiče). Při posouzení, zda věc tvoří obvyklé vybavení domácnosti, je třeba brát v úvahu obvyklý standard ve společnosti, k majetkovým poměrům konkrétní rodiny se v tomto případě nepřihlíží.⁷¹

Podle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2779/2008 ze dne 22. 7. 2008 platí, že jsou-li dány zákonné předpoklady pro zařazení věci do společného jmění manželů, mohou manželé učinit věc předmětem výlučného majetku jen způsobem stanoveným zákonem, tedy zejména zúžením společného jmění; k takové modifikaci je třeba notářského zápisu. Pouhá shodná vůle nabýt věc do výlučného majetku nemůže věc ze společného jmění vyloučit.

Majetek a závazky, které manželé smluvně z předmětu společného jmění vyloučili a nevypořádali je přímo ve smlouvě o zúžení, podléhají podle ust. § 149 odst. 4 OZ vypořádání jako v případě zániku společného jmění. Pokud by nenásledovalo jejich vypořádání, platil by ohledně těchto věcí režim společného jmění manželů. Do doby, než by bylo společné jmění manželů k těmto věcem vypořádáno, by neměl žádný z manželů právo požadovat na druhém, aby mu nahradil škodu, kterou způsobil na společném majetku, nebo vydal to, oč se oproti druhému z manželů obohatil z užitků ze společné věci.⁷² Pokud by po zániku společného jmění manželů k uvedeným věcem nenásledovalo

⁷¹ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 174

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1476/2000 ze dne 27. 3. 2002

do tří let jejich vypořádání dohodou nebo by nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, platila by ohledně těchto věcí zákonná domněnka vypořádání.⁷³

Jestliže jeden z manželů na základě dohody o zúžení společného jmění manželů nabyl určitou věc pořízenou ze společných prostředků do svého výlučného vlastnictví, pak při pozdějším vypořádání tohoto spoluvlastnictví se společné prostředky vynaložené na uvedenou věc vypořádají jako investice společně vynaložené na oddělený majetek manžela - vlastníka věci.⁷⁴

Z judikatury Nejvyššího soudu ČR⁷⁵ vyplývá, že smlouvou o zúžení SJM o určité věci, v níž je ujednáno, že se jejich výlučným vlastníkem stává jeden z manželů, aniž by bylo uvedeno, zda a popř. co za to uhradí druhému manželovi, není ze SJM vyloučený majetek ještě zcela vypořádán a proto může požadovat druhý manžel po manželovi, který nabyl výlučné vlastnictví věci, aby mu podle ust. § 149 odst. 4 OZ vyplatil polovinu obecné ceny věcí ke dni zúžení SJM.⁷⁶ S tímto závěrem se nemohu ztotožnit. Laickou i odbornou veřejností jsou smlouvy podle ust. 143a OZ chápány jako prostředek, který umožňuje odchýlit se od zákonné úpravy SJM. Podle mého názoru smlouva o zúžení SJM, ve které se manželé bez dalších ujednání dohodnou, kdo bude vlastníkem věci, je současně i dohodou o vypořádání a minimálně u soudů prvního stupně by se ten, kdo by bez dalších důkazů tvrdil opak, dostal do důkazní nouze. Avšak z důvodu předcházení sporů doporučuji, aby notářské zápisy o zúžení SJM, ve kterých se stanoví, kdo z manželů se stává výlučným vlastníkem věci, obsahovaly také určení, že na vyrovnání nebude druhému manželovi nic hrazeno nebo naopak, že smlouvou určený vlastník se zavazuje, že na vyrovnání druhému manželovi uhradí určitou částku v dohodnutém termínu.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 3297/2006 ze dne 15. 3. 2007

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2406/2004 ze dne 30. 5. 2006

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 681/2004 ze dne 10. 5. 2005

⁷⁶ Naposledy se Nejvyšší soud ČR touto problematikou zabýval v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 183/2008 ze dne 3. 12. 2009, ve kterém uzavřel, že pokud dojde k zániku či zúžení společného jmění, je třeba provést vypořádání; jestliže však účastníci v dohodě o zúžení společného jmění (§ 143a odst. 1 ObčZ) sjednají, že k dalšímu vypořádání nemá již dojít, nelze jej provést.

Smluvní dispozice, kterými manželé zužují či rozšiřují rozsah společného jmění, nejsou předmětem daně z převodu nemovitostí ani z darování.⁷⁷

Manželé mohou dále smlouvou vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění ke dni zániku manželství. Rovněž pro tuto smlouvu je předepsaná forma notářského zápisu. Manželé, kteří si vyhradili vznik SJM ke dni zániku manželství, nabývají veškerý majetek s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti každý do svého výlučného vlastnictví. (Pokud by nějakou věc nabyly společně, nenáležela by do jejich společného jmění, nýbrž do podílového spoluvlastnictví). Jestliže by manželé před uzavřením této smlouvy měli již nějaký majetek (vyjma věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti) ve společném jmění manželů, bylo by nutné, aby ještě před uzavřením smlouvy, kterou si vyhradí vznik SJM až ke dni zániku manželství, si zúžili SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti.

Ke dni zániku manželství následně dojde k tomu, že majetek, který by nebyl uzavřením této smlouvy náležel do SJM (tzn. majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležící do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka) vstoupí do SJM a následně bude vypořádán jako společný. Výše uvedené obdobně platí i o závazcích manželů. K majetku, který ze společného jmění za trvání manželství vyšel, se již nepřihlíží a neprovádějí se ohledně něj ani žádné zápočty. Stejně majetkoprávní účinky jako zánik manželství má v tomto případě i prohlášení konkurzu (§ 268 odst. 1 IZ). Hlavní výhody smlouvy o vyhrazení vzniku SJM až ke dni zániku manželství lze spatřovat v tom, že každý z manželů může volně disponovat se svým majetkem, aniž by k tomu potřeboval souhlas druhého z manželů. Rovněž nemůže nastat relativní neplatnost právního úkonu podle ust. § 145 odst. 2 OZ.

⁷⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M. a kol. *Občanský zákoník I, II. Komentář*. 2.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 972

Manželé také mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit odlišně od zákona správu majetku a závazků ve společném jmění. V této smlouvě si mohou např. domluvit, že správu společného majetku bude vykonávat pouze jeden z nich, aniž by potřeboval souhlas druhého manžela s konkrétními úkony, nebo že správu společného majetku budou vykonávat oba dva, aniž by úkony, které nespádají pod obvyklou správu majetku ve smyslu ust. § 145 odst. 2 OZ podléhaly jejich vzájemnému souhlasu, nebo že manžel, který začne podnikat, nebude potřebovat souhlas druhého manžela k prvnímu použití společného majetku k podnikání, nebo naopak že podnikající manžel bude potřebovat souhlas druhého manžela ke každému použití společného majetku k podnikání.

Smlouvu o zúžení nebo rozšíření SJM, o vyhrazení jeho vzniku ke dni zániku manželství nebo smlouvu o úpravě správy SJM mohou ve formě notářského zápisu uzavřít také muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství. Možnost uzavřít některou z uvedených předmanželských smluv zavedla až novela zákona o rodině a občanského zákoníku č. 91/1998 Sb.

Každá předmanželská smlouva nabývá účinnosti až uzavřením manželství. Jestliže se předmanželskou smlouvou upravuje vlastnické právo k nemovitosti, k vkladu do katastru nemovitostí nemůže dojít před uzavřením manželství. Případná neplatnost předmanželské smlouvy nemá vliv na platnost manželství a naopak. I v neplatném (nikoliv však v nicotném) manželství vzniká SJM, proto i zde může předmanželská smlouva najít své uplatnění.

Zákon o rodině ve výjimečných případech umožňuje uzavřít manželství i nezletilým starším šestnácti let, a to po předchozím povolení soudem. Otázkou, která se v této souvislosti nabízí, je, zda nezletilí mohou platně uzavřít i předmanželskou smlouvu. Podle ust. § 9 OZ mají nezletilí způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Předmanželská smlouva je velice závažný právní úkon, který se může týkat např. i nemovitostí. Ze skutečnosti, že nezletilý nemůže sám uzavřít darovací smlouvu, jejímž předmětem je darování nemovitosti (ani, pokud v této smlouvě vystupuje jako

obdarovaný), dovozují, že nebude mít způsobilost k uzavření předmanželské smlouvy. Bude tedy nutné, aby byl při uzavírání předmanželské smlouvy zastoupen svým zákonným zástupcem a následně, aby tento právní úkon schválil podle ust. § 28 OZ soud. Obdobně to bude zpravidla platit i u osob s omezenou způsobilostí k právním úkonům. Vždy však bude nutné vycházet z konkrétního rozsudku, kterým byla způsobilost k právním úkonům omezena. Osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům nemohou platně činit žádné právní úkony, tudíž nemohou platně uzavřít ani předmanželskou smlouvu. Neplatná by byla také předmanželská smlouva, kterou by uzavřela osoba jednající v duševní poruše, která by ji činila k tomuto právnímu úkonu neschopnou (ust. § 38 odst. 2 OZ).

Smlouvy o zúžení nebo rozšíření SJM, o vyhrazení jeho vzniku ke dni zániku manželství, smlouvy o úpravě správy SJM uzavřené za trvání manželství i před jeho uzavřením lze opakovaně měnit. Zákon k tomu nestanoví žádné zvláštní podmínky.

Co se týče ochrany věřitelů, občanský zákoník stanoví, že se manželé mohou vůči jiné osobě ⁷⁸ na smlouvu podle ust. § 143a OZ odvolat jen tehdy, jestliže jí je obsah této smlouvy znám. Podle judikatury ke splnění podmínky, že oprávněnému či jiné osobě musí být znám obsah smlouvy o zúžení společného jmění manželů ohledně nemovitosti, nestačí pouhá skutečnost, že je smlouva součástí sbírky listin katastru nemovitostí a je vyznačena na příslušném listu vlastnictví.⁷⁹ Otázka, která se v souvislosti s tím nabízí, je zda totéž platí pro smlouvu o změně rozsahu společného jmění nebo o výhradě jeho vzniku, které podle ust. § 38i ObchZ odst. 1 písm. k) obsahuje sbírka listin obchodního rejstříku. Ze znění ust. § 29 odst. 2 ObchZ, podle kterého skutečnosti zapsané do obchodního rejstříku jsou účinné vůči každému ode dne jejich zveřejnění, ledaže

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1593/2004 ze dne 12. 4. 2005: „Za „jinou osobu“ ve smyslu § 143a odst. 4 ObčZ je třeba považovat osobu, jíž se obsah smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění manželů může v jejím právním postavení nějak dotknout, resp. může zkrátit její práva. Přitom není právně relevantní, zda taková smlouva byla uzavřena před vznikem právního vztahu některého z manželů (popř. obou) k třetí osobě nebo později. Není také podstatné, zda tato třetí osoba byla o takovém zúžení některým z manželů informována při vzniku právního vztahu (pro který mohlo či může být případné zúžení právně významné); rozhodná je jakákoliv její vědomost o zúžení rozsahu společného jmění manželů, jež by mohlo ovlivnit její právní poměry.“

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 612/2005 ze dne 22. 10. 2006

zapsaná osoba prokáže, že třetí osobě bylo provedení zápisu známo dříve, vyplývá, že nikoliv. Přesto doporučuji, aby smlouvy s věřiteli přímo obsahovaly ustanovení, že věřitel byl se smlouvami o změně rozsahu společného jmění nebo o výhradě jeho vzniku ke dni zániku manželství seznámen.

3.2. Modifikace SJM rozhodnutím soudu

Na rozdíl od předchozí právní úpravy, současné znění občanského zákoníku neobsahuje úpravu zrušení společného jmění manželů soudním rozhodnutím, ale pouze jeho zúžení až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Ze znění ust. § 148 odst. 1 ani odst. 2 OZ nevyplývá, že by soud mohl společné jmění manželů zúžit v menším rozsahu. Po právní moci rozsudku o zúžení SJM musí následovat vypořádání věcí, které byly tímto způsobem ze SJM vyjmuty.⁸⁰

Zúžením společného jmění manželů na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti dochází k zániku společného jmění manželů k ostatním věcem, které netvoří obvyklé vybavení společné domácnosti. Ohledně těchto věcí musí být provedeno vypořádání. Nedojde-li do tří let k vypořádání dohodou manželů nebo rozhodnutím soudu, popř. k podání návrhu na vypořádání soudem, věci netvořící obvyklé vybavení domácnosti budou vypořádány podle zákonné domněnky. Pokud po zániku společného jmění manželů k věcem, které netvoří obvyklé vybavení společné domácnosti, nenásledovalo jejich vypořádání dohodou nebo soudním rozhodnutím a ještě nenastoupila fikce vzniku podílového spoluvlastnictví, platí ohledně těchto věcí režim společného jmění manželů.⁸¹

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3297/2006 ze dne 15.3.2007: „Došlo-li k zúžení společného jmění manželů na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, zaniklo současně společné jmění manželů k ostatním věcem, které netvoří vybavení společné domácnosti. Věci, které byly takto ze společného jmění manželů vyloučeny, podléhají vypořádání; pokud po zániku společného jmění manželů k uvedeným věcem nenásledovalo do tří let jejich vypořádání dohodou nebo nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně nemovitých věcí nevratitelná domněnka vzniku podílového spoluvlastnictví.“

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu p. zn. 22 Cdo 1476/2000 ze dne 27. 3. 2002

Budou-li věci netvořící obvyklé vybavení domácnosti vypořádávány soudním rozhodnutím, soud při svém rozhodování použije zásady uvedené v ust. § 149 odst. 2 a 3 OZ.⁸²

Společné jmění může být zúženo na návrh kteréhokoli z manželů ze závažných důvodů. Za vážné důvody ve smyslu ust. § 148 odst. 1 lze považovat důvody, které podle předchozí judikatury umožňovaly zrušení bezpodílové spoluvlastnictví soudem (např. nehospodárné nakládání se společným majetkem jedním manželem na úkor rodiny, zejména na úkor nezletilých dětí, jeden z manželů se o vytváření společného majetku nepřičíňoval, manželé spolu trvale nežili).⁸³

V případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti, soud zúží SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Je-li tedy před soudem prokázáno, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti (společníkem ve veřejné obchodní společnosti nebo komplementářem v komanditní společnosti), nemůže soud rozhodnout tak, že by žalobu na zúžení SJM zamítl.⁸⁴

Je-li podnikatelská činnost po rozhodnutí soudu vykonávána podnikatelem společně nebo za pomoci manžela, který není podnikatelem, rozdělí se mezi ně příjmy z podnikání v poměru stanoveném písemnou smlouvou. Nebyla-li taková smlouva uzavřena, rozdělí se příjmy rovným dílem. Soudní praxe v rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1717/2000 ze dne 2. 4. 2002 dovodila, že pracovní činnost manžela, kterou vykonává jako osoba spolupracující s manželem-podnikatelem, není podnikáním. Zákoník práce přitom neumožňuje, aby mezi manželi vznikl pracovní poměr.

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2903/2005 ze dne 26. 4. 2007

⁸³ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 171

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3515/2006 ze dne 5. 2. 2008: 1. Právo na zúžení společného jmění podle § 148 odst. 2 OZ se nepromlčuje. 2. Ustanovení § 148 odst. 2 OZ neumožňuje soudu, aby „ze závažných důvodů“ návrh na zúžení společného jmění manželů, z nichž alespoň jeden získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti, zamítl.

Jestliže SJM bylo zúženo soudním rozhodnutím, může být rozšířeno do původního rozsahu pouze rozhodnutím soudu vydaným na návrh jednoho z manželů. Soud bude muset posoudit, zda závažné důvody pro zúžení SJM pominuly nebo, zda ten z manželů, který získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti, toto oprávnění nepozbyl, anebo zda nepozbyl své postavení neomezeně ručícího společníka.

Občanský zákoník neobsahuje ustanovení, podle kterého by se manželé mohli odvolávat na rozsudek o zúžení SJM, pouze v případě, že bylo toto soudní rozhodnutí jiné osobě známo. Zákon tak chrání nepodnikajícího manžela nebo např. manžela, který podal návrh na zrušení SJM z důvodu nehospodárného nakládání se společným majetkem druhým manželem. Tato úprava se mi jeví jako spravedlivá.

4. Zánik a vypořádání SJM

4.1. Zánik SJM při zániku manželství

Společné jmění manželů zaniká nejpozději zánikem manželství. Zákon o rodině rozlišuje tři způsoby zániku manželství, a to zánik manželství smrtí jednoho z manželů, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého a rozvodem manželství. Byl-li manžel soudem prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem nabytí právní moci rozsudku. Ukáže-li se dodatečně, že manžel prohlášený za mrtvého nezemřel, rozsudek o prohlášení za mrtvého se zruší. Zrušením prohlášení za mrtvého se obnoví zaniklé manželství za podmínky, že manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, neuzavřel nové manželství. To samé platí i pro společné jmění manželů. K obnovení manželství a k obnovení společného jmění manželů by nedošlo, ani kdyby druhé manželství mezitím zaniklo. Podle mého názoru všechny úkony učiněné manželem v době, kdy byl druhý manžel prohlášen za mrtvého, je nutné považovat za platné, i když by k nim jinak bylo potřeba udělit souhlas podle ust. § 145 odst. 2 OZ. V opačném případě by došlo k narušení principu právní jistoty a k účelovému napadání platnosti smluv uzavřených v období, kdy byl jeden z manželů považován za mrtvého.

Právní úprava rozvodu manželství je v České republice založena na zjišťování rozvratu manželství. Soud může podle ust. § 24 ZOR odst. 1 manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud přitom bere v úvahu příčiny rozvratu, ale neurčuje zavinění. Manželství může být rozvedeno i přes nesouhlas druhého manžela. Pouze ve výjimečných případech se může uplatnit ust. § 24 odst. 2 ZOR, podle kterého manželství nemůže být rozvedeno, jestliže by to bylo v rozporu se zájmem nezletilých

dětí, daným zvláštními důvody. Těmito zvláštními důvody by mohlo být např. těžké zdravotní postižení dítěte.

Podle ust. § 24b ZOR soud návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. Přestože byl tedy prokázán kvalifikovaný rozvrat manželství podle ust. § 24 ZOR, manželství nebude rozvedeno, jsou-li splněny podmínky této tvrdostní klauzule. Zákon o rodině tak za splnění výše uvedených podmínek chrání zpravidla ekonomicky slabšího manžela. Avšak tato ochrana je časově omezena. Zákon o rodině totiž dále stanoví, že soud manželství rozvede, jestliže manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky a jsou-li splněny podmínky kvalifikovaného rozvratu manželství.

Manželství lze také rozvést, aniž by soud musel zjišťovat existenci a příčiny rozvratu manželství. Tuto variantu rozvodu upravuje ust. § 24a ZOR. Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že kvalifikovaný rozvrat manželství je dán, jsou-li předloženy písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující po dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a mají-li manželé nezletilé děti, pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí po dobu po rozvodu. Manželé tak mají možnost vypořádat si společné jmění manželů (případně i další majetkové vztahy) ještě před rozvodem manželství. Smlouva uzavřená podle § 24a odst. 1 písm. a) zákona o rodině je účinná pouze v případech rozvodu, o kterém bylo rozhodnuto podle § 24a zákona o rodině, neboť jen ve spojení s tímto způsobem rozvodu založeném na dohodě manželů je zákonem „dovolena“. Dojde-li k rozvodu manželství podle § 24 zákona o rodině, platí nadále kogentní úprava vypořádání SJM podle § 149 a násl. OZ a o úpravě práv k družstevnímu bytu ustanovení § 705 odst. 2 OZ.⁸⁵ Soud tyto smlouvy nijak nezkontroluje ani neschvaluje. Je-li touto dohodou vypořádávána i nemovitost, smlouva nenabývá účinnosti právní mocí rozsudku

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 20/2007, ze dne 26.9.2007

o rozvodu, ale až vkladem do katastru nemovitostí. Touto dohodou může také vzniknout vlastnictví jednotky podle ust. § 5 odst. 2 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům (zákon o vlastnictví bytů). Dohoda o vypořádání ale musí obsahovat i náležitosti stanovené pro prohlášení vlastníka budovy uvedené v ust. § 4 odst. 2 a 3 BytZ.

4.2. Zánik SJM za trvání manželství

Společné jmění manželů může za trvání manželství zaniknout ve dvou případech: prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů podle ust. § 268 odst. 1 IZ a soudním výrokem o propadnutí majetku některého z manželů podle ust. § 66 TZ. K zániku SJM prohlášením konkurzu blíže v kapitole 2.8.

Soud může vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za závažný úmyslný trestný čin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Bez splnění předchozích podmínek může soud uložit trest propadnutí majetku pouze v případě, že tento zákon ve zvláštní části uložení tohoto trestu dovoluje. Jako samostatný trest může být trest propadnutí majetku uložen, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a k osobě pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba. Trest se vztahuje na majetek, který patřil odsouzenému ke dni nabytí právní moci rozsudku.

Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu jeho část, kterou soud určí. Společné jmění zaniká i při trestu částečného propadnutí majetku. Společné jmění zaniká vždy dnem, kdy rozsudek o propadnutí majetku nabude právní moci. Zánikem SJM je chráněn druhý manžel, protože trest se vztahuje jen na tu část majetku, která by po vypořádání náležela odsouzenému. Vlastníkem propadlého majetku se stává stát, proto vypořádání majetku s druhým manželem provádí Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (§ 11 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku

České republiky a jejím vystupování v právních vztazích), který se nejprve s druhým manželem pokusí uzavřít dohodu o vypořádání. Pokud se dohodu nepodaří uzavřít, iniciuje vypořádání soudním rozhodnutím podáním příslušné žaloby.

Propadnutí majetku se nikdy nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

4.3. Vypořádání SJM dohodou

Dohoda je jedním ze tří možných způsobů vypořádání společného jmění manželů po zániku manželství. Pokud se manželé dokážou dohodnout na vypořádání společného jmění, dosáhnou rychlého a konečného vypořádání společného majetku. I zákon tento způsob vypořádání jednoznačně upřednostňuje, což vyplývá ze znění ust. § 150 odst. 2. Dohoda o vypořádání může být uzavřena již před zánikem manželství rozvodem, jsou-li splněny podmínky podle ust. § 24a zákona o rodině. K tomu blíže v kapitole 4.1.

Dohoda o vypořádání musí být pod sankcí neplatnosti uzavřena písemně. Jestliže do společného jmění manželů náleží také nemovitost, nabývá dohoda účinnosti vkladem do katastru nemovitostí.

Také při uzavírání dohody o vypořádání SJM by se měly uplatnit zásady uvedené v ust. § 149 OZ, tzn., že při vypořádání by se mělo vycházet z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů, vzniklé za trvání manželství, jsou povinni manželé splnit rovným dílem. Při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je

třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti. Avšak pokud dohoda tyto zásady nerespektuje, nezpůsobuje to její neplatnost.⁸⁶

Dohodou může být vypořádána jen část majetku.⁸⁷ Zbývající část může být vypořádána v soudním řízení nebo na základě zákonné domněnky. Není vyloučeno, aby se současně uplatnily všechny tři způsoby vypořádání. Dohoda musí být uzavřena ve lhůtě 3 let od zániku SJM, jinak se uplatní zákonná domněnka. Je-li dohodou vypořádávána i nemovitost, musí být v této lhůtě podán i návrh na vklad do katastru nemovitostí. Otázkou je, zda lhůta tří let je absolutní, zda tedy nelze v některých případech i po této lhůtě platně uzavřít dohodu o vypořádání SJM. Domnívám se, že tato možnost je zde dána v případech, kdy byl v tříleté lhůtě podán návrh na vypořádání SJM soudem. Tento názor je opřen i o stanovisko Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cpjn 38/98 publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 7/2000 pod č. Rc 44/2000. Podle tohoto stanoviska lze návrh na vklad vlastnického či jiného věcného práva do katastru nemovitostí podle dohody o vypořádání SJM podat i po uplynutí tří let od zániku SJM za podmínky, že před uplynutím této lhůty bylo zahájeno soudní řízení o vypořádání SJM a toto řízení stále probíhá.⁸⁸ Toto stanovisko podle mého názoru platí nezávisle na tom, jestli v soudním řízení byl podán návrh na vypořádání dané nemovitosti či nikoliv. K tomu blíže v kapitole 4.5. Byl-li podán návrh na vypořádání SJM soudním rozhodnutím a toto řízení nebylo ukončeno, je tedy možné uzavřít dohodu o vypořádání SJM nejen ve formě soudního smíru, ale také ve formě mimosoudní dohody, i když již uběhla tříletá lhůta od zániku SJM.

Movité věci, práva a závazky by měly být v dohodě co nejbližší specifikovány, aby se předešlo následným sporům. Jestliže by se bývalí manželé v rámci dohody o vypořádání SJM dohodli také na rozdělení „skla, prádla, knih“, a to jednou polovinou

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 726/99 ze dne 31. 07. 2000

⁸⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1283/2003 ze dne 9.9.2003

⁸⁸ Existuje však i opačné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR. V rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2574/98 ze dne 24. 2. 2000 konstatuje, že možnost uzavření dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů po uplynutí tří let od jeho zániku za situace, kdy probíhá u soudu včas zahájené řízení o jeho vypořádání, vylučuje přímo ustanovení § 149 odst. 4 obč. zák.; v takovém případě může být bezpodílové spoluvlastnictví manželů vypořádáno toliko soudním rozhodnutím (ať již rozsudkem, nebo usnesením soudu schváleným smírem), nikoliv mimosoudní dohodou účastníků.

takto souhrnně označených věcí pro každého z nich, aniž je označili konkrétně, lze to podle judikatury z hlediska požadavku určitosti dohody zpravidla považovat za postačující. Naproti tomu část dohody o vypořádání SJM, která by se týkala „zbývajících zařízení bytu“, by učinila dohodu v této části neurčitou a tudíž neplatnou. Jestliže by tuto část dohody nebylo možné oddělit od jejího ostatního obsahu, byla by dohoda o vypořádání účastníků neplatná v plném rozsahu.⁸⁹

Jestliže jsou dohodou vypořádávány nemovitosti, musí být označeny způsobem uvedeným v ust. § 5 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), tzn. pozemky parcelním číslem s uvedením názvu katastrálního území, ve kterém leží, a v případě, že jsou v katastrálním území pozemky vedeny ve dvou číselných řadách, též údajem, zda se jedná o pozemkovou nebo stavební parcelu, pozemky, které jsou evidovány zjednodušeným způsobem, parcelním číslem podle dřívější pozemkové evidence s uvedením, zda se jedná o parcelní číslo podle pozemkového katastru, přidělového operátu nebo scelovacího operátu, a s uvedením názvu katastrálního území, ve kterém leží, budovy označením pozemku, na němž jsou postaveny, číslem popisným nebo evidenčním, případně, pokud se číslo popisné ani evidenční budově nepřiděluje, způsobem jejího využití a v případě budov s číslem popisným či evidenčním též příslušností budovy k části obce, pokud je název části obce odlišný od názvu katastrálního území, v němž se nachází pozemek, na kterém je budova postavena, rozestavěné budovy označením pozemku, na němž jsou rozestavěny, a označením, že se jedná o rozestavěnou budovu, byty a nebytové prostory označením budovy, v níž jsou vymezeny, číslem bytu nebo nebytového prostoru a pojmenováním nebytového prostoru, popřípadě popisem umístění v budově, pokud nejsou byty a nebytové prostory očíslovány, rozestavěný byt a nebytový prostor označením pozemku, na němž je dům s byty a nebytovými prostory rozestavěn, číslem bytu nebo nebytového prostoru a pojmenováním nebytového prostoru, popřípadě popisem umístění v rozestavěném domě s byty a nebytovými prostory, pokud nejsou byty a nebytové prostory očíslovány, a označením, že se jedná o rozestavěný byt nebo nebytový prostor, vodní dílo označením pozemku, na němž je postaveno, a způsobem využití vodního díla.

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 952/2002 ze dne 2. 7. 2003

Vzhledem k tomu, že na základě dohody o vypořádání může vzniknout vlastnictví jednotky podle ust. § 5 odst. 2 BytZ, musí rozhodnutí obsahovat i náležitosti prohlášení vlastníka budovy podle ust. § 4 odst. 2 BytZ.

Dohoda o vypořádání vyvolává právní účinky jen mezi bývalými manželi. Práva věřitelů nesmí být dohodou dotčena. To především znamená, že manželé se nesmí dohodnout tak, aby byl zmenšen majetek dlužníka a tím i snížena možnost uspokojení věřitele. Donedávna nebylo jasné, jakým způsobem je sankcionováno porušení tohoto zákazu. Pochybnosti odstranilo až nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu. V rozsudku sp. zn. 20 Cdo 2085/2006 ze dne 27. 9. 2007 bylo správně dovozeno, že zásah do práv věřitelů ve smyslu ust. § 150 odst. 2 OZ má za následek bez dalšího (tedy bez nutnosti domáhat se vyslovení právní neúčinnosti soudem podle ust. § 42a OZ) neúčinnost dohody o vypořádání společného jmění manželů. Neúčinnost tak nastává přímo ze zákona, lze ji uplatnit námitkou ve sporu (nebo v jiném řízení). Žalobu o vyloučení věci z výkonu rozhodnutí, opírající se o vlastnické právo žalobce k exekuci postižené věci, soud zamítne, jestliže námitka žalovaného je důvodná, popřípadě vyjde-li za řízení jinak najevo, že žalobce vlastnictví získal na základě vůči žalovanému neúčinné dohody o vypořádání společného jmění manželů. Věřitel vymahatelné pohledávky, jež vznikla před uzavřením dohody o vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela, má právo ji vymoci i z majetku patřícího původně do společného jmění a vypořádaného dohodou tak, že jeho výlučným vlastníkem se stává manžel dlužníka. Postavení (práva) věřitele se dohodou o vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela nemůže zhoršit.

Dotčení práv věřitelů může vyvolat i trestněprávní odpovědnost. Pokud dohoda o vypořádání společného jmění manželů nápadně jednostranně a z hlediska zásad stanovených v ust. § 149 odst. 2, 3 OZ neodůvodněně znevýhodní toho z manželů, který je dlužníkem třetí osoby, lze uvažovat o spáchání trestného činu poškozování věřitele podle ust. § 222 TZ. V takovém případě lze považovat uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů za zcizení části majetku dlužníka. Uvedený závěr ovšem platí jen za předpokladu, že uzavření takové dohody se týká věcí nebo jiných majetkových

hodnot, které jsou způsobilé k tomu, aby se z nich věřitel reálně uspokojil. Jestliže věřitel z nich nemůže být uspokojen, a to ani exekucí, pak ani nemůže být jejich zcizení příčinou toho, že uspokojení věřitele je i jen částečně zmařeno.⁹⁰

V praxi se často v dohodách o vypořádání SJM objevují ustanovení, ve kterých se rozvedení manželé dohodnou, že každý z nich zaplatí polovinu závazku. Tyto dohody ale nemění nic na skutečnosti, že vůči věřiteli za závazek nadále odpovídají solidárně a že tedy věřitel může i po uzavření takové dohody vymáhat po obou bývalých manželích celou svou pohledávku. Kdyby tak některý z bývalých manželů zaplatil věřiteli i tu část závazku, která podle dohody o vypořádání SJM připadá na druhého manžela, vznikl by mu vůči němu regresní nárok.

4.4. Vypořádání SJM rozhodnutím soudu

Vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu je dalším možným způsobem vypořádání, který zpravidla nastupuje, když se rozvedeným manželům nepodaří o vypořádání SJM uzavřít dohodu. Základním předpokladem pro zahájení soudního řízení o vypořádání společného jmění manželů je podání žaloby k soudu, který byl příslušný již k rozhodnutí o rozvodu (ust. § 88 písm. b) OSŘ). Žalobu na vypořádání SJM může k soudu podat kterýkoli z manželů, v některých případech i insolvenční správce (ust. § 270 odst. 1 IZ). Podmínkou vypořádání soudním rozhodnutím je, že společné jmění manželů nebylo vypořádáno dohodou účastníků ani zákonnou domněnkou. Soudním rozhodnutím může být vypořádána také jen část společného jmění manželů, proto překážkou řízení není skutečnost, že ohledně jiné části byla uzavřena dohoda o vypořádání. V řízení mají oba manželé postavení navrhovatele i odpůrce (jedná se o tzv. judicium duplex). Podá-li návrh na vypořádání jeden z manželů, nemůže ho již podat druhý. Proto zpětvzetí návrhu na vypořádání společného jmění manželů učiněné jen jedním z účastníků řízení, nemůže vést bez souhlasu druhého účastníka k zastavení

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 271/2003 ze dne 13. 3. 2003

řízení, a to ani v případě, že k zpětvzetí došlo dříve, než začalo jednání.⁹¹ Účastník, který se zpětvzetím žaloby nesouhlasí, musí uvést důvod, proč s připuštěním zpětvzetí žaloby nesouhlasí.⁹² Při vypořádání se použije právní úprava platná v době zániku společného jmění.⁹³

Soud v řízení vypořádá jen ty věci, které účastníci k vypořádání navrhnou. Překročit jejich návrhy může jen ohledně ceny vypořádávaného majetku a toho, jak jej mezi manžely rozdělí.⁹⁴ Nezbytně nutné je, aby účastníci tyto věci co nejlíže specifikovali. Pokud je to možné, je vhodné uvést název věci, její značku, dobu pořízení, pořizovací cenu a její současnou hodnotu. V návrzích by měly být označeny důkazy k prokázání tvrzených skutečností. Jestliže se vypořádávají i společné závazky a pohledávky, je třeba přiložit i kopie příslušných smluv. Žaloba by také měla obsahovat návrh způsobu vypořádání.

Podmínkou vypořádání konkrétní věci je, že v době zániku SJM tvořila jeho součást a že v době soudního rozhodnutí stále existuje. Pokud byla jedním z bývalých manželů zničena, sníží se jeho vypořádací podíl o hodnotu této věci.

Stejně tak podmínkou přikázání vkladu na vkladní knížce nebo např. i na běžném účtu výrokem soudu je, že tento vklad ke dni zániku SJM existoval. Pokud neexistoval, protože účastník vklad bez souhlasu druhého účastníka za trvání manželství vybral a spotřeboval pro sebe, je třeba vybranou částku zařadit do SJM účastníků a vypořádat ji. Přitom však není třeba, aby povinnost prvního účastníka tuto částku do společného majetku nahradit byla vyslovena výrokem rozsudku. Zůstatky na účtech, na nichž byly uloženy peněžní prostředky v cizí měně, které byly vybrány po zániku SJM, se při vypořádání SJM vyčísľují v Kč podle kurzu měn v době jejich spotřeby. Pokud nejsou tyto prostředky spotřebovány, je rozhodující kurz v době rozhodnutí soudu.⁹⁵

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 233/99 ze dne 24. 6. 2004

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1171/2002 ze dne 13. 11. 2003

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2433/99 ze 17. 1. 2001a sp. zn. 22 Cdo 2289/99 ze 22. 2. 2001

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 684/2004 ze dne 27. 9. 2004

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2433/99 ze dne 17. 1. 2001

I po zániku SJM se bývalí manželé musí řídit ust. § 145 odst. 2 OZ, podle kterého obvyklou správu majetku náležející do společného jmění (v tomto případě již zaniklého ale ještě nevypořádaného) může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů, jinak je právní úkon neplatný. Tato relativní neplatnost může být uplatněna i v soudním řízení o vypořádání SJM. Podmínkou úspěšného uplatnění relativní neplatnosti je dodržení tříleté lhůty.

V soudním řízení je možné, aby se manželé dohodli na hodnotě movitých a nemovitých věcí.⁹⁶ Jestliže se jim podaří dosáhnout shody alespoň ohledně hodnoty části věcí, ušetří náklady na provedení znaleckých posudků, ze kterých jinak soud hodnotu věcí zjišťuje. V praxi se manželé častěji shodnou na hodnotě movitých věcí, protože na rozdíl od nemovitostí většinou netvoří rozhodující položku při vypořádání.

Při stanovení hodnoty věci se vychází z její obvyklé ceny ke dni vypořádání. Přitom ale je rozhodný její stav ke dni zániku společného jmění (za podmínky, že jde o věc, kterou užíval na základě dohody ten účastník, kterému je přikazována, nebo ji užívali oba a nedošlo k jejímu nadměrnému, mimořádnému opotřebení či poškození).⁹⁷ Obvyklou cenou se rozumí cena, která by byla dosažena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku nebo při poskytování stejné nebo obdobné služby v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Přitom se zvažují všechny okolnosti, které mají na cenu vliv, avšak do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní obliby. Mimořádnými okolnostmi trhu se rozumějí například stav tísně prodávajícího nebo kupujícího, důsledky přírodních či jiných kalamit. Osobními poměry se rozumějí zejména vztahy majetkové, rodinné nebo jiné osobní vztahy mezi prodávajícím a kupujícím. Zvláštní oblibou se rozumí zvláštní hodnota přikládáná majetku nebo službě vyplývající z osobního vztahu k nim. Při stanovení obvyklé ceny by u nemovitosti mělo být zohledněno, zda je k ní zřízeno věcné břemeno nebo zda je např. pronajata (včetně podmínek pronájmu).

Obvyklá cena se zjišťuje také při vypořádání hodnoty členského podílu v družstvu. Za obvyklou se považuje cena, kterou by bylo možno za převod členského podílu

⁹⁶ Při oceňování věcí, které náležejí do vypořádávaného bezpodílového spoluvlastnictví, se vychází ze stavu věci ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví, avšak z ceny v době, kdy se provádí vypořádání. Viz rozsudek sp. zn. 22 Cdo 629/2000 ze dne 17. 5. 2001

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 3285/2007 dne 14. 2. 2008

v rozhodné době a místě dosáhnout.⁹⁸ K závěru, že se při stanovení ceny tohoto majetkového práva vychází z tržní ceny, a to ke dni zániku společného členství rozvedených manželů v družstvu, došel Nejvyšší soud i ve svých dalších rozhodnutích.⁹⁹

Také při oceňování členského podílu v bytovém družstvu v rámci vypořádání společného jmění manželů – bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva – se vycházelo ze stavu tohoto podílu v době zániku společného členství rozvedených manželů v družstvu, avšak z ceny odpovídající době, kdy se vypořádává.¹⁰⁰ Tato praxe byla aktuálně změněna rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2036/2008 ze dne 8. 9. 2010. Jeho odůvodnění potvrzuje, že v řízení o vypořádání společného jmění manželů se uplatňuje pravidlo, že při oceňování vypořádávaného majetku se vychází z cen odpovídajících době, kdy se provádí vypořádání. Tento právní názor správně vychází z toho, že teprve vypořádáním dochází k plnému nabytí vlastnického práva k věci, příp. k převodu jiných práv a povinností, a proto i ocenění věci musí vycházet z ceny dosažitelné v době, ve které se vypořádání provádí. Teprve od tohoto vypořádání totiž nabývá ten, komu je věc přikázána, plnou majetkovou hodnotu a může s věcí disponovat bez ohledu na druhého bývalého účastníka.SJM.

Je-li však předmětem vypořádání členský podíl v bytovém družstvu, který již – ať na základě dohody či rozhodnutí soudu – připadl jen jednomu z manželů, který jako

⁹⁸ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 31 Cdo 2428/2000 ze dne 14. 11. 2002.: „V řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů - bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva, jehož součástí je i hodnota členského podílu, nelze při stanovení její výše vycházet ze zůstatkové hodnoty členského podílu ani z hodnoty vypořádacího podílu. Jde o hodnotu, jejíž cena se pro účely uvedeného řízení stanoví cenou obvyklou, tj. cenou, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout.“

⁹⁹ K tomu např. roz. NS ČR dne 22. 2. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2244/99: „Se zánikem manželství rozvodem není ze zákona spojen zánik společného členství rozvedených manželů v družstvu, ale k jeho zániku je třeba dohody rozvedených manželů nebo rozhodnutí soudu o zrušení společného nájmu družstevního bytu rozvedenými manžely. Pro vypořádání práv a povinností spojených s užíváním družstevního bytu rozvedených manželů je tedy určující obvyklá cena těchto práv ke dni uzavření dohody o zrušení práva společného nájmu družstevního bytu manželů nebo ke dni, kdy nabude rozhodnutí soudu o zrušení tohoto práva, jakož i o tom, kdo z nich jako člen družstva bude dále nájemcem bytu, právní moc. Pro závěr, že dobou rozhodnou ve smyslu shora uvedeném je den zániku společného členství rozvedených manželů v družstvu svědčí i to, že jeho zánikem se výlučným nositelem práv a povinností spojených s užíváním družstevního bytu jako člen družstva stává jen jeden z rozvedených manželů. Zánik BSM je naproti tomu sice ze zákona spojen se zánikem manželství (§ 148 odst. 1 ObčZ), ale teprve od uzavření dohody o vypořádání BSM nebo jeho vypořádání soudním rozhodnutím nebo uplynutím doby tří let od jeho zániku (§ 149 odst. 2, 3 a 4 ObčZ) se jeden z manželů stává výlučným vlastníkem věci, případně se ve vztahu k věci rozvedení manželé stávají spoluvlastníky podílovými.“

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 900/2004 ze dne 30. 11. 2004

výlučný člen družstva je oprávněn nadále byt užívat, pak představuje členský podíl majetkovou hodnotu, se kterou může nadále výlučný člen družstva disponovat již od okamžiku zrušení společného členství v družstvu. Tímto okamžikem je zřejmá hodnota toho, čeho se v důsledku zrušení společného členství jednomu z bývalých manželů - společných členů družstva dostalo, stejně jako je zřejmé, o co se majetek druhého zmenšil.

Proto je třeba při oceňování členského podílu v bytovém družstvu v rámci vypořádání společného jmění manželů - bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva - vyjít ze stavu (sc. stavu družstevního bytu) i obvyklé ceny tohoto podílu v době zániku společného nájmu družstevního bytu a společného členství rozvedených manželů v družstvu.

Nejvyšší soud ČR již řešil i otázku vypořádání členského podílu v bytovém družstvu mezi manžely, byl-li již výlučným členem družstva převeden na jinou osobu. V tomto případě se vychází z jeho obvyklé ceny v době převodu. Pokud by však jeho skutečná cena, za niž byl převeden, převyšovala cenu obvyklou, vypořádá se skutečně získaná cena (výtěžek z převodu původně společného majetkového práva). Převede-li však rozvedený manžel členský podíl za cenu nižší, než je cena obvyklá, je určující cena obvyklá.¹⁰¹ Toto pravidlo lze podle mého názoru použít i na movité a nemovité věci.

Nejvyšší soud ČR také vyřešil způsobem, se kterým se plně ztotožňuji, otázku vypořádání členského podílu za situace, kdy společný nájem družstevního bytu a společné členství v družstvu zaniklo až v době, kdy společné jmění manželů již bylo vypořádáno. V rozsudku sp. zn. 22 Cdo 590/2003 ze dne 31. 3. 2004 konstatoval, že pokud společné členství bývalých manželů ve stavebním bytovém družstvu zaniklo do tří let od zániku manželství, může se manžel, který se nestal členem družstva, po uplynutí tří let od zániku manželství, domáhat na druhém manželovi zaplacení poloviny hodnoty členského podílu z titulu vypořádání společného majetkového práva, transformovaného zákonnou domněnkou podle § 149 odst. 4 OZ do režimu podílového spoluvlastnictví. Jde již jen o majetkové právo jednoho z manželů vůči druhému, které může být uplatněno

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 3121/2005 ze dne 31. 1. 2006

u soudu poprvé v den, kdy nastaly účinky domněnky podle § 149 odst. 4 OZ, to je v den, kdy uplynuly tři roky od zániku manželství. Proto tímto dnem začíná také běžet obecná tříletá promlčecí lhůta stanovená v § 101 OZ, když pro uplatnění tohoto práva není promlčecí lhůta zvláště stanovena.

Základní zásada při vypořádání SJM je zásada rovnosti podílů, tzn., že soud vychází z toho, že podíly obou manželů jak na majetku, tak na závazcích náležících do jejich společného jmění jsou stejné. Manželé jsou tedy povinni uhradit společné závazky rovným dílem. Tato zásada není absolutní, zákon umožňuje, aby v některých případech byly podíly rozdílné. Při vypořádání se totiž přihlédne především k potřebám nezletilých dětí. Směrodatné tedy je, kterému z bývalých manželů, byly svěřeny děti do výchovy. Věci, které slouží potřebě nezletilých dětí, budou přiděleny tomuto manželovi. Není ovšem vyloučeno, že tomuto manželovi bude soudem přiznán i větší podíl. Při stanovení výše podílu je rovněž důležité, jak se každý z manželů staral o rodinu a jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Zde se budou posuzovat i takové okolnosti jako alkoholismus a užívání drog jedním z manželů, gambling, výkon trestu odnětí svobody, bezdůvodné opuštění společné domácnosti, lehkomyšlné přebírání závazků apod. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti. To znamená, že se na stejnou úroveň staví výdělečná činnost jednoho manžela a péče o děti a o domácnost druhého manžela. Tím je zamezeno znevýhodnění žen, které se několik let věnovaly výchově dětí na úkor své profesní kariery. Rozdílná výše podílů manželů při vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví může být vyjádřena nejen procentuálně nebo zlomkem, ale i přikázáním určité věci jen jednomu z manželů, aniž by byl ohledně ní zavázán k finančnímu vyrovnání s druhým manželem.¹⁰²

Na základě svých zkušeností mohu konstatovat, že soudní praxe se odklání od zásady rovnosti podílů manželů na majetku ve společném jmění manželů velmi zřídka. Prakticky se tak stává pouze ve výjimečných případech, kdy zvýšené úsilí jednoho z manželů zajistilo nabytí a udržení majetku značné hodnoty¹⁰³ nebo naopak, když jeden z manželů např. vůbec nepracoval a nemalé finanční částky ze společného jmění utrácel

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2914/99 ze dne 25. 10. 2001

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1781/2004 ze dne 30. 5. 2005

za drogy a alkohol. Výši vypořádacího podílu jednoho z bývalých manželů na zaniklém společném jmění nemůže soud snížit ani z důvodu jeho mimomanželského vztahu, který byl zjevnou příčinou rozvratu manželství.¹⁰⁴ Samotná okolnost odděleného hospodaření účastníků, byť po delší dobu, také nemusí vést k závěru o potřebě stanovení rozdílných podílů účastníků na společném majetku, nejsou-li spolehlivě zjištěny okolnosti další, pro které jsou předpoklady pro zvýhodnění jednoho z účastníků oproti druhému.¹⁰⁵ Posledně uvedené stanovisko Nejvyššího soudu ČR by tak mělo manžele motivovat k tomu, aby se raději co nejdříve rozvedli, pokud je jejich manželství tak rozvráceno, že již neočekávají obnovení manželského soužití.

Za trvání manželství může docházet k investicím ze společného jmění do majetku náležícímu výlučně jednomu z manželů a naopak. Na tyto situace občanský zákoník pamatuje v ust. § 149 odst. 2. věta 2. Podle tohoto ustanovení je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého majetku vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho osobní majetek. Tyto pohledávky nepodléhají promlčení. Podle ust. § 114 OZ, jde-li o právo mezi manželi, promlčecí doba ani nepočíná ani neběží. Soud tyto investice při vypořádání SJM zohlední, jen když to účastníci výslovně navrhnou. Soudní praxe nevyžaduje, aby k úhradám došlo reálně, postačí, když se zjištěné vzájemné závazky započítají.

Vzhledem k tomu, že okamžik vnosu z výlučného majetku do SJM a okamžik jeho vypořádání může rozdělovat i několik desítek let, může se hodnota věcí, do kterých bylo investováno, v rozhodných okamžicích výrazně lišit. Hodnota movitých věcí zpravidla klesá a naproti tomu hodnota nemovitostí zpravidla roste. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její hodnota v době, kdy do ní bylo investováno, bylo by třeba k tomu přihlédnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nenahradily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1112/2006 ze dne 23. 5. 2007

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1342/2002 ze dne 27. 1. 2004

Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíželo, a tento manžel by tedy získal pouze to, co do věci investoval. To samé by podle mého názoru mělo platit, i pokud by k investici došlo ze SJM do výlučného majetku jednoho z manželů.

V rámci vypořádání je také nutné do SJM nahradit splátky, které z tohoto majetkového společenství byly placeny na dluh vzniklý z úvěru poskytnutého jednomu z manželů a jím využitého v době před vznikem SJM.¹⁰⁶ Obdobně pokud byly na zakoupení věcí v SJM použity peníze opatřené takovým závazkem jen jednoho z manželů, který není součástí SJM a který je povinen splnit jen zavázaný manžel po zániku manželství, zakládá tato skutečnost při zániku SJM nárok na vypořádání tohoto vnosu z odděleného majetku na společný majetek. To platí, i jde-li o závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.¹⁰⁷

Podle judikatury by zápočty měly být používány jen v závažnějších případech. Nelze se tak domáhat náhrady za to, co bylo vynaloženo na pořízení věcí, které slouží běžné osobní potřebě jednoho z manželů nebo k úhradě jeho běžných povinností, popřípadě k úhradě povinností, které vyplývají ze zákona (např. plnění vyživovací povinnosti k dětem nebo k rodičům). To samé platí např. i pro platby na pojištění manžela, částkách zaplacených na pokuty či náhradu škody.¹⁰⁸ Při vypořádání se také nijak nepřihlíží k tomu, co jeden z manželů vynaložil ze svého na oddělený majetek druhého z nich.¹⁰⁹

Nejvyšší soud ČR se rovněž zabýval zajímavou otázkou, kterou je manuální práce jednoho manžela, jež byla vynaložena při rekonstrukci domu druhého manžela. V daném případě došel v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1128/2005 ze dne 29. 11. 2005 ke správnému závěru, že investicemi vynaloženými ze společného na ostatní majetek jednoho

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1562/2000 ze dne 14. 8. 2001

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2335/2005 ze dne 25. 5. 2006

¹⁰⁸ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 223

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 1574/2003 ze dne 31.3.2004

z manželů není práce jednoho manžela vynaložená při rekonstrukci domu druhého manžela, zejména když jde o dům, který oba manželé užívají k bydlení.

Velmi komplikované by mohlo být soudní vypořádání společného jmění manželů, kdy některý z nich nebo oba podnikají. Veškeré příjmy z podnikání vzniklé za trvání manželství jsou součástí SJM. Lze však náklady, které jsou zpětně vynaloženy na podnikání (investovány do podniku) považovat za investice ze společného jmění na oddělený majetek v případě, že podnik jako věc hromadná nenáleží do SJM? Na tuto otázku judikatura odpověděla negativně. V rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1052/2004 ze dne 28. 7. 2005 Nejvyšší soud ČR problematiku vypořádání SJM podnikatelů značně zjednodušil, když konstatoval, že podnikající manžel je povinen nahradit do společného jmění manželů takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku společného jmění manželů, což zpravidla je cena jeho podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do společného jmění manželů nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů přihlížet jinak než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů.

Za investici ze SJM na oddělený majetek lze naopak považovat finanční prostředky manželů použité na splátky úvěru poskytnutého jednomu z manželů před uzavřením manželství na podnikání.¹¹⁰

V případě, že jeden z manželů podnikal prostřednictvím sdružení, může být předmětem vypořádání zaniklého SJM jen částka, na jejíž vyplacení by měl podnikající nárok, zanikla-li by jeho účast ve sdružení ke dni zániku SJM (po odečtení případného vkladu vlastních oddělených prostředků tohoto manžela)¹¹¹.

Při vypořádání SJM se v poslední době také často objevuje problematika leasingu, a to nejen u podnikajících manželů. Leasingová smlouva je nepojmenovanou smlouvou

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1562/2000 ze dne 14. 8. 2001

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1119/2005 ze dne 20. 6. 2005

(ust. § 269 odst. 2 ObchZ), jejímž prostřednictvím je možné financovat pořízení většinou movité věci. Teorie i praxe rozlišuje dva základní druhy leasingu – leasing finanční a leasing operativní. U finančního leasingu je předmět nájmu po celou dobu majetkem financující (leasingové) společnosti a teprve na konci leasingu přechází vlastnictví na nájemce. Operativní leasing se od finančního leasingu liší zejména tím, že předmět nájmu zůstává ve vlastnictví leasingové společnosti i po skončení smlouvy. Soud tedy při vypořádání leasingu bude muset vždy vycházet z obsahu dané smlouvy, aby zjistil, o jaký typ leasingu se jedná. Nejvyšší soud ČR se problematikou leasingu zabýval v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2545/2003 ze dne 24. 2. 2005. V tomto rozhodnutí dovodil, že za situace, kdy „podnikající manžel uzavře za trvání manželství leasingovou smlouvu, jejímž předmětem je věc, kterou užívá k podnikání a k níž nabude vlastnictví až po zániku manželství, je zřejmé, že ke dni zániku BSM nejde o věc v jeho vlastnictví. Proto tato věc nemůže být v rámci řízení o vypořádání BSM přikázána některému z manželů. Lze jen uvažovat o tom, nakolik je podnikající manžel (pokud předmět leasingu slouží jen jeho podnikání) povinen vrátit do BSM, co bylo ze společného vynaloženo na splátky leasingové společnosti, které lze považovat i za splátky kupní ceny. Z leasingové smlouvy ovšem podnikajícímu manželovi vzniká majetkové právo ve vztahu k leasingové společnosti a je významné, jaká je jeho hodnota. Z výše uvedených výkladů stran povinnosti podnikajícího manžela vrátit do společného jmění manželů, co bylo vynaloženo na jeho podnikání, pak logicky vyplývá, že tato hodnota by měla být zahrnuta do aktiv jeho podnikání, jež jsou určující pro stanovení výsledné částky, kterou by do společného jmění manželů měl vrátit (nahradit). Přitom nelze uvažovat o tom, že by tato hodnota měla být dána výší dosud zaplacených leasingových splátek. Předmětem leasingu je totiž věc, která slouží k podnikání a (jak již bylo výše vyloženo), výnosy z něho jsou majetkem společným, přičemž při tomto podnikání dochází také k opotřebení této věci. I pro stanovení hodnoty tohoto majetkového práva je namístě jeho ocenění znalcem z oboru ekonomiky, oceňování podniků, ke dni zániku BSM a takto zjištěná cena pak představuje výši prostředků vynaložených ze společného na oddělený majetek podnikajícího manžela.“ Tomuto rozhodnutí lze vytknout pouze to, že se nezabývalo otázkou, jakým způsobem by měl soudem ustanovený znalec určit hodnotu výše

uvedeného majetkového práva. Jako nejpříjemnější řešení se nabízí postup, při kterém by znalec stanovil obvyklou cenu předmětu nájmu, od které by odečetl dosud nezaplacené leasingové splátky.

Výrok rozsudku o vypořádání SJM obsahuje určení, které věci, práva a závazky připadají žalobci a které připadají žalovanému, případně jakou částku si jsou na vyrovnání podílů povinni zaplatit. V řízení o vypořádání společného jmění manželů (na rozdíl od vypořádání podílového spoluvlastnictví) nemůže soud nařídit prodej společné věci a rozdělení výtěžku.¹¹² Věci, práva i závazky musí být přesně specifikovány. Výrok rozsudku dále může obsahovat povinnost vydat (nebo vyklidit v případě nemovitých věcí) manželovi některou věc, která se nachází v držení druhého manžela.

V odůvodnění rozsudku je nutné uvést skutková zjištění učiněná s odkazem na příslušné důkazy. Z odůvodnění musí být patrné, z jakých důkazů soud vycházel a jakými úvahami se při jejich hodnocení řídil. Přesně zde musí také být vymezeno, jak soud došel k částce, kterou je povinen jeden z účastníků zaplatit na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví druhému účastníku. Výpočet této částky má být natolik přehledný, aby se kdokoli mohl přesvědčit o jeho správnosti.¹¹³

Jestliže jsou soudním rozhodnutím vypořádávány nemovitosti, musí být označeny způsobem uvedeným v ust. § 5 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon). Vzhledem k tomu, že důsledkem rozhodnutí soudu může být i vznik vlastnictví jednotky podle ust. § 5 odst. 2 BytZ, musí rozhodnutí obsahovat i náležitosti prohlášení vlastníka budovy podle ust. § 4 odst. 2 BytZ.

Zákon pro přikázání konkrétních věcí do výlučného vlastnictví manželů nestanoví žádná kritéria. Z ustálené soudní praxe vyplývá, že hlavním hlediskem při rozhodování je účelné využití věci.¹¹⁴ Pokud rozvedení manželé užívají po rozvodu manželství věci z nevypořádaného společného jmění se vzájemným souhlasem, soudy často přihlíží

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1399/2004 ze dne 20. 10. 2004

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2433/99 ze dne 17. 1. 2001

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2289/99 ze dne 22. 2. 2001

k tomu, kdo z nich konkrétní věc užívá a u koho tedy došlo k její amortizaci.¹¹⁵ Věci, práva a pohledávky by také mezi účastníky měly být rozděleny tak, aby nebylo nutné vyrovnávat podíly peněžitou částkou¹¹⁶ nebo aby tato finanční kompenzace byla alespoň co nejnížší.¹¹⁷ Pouze výjimečně může soud rozhodnout o vypořádání společného jmění tak, že věc přikáže do podílového spoluvlastnictví bývalých manželů.¹¹⁸ Soud však nemůže nařídit prodej věci, kterou žádný z manželů nechce.¹¹⁹ Soud také nemůže vypořádat SJM, jehož předmětem je stavba zřízená na pozemku ve výlučném vlastnictví jednoho z účastníků, tak, že by tuto stavbu přikázal do výlučného vlastnictví druhému z účastníků.¹²⁰ Přikázání majetku náležícího do zaniklého společného jmění jen jednomu z manželů nelze vyloučit, jestliže tomuto manželovi soud přikáže k zaplacení dluhy ze společných závazků ve výši, která dosahuje hodnoty podstatné části přikázaného majetku, a druhý manžel prostředky na zaplacení dluhů nemá.¹²¹

Tato kritéria vytvořená judikaturou jsou pouze orientační. Soudy často rozhodují odlišně, protože musejí vzít v úvahu veškeré okolnosti daného případu. Vždy je však nutné, aby bylo rozhodnutí řádně odůvodněno.

Stejně jako ze smlouvy není zavázán ten, kdo není jejím účastníkem, tak výrok pravomocného rozsudku není závazný pro toho, kdo nebyl účastníkem řízení (§ 159a OSŘ). Věřitelé manželů nejsou účastníky řízení, proto i když rozsudek např. stanoví, že manželé jsou povinni splnit závazky rovným dílem (každý z nich tedy ½), nic to nemění na skutečnosti, že manželé vůči věřitelům nadále vystupují jako solidární dlužníci.¹²²

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 980/2003 ze dne 2. 12. 2003

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1054/2004 ze dne 27. 5. 2004

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 264/2001 ze dne 3. 9. 2002

¹¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1510/2002 ze dne 10. 2. 2004

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1399/2004 ze dne 20. 10. 2004

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 180/2005 ze dne 29. 9. 2005

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1920/2005 ze dne 19. 4. 2007

¹²² Vypořádání závazků se Nejvyšší soud ČR věnoval v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 14/2006 ze dne 3. 10. 2006: „1. Rozhodnutím soudu o vypořádání společného jmění manželů nelze přikázat již uhrazený dluh či zaniklou pohledávku. Pokud se některý z manželů po rozvodu manželství podílel na zaplacení společného dluhu již ze svých výlučných prostředků, má právo na jejich náhradu (§ 149 odst. 2 věta druhá OZ). 2. Stal-li se předmětem vypořádání společného jmění manželů ke dni, kdy o něm rozhoduje soud, dosud neuhrazený úročený dluh účastníků, vypořádá soud nejen splatnou část dluhu (včetně úroků ode dne zániku společného jmění manželů do dne rozhodnutí), ale i jeho příslušenství – úroky, které k dluhu přirostou teprve v budoucnu. 3. Není-li ke dni vypořádání společného jmění manželů dluh účastníků uhrazen, přikáže jej soud k úhradě některému z účastníků

Zemřel-li jeden z manželů za trvání společného jmění, jeho smrtí zaniká i toto majetkové společenství, které je následně vypořádáno v dědickém řízení. Podle ust. § 175I OSŘ soud rozhodne o obvyklé ceně majetku v době smrti zůstavitele, který náležel do společného jmění manželů zůstavitele a pozůstalého manžela, a podle zásad uvedených v občanském zákoníku určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi. To znamená, že je vyloučena jakákoliv dohoda mezi pozůstalým manželem a účastníky dědického řízení. Jestliže společné jmění zaniklo rozvodem a až poté jeden z manželů zemřel nelze podle ust. § 175I OSŘ postupovat. V tomto případě dědicové rozvedeného manžela mohou za zůstavitele uzavřít s druhým rozvedeným manželem dohodu o vypořádání SJM anebo podat návrh na jeho vypořádání soudem, případně pokračovat již v zahájeném řízení namísto zůstavitele. Soud v tomto řízení nemůže rozhodovat o tom, zda jednotlivým dědicům z více dědiců zemřelého manžela případnou některé věci z vypořádávaného společného jmění, nýbrž rozhodne, že připadají do dědictví. Tyto věci pak budou v dědickém řízení přikázány jednotlivým dědicům, příp. ohledně nich dědicové uzavřou mezi sebou dohodu. Nebude-li v tříleté lhůtě od zániku manželství uzavřena dohoda o vypořádání SJM soudem ani nebude v této lhůtě zahájeno soudní řízení o vypořádání, uplatní se podle mého názoru rovněž zákonná domněnka vypořádání.

Vzhledem k tomu, že spor o vypořádání společného jmění manželů je sporem majetkovým, ve kterém by mohl být uzavřen smír ve smyslu ust. § 99 OSŘ, může být rozhodnut v rozhodčím řízení, uzavřou-li manželé rozhodčí smlouvu podle ust. §§ 2 a 3 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.

4.5. Vypořádání ex lege

ve výši dané ke dni rozhodování soudu, tj. včetně do té doby již kapitalizovaného příslušenství (úroků). 4. S ohledem na konkrétní okolnosti případu nelze vyloučit možnost, aby soud v řízení o vypořádání společného jmění manželů přikázal celý zůstatek společného dluhu účastníků (včetně jeho příslušenství) k úhradě každému z nich rovným dílem. Případné zavinění jednoho z účastníků na nadměrném zadlužení společného jmění manželů by se mělo odrazit v rozhodnutí soudu vyjádřením tomu odpovídající nerovnosti podílů účastníků na vypořádávaném společném jmění manželů.“

Zákon pamatuje i na případy, kdy manželé zůstanou nečinní a do tří let od zániku společného jmění manželů neuzavřou dohodu o jeho vypořádání ani nepodají návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu. Za splnění těchto podmínek dojde k uplatnění nevyvratitelné zákonné domněnky, podle níž platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných.

Jakmile dojde k vypořádání podle zákonné domněnky, manželé po sobě nemohou uplatňovat zápočty ve smyslu ust. § 149 odst. 2 OZ, proto je nutné v případech, kdy došlo za trvání manželství k nějakým investicím z výlučného majetku jednoho z manželů do společného majetku nebo naopak, a nepodaří se uzavřít dohodu o vypořádání SJM, podat alespoň návrh na jeho vypořádání soudem.¹²³

Otázkou zůstává, zda je nastoupení zákonné domněnky vyloučeno za situace, kdy manželé sice v tříleté lhůtě podají návrh na vypořádání SJM, ale předmětem vypořádání v této lhůtě neučiní veškerý svůj společný majetek. Daným problémem se zabýval Nejvyšší soud ČR. V rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2679/2004 ze dne 2. 8. 2005 vyšel ze svého dřívějšího rozhodnutí - rozsudku sp. zn. 22 Cdo 684/2004 ze dne 27. 9. 2004, ve kterém dovodil, že v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů soud vypořádá jen ty věci (majetek) náležející do tohoto spoluvlastnictví, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy může jen ohledně ceny vypořádávaného majetku a toho, jak jej mezi manžely rozdělí. Z právního názoru prezentovaného

¹²³ Jiná situace panuje ohledně investic v době po zániku SJM. Nejvyšší soud v tomto směru v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1870/2007 ze dne 11. 9. 2008 uzavřel, že právní vztahy bývalých manželů se v době mezi zánikem manželství a vypořádáním BSM (SJM) řídily přiměřeně ustanoveními upravujícími BSM (SJM). Není však důvod pro to, aby otázka investic do společného majetku, učiněná jedním z bývalých manželů po zániku společného jmění manželů, byla řešena jinak, než jak je tomu při vypořádání investic vynaložených podílovým spoluvlastníkem na společnou věc. Proto v případě, že bývalý manžel po zániku BSM (SJM), které bylo později v důsledku uplatnění zákonné domněnky transformováno na podílové spoluvlastnictví, vynaloží prostředky na jiné investice než na nezbytné opravy a údržbu, povinnost druhého spoluvlastníka vydat bezdůvodné obohacení vzniká až při zániku podílového spoluvlastnictví; teprve od té doby běží promlčecí lhůta k uplatnění těchto nároků (ust. § 107 odst. 1, 2 OZ). To platí pro celou dobu od zániku BSM až po okamžik zániku podílového spoluvlastnictví bývalých manželů.

uvedeným rozhodnutím podle Nejvyššího soudu ČR logicky vyplývá, že došlo-li k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (částečnou) dohodou, která se netýkala nemovitostí do bezpodílového spoluvlastnictví manželů náležejících, a nedošlo-li ve lhůtě tří let od zániku jejich bezpodílového spoluvlastnictví k další dohodě ani k zahájení řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů ohledně nemovitostí, platí domněnka transformace bezpodílového spoluvlastnictví k nemovitostem ve spoluvlastnictví podílové. Není rozumného důvodu, proč by tomu mělo být jinak v případě, že je zahájeno řízení o (částečné) vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a že se v průběhu uvedené lhůty nemovitosti účastníků v bezpodílovém spoluvlastnictví účastníků nestaly předmětem řízení o vypořádání tohoto spoluvlastnictví.

S uvedeným názorem Nejvyššího soudu ČR nelze souhlasit. Jazykovým výkladem ust. § 150 odst. 4 OZ lze dospět k závěru, že po dobu soudního řízení o vypořádání SJM nemůže nastoupit nevyvratitelná domněnka vypořádání ani ohledně věcí, které nebyly manžely učiněny předmětem vypořádání soudním rozhodnutím. Opačný výklad by mohl vést k situacím, kdy jeden z bývalých manželů (manžel č. 1) podá návrh na vypořádání SJM těsně před uplynutím tříleté lhůty a uvede v něm pouze movité věci, které se nachází u druhého manžela (manžel č. 2). Manželovi č. 2 uplyne tříletá lhůta a tudíž již nebude mít možnost zareagovat a zahrnout do soudního vypořádání movité věci v držení protistrany. Tyto movité věci se na základě nevyvratitelné domněnky stanou výlučným vlastnictvím manžela č. 1, kdežto movité věci v držení manžela č. 2 budou vypořádány soudním rozhodnutím tak, že budou rozděleny mezi oba dva manžele, nebo sice zůstanou manželovi č. 2, ale ten bude muset zaplatit protistraně na vypořádání určenou finanční částku. Podobně účelově by mohl manžel č. 1 postupovat, pokud by manžel č. 2 během manželství investoval ze svého výlučného majetku do nemovitostí v SJM. Tyto nemovitosti by v návrhu na vypořádání podaném soudu opět těsně před uplynutím tříleté lhůty neuvedl, aplikací zákonné domněnky by se dostaly do podílového spoluvlastnictví obou manželů a tyto vnosy by při jeho vypořádání již nemohly být zohledněny.

Ke stejnému závěru jako jazykovým výkladem ust. § 150 odst. 4 OZ jsem dospěla i teleologickou interpretací tohoto ustanovení. Institut vypořádání SJM (tehdy BSM) zákonnou domněnkou byl do občanského zákoníku zaveden zákonem č. 131/1982, s účinností od 1. 4. 1983¹²⁴, a to původně v podobě ust. § 149 odst. 4, dnes ust. § 150 odst. 4. Smyslem uvedené novelizace bylo zamezení případů, kdy společné jmění manželů bylo často vypořádáváno až po smrti jednoho z manželů mnoho let po rozvodu manželství. Zákonná domněnka tak rozhodně nemá sankcionovat manžele, kteří směřují k vypořádání SJM rozhodnutím soudu, ale z nějakého důvodu nestihnou navrhnout k soudnímu vypořádání v tříleté lhůtě veškerý společný majetek.

Pokud bude přijat názor, že v průběhu řízení o vypořádání SJM nemůže nastoupit nevyvratitelná domněnka vypořádání, a to ani ohledně věcí, jež účastníci neučinili předmětem řízení, vyvstane otázka, jakým způsobem a hlavně kdy budou tyto věci vypořádány. Není pochyb, že se na ně uplatní nevyvratitelná domněnka vypořádání. Složitější bude odpovědět na otázku, kdy se domněnka uplatní. Domnívám se, že běh tříleté lhůty pro uplatnění domněnky vypořádání ohledně věcí, které nebyly vůbec předmětem soudního řízení o vypořádání, se nepozastavuje ani nepřerušuje. Jestliže by se běh lhůty během soudního řízení (tj. v době od podání žaloby do pravomocného skončení řízení) pozastavil, znamenalo by to, že lhůta, která by uběhla před započítáním soudního řízení a po jeho pravomocném skončení, se sčítá. V případě, že by se běh lhůty během soudního řízení přerušil, k uplynulé části lhůty by se nepřihlíželo a lhůta by začala po pravomocném skončení řízení běžet znovu od počátku. Obě tyto varianty by v případě, že soudní řízení skončilo více než tři roky po rozvodu manželství, znamenaly, že by uplatnění domněnky bylo zcela nedůvodně odloženo, protože by mezi pravomocným zastavením řízení a uplatněním nevyvratitelné domněnky vzniklo

¹²⁴ K tomu rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2986/2000 ze dne 11. 7. 2002: „1. K naplnění nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů uplynutím doby 3 let od zániku tohoto spoluvlastnictví nemohlo dojít před 1. dubnem 1986. 2. I po zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů zůstával až do jeho vypořádání každý z manželů vlastníkem celé společné věci a byl omezený stejným vlastnickým právem druhého z manželů. 3. Bylo vyloučeno, aby věc náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů během doby od jeho zániku do jeho vypořádání vydržel pro sebe jeden z manželů.“

mezidobí, ve kterém by se nemohla uzavřít dohoda o vypořádání SJM a ani by nebylo možné podat nový návrh na vypořádání SJM soudním rozhodnutím. Proto ani jednu z výše uvedených variant nelze považovat za správnou. Podle mého názoru je nutné na daný problém nahlížet tak, že právní mocí rozsudku o rozvodu manželství začne běžet lhůta k uplatnění zákonné domněnky vypořádání SJM, která skončí buď uplynutím tří let (bylo-li soudní řízení o vypořádání SJM v té době již ukončeno), nebo až právní mocí rozsudku o vypořádání SJM (nabyli-li právní moci až po uplynutí tří let od právní moci rozsudku o rozvodu manželství), což bude vzhledem k obvyklé délce soudních řízení o vypořádání SJM častější případ. Stejným způsobem by se doba uplatnění zákonné domněnky určovala v případě pravomocného zastavení řízení např. v důsledku zpětvzetí žaloby jedním z účastníků se souhlasem druhého účastníka.

V souladu s výše uvedeným rozhodnutím Nejvyšší soud ČR vydal i rozsudek týkající se pohledávky SJM. Podle rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1192/2007 ze dne 26. 11. 2009 v řízení o vypořádání BSM (i SJM) může soud vypořádat jen ten majetek, který účastníci řízení navrhli k vypořádání do tří let od jeho zániku. Po uplynutí tří let od zániku BSM může uplatnit společnou pohledávku vůči třetí osobě kterýkoliv z bývalých manželů, a to v režimu aktivní solidarity. Poté, co obdrží z této pohledávky plnění, bude povinen zaplatit druhému část na něj připadající. Vypořádání společné pohledávky v režimu BSM nepřichází v úvahu, pokud nebylo uplatněno v uvedené tříleté lhůtě.

Naproti tomu Nejvyšší soud ČR správně vyřešil situaci ohledně členského podílu v bytovém družstvu, k němuž bylo soudem zrušeno právo společného nájmu, ale ve lhůtě tří let od zániku manželství nedošlo k vypořádání členského podílu dohodou rozvedených manželů a ani nebyl v této lhůtě podán návrh soudu na jeho vypořádání. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2565/2003 ze dne 31. 3. 2004 se na tento případ použije ustanovení § 150 odst. 4 OZ o vypořádání tzv. ostatních majetkových práv manželům společných. Toto právo se vypořádá podle zásad pro vypořádání podílového spoluvlastnictví, přičemž se vychází ze stejných podílů účastníků. V rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 590/2003 ze dne 31. 3. 2004 je zase řešena promlčecí doba práva na vypořádání členského podílu manžela, který se nestal členem družstva. Podle tohoto rozhodnutí se může manžel, který se nestal členem družstva, po uplynutí tříleté

lhůty, ve které může být SJM vypořádáno dohodou anebo může být během této lhůty podán návrh na jeho vypořádání soudem, domáhat na druhém manželovi, aby mu vyplatil polovinu hodnoty členského podílu. Toto právo se v uvedeném případě promlčuje v obecné lhůtě tří let, která počne běžet od okamžiku, kdy nastaly účinky domněnky vypořádání.

Vrácením daru poskytnutého ze SJM po uplynutí tří let po zániku manželství se Nejvyšší soud České republiky zabýval v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 140/2007 ze dne 28. 6. 2007. V tomto rozhodnutí správně dovodil, že po uplynutí tříleté lhůty po zániku manželství může jeden z manželů (společných dárců) vyzvat obdarovaného, aby mu ve smyslu ust. § 630 OZ vrátil ideální polovinu věci darované ze společného jmění. K tomuto úkonu nepotřebuje souhlas druhého bývalého manžela.

Vypořádání společného jmění manželů zákonnou domněnkou je účinné i pro věřitele rozvedených manželů. Jestliže se v konkrétním případě bude zákonná domněnka vztahovat i na společný závazek bývalých manželů, závazek bude ex lege vypořádán tak, že každý z nich bude odpovídat pouze za polovinu závazku. Věřitel tak přijde o výhody, které mu přinášela pasivní solidarita na straně dlužníků, tzn., že si nebude moci zvolit, po kterém z manželů a v jaké výši bude svou pohledávku uplatňovat.

5. Závěr – společné jmění manželů de lege ferenda

Institut společného jmění manželů je jedním z možných způsobů uspořádání majetkových poměrů mezi manželi. V českém právním řádu manželé nemají jinou možnost než se tomuto ne vždy vhodnému či výhodnému způsobu úpravy majetkových poměrů přizpůsobit, případně jeho zákonnou podobu modifikovat prostřednictvím dohod, které zákonná úprava předpokládá a upravuje.

Lze konstatovat, že institut společného jmění manželů v českém pojetí je velmi široký a je založen na předpokladu, že manželé rozhodují o svých záležitostech společně, na základě dohody, a proto mají být zavázáni z úkonů týkajících se společného jmění manželů v zásadě společně.

Dosavadní koncepce společného jmění manželů bude zachována i v nově připravovaném občanského zákoníku. Stejně jako současná právní úprava, návrh nového občanského zákoníku (dále také „nový OZ“) preferuje zákonný režim společného jmění manželů. Zákonný režim se neuplatní, pouze pokud si snoubenci nebo manželé ujednají něco jiného (smluvený režim) nebo rozhod-li jinak soud (režim založený rozhodnutím soudu) anebo zanikne-li společné jmění za trvání manželství na základě zákona.

Zákonné vymezení předmětu SJM je v novém OZ obdobné jako v současném OZ. Nový OZ pouze vypouští restituce jako výjimku z předmětu SJM a navíc výslovně upřesňuje, že součástí SJM není to, co jeden z manželů nabyl jako náhradu za poškození,

ztrátu, nebo zničení svého výhradního majetku. Tento okruh majetku do společného jmění nenáleží ani podle současné úpravy, protože ho lze zařadit do kategorie majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela. Drobnou změnou je, že do SJM náleží závazky převzaté za trvání manželství, ledaže se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to nově v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku. Nový OZ zapracovává současnou judikaturu v tom smyslu, že výslovně stanoví, že součástí společného jmění je zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů.

Co se týče správy majetku tvořícího SJM, úprava v novém OZ je rovněž podobná současnému stavu. V případě, že manžel odmítá bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti dát souhlas druhému manželovi v záležitostech týkajících se společného jmění a jeho součástí, které nelze považovat za běžné, či není schopen vůli projevit, nový OZ výslovně umožňuje druhému manželovi navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud.

Snoubenci nebo manželé si mohou podle nového OZ dohodnout režim odchylný od zákona. Smluvený režim může spočívat v režimu oddělených jmění, v režimu vyhrazujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství, jakož i v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu. Smlouvou by bylo podle nového OZ možné uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství. Návrh počítá se zavedením veřejného seznamu, do kterého by se všechny smlouvy měnící zákonný režim měly zapisovat. Pro smlouvy o změně zákonného režimu by měla platit dvě omezení. Tyto smlouvy nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu a nesmí se svým obsahem a účelem dotknout práv třetí osoby, ledaže by se smlouvou souhlasila.

Nový OZ sice snoubencům nebo manželům umožňuje zvolit si režim oddělených jmění, ale zároveň je podle mého názoru velmi nevhodně omezuje v nakládání s majetkem spadajícím do tohoto režimu, když mohou se svým majetkem v rozsahu dvou třetin hodnoty jeho výhradního jmění nakládat jen se souhlasem druhého manžela. Porušení tohoto pravidla zakládá relativní neplatnost takového právního úkonu.

O dlužích manžela, jejichž rozsah má přesáhnout hodnotu jeho výhradního jmění, platí výše uvedené obdobně.

Snoubenci nebo manželé, kteří si dohodnou správu společného jmění odchylně od zákona, by měli být podle návrhu nového OZ omezeni i v tomto směru. Tato omezení sledují ochranu rodiny, když pod sankcí relativní neplatnosti podmiňují souhlasem druhého manžela úkony spočívající v nakládání se společným jměním jako celkem a v nakládání s obydlem, v němž je rodinná domácnost manželů, je-li toto obydle součástí společného jmění, nebo které je obydle jednoho z nich, anebo obydle nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti a o něž manželé pečují, jakož i při ujednání trvalého zatížení nemovitosti, která je součástí společného jmění.

S menšími odchylkami od současného stavu nový OZ upravuje režim založený rozhodnutím soudu. Soud zruší společné jmění nebo zúží jeho stávající rozsah na návrh manžela, jsou-li pro to závažné důvody. Závažným důvodem je vždy skutečnost, že manželův věřitel žádá zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželu, že manžela lze považovat za marnotratného, jakož i to, že manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika. Závažným důvodem může být shledáno zejména také to, že manžel začal podnikat, nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. Na rozdíl od současné právní úpravy nový OZ umožňuje, aby režim založený rozhodnutím soudu mohl být změněn nejen dalším rozhodnutím soudu ale také smlouvou manželů.

Nový OZ dává manželům také možnost, aby v případě, že snoubenci nebo manželé neuzavřeli smlouvu o správě toho, co je součástí společného jmění, podali návrh na soud, aby rozhodl, jakým způsobem bude společné jmění spravováno, jedná-li manžel při správě společného jmění způsobem, který je zřejmě v rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti.

Nový OZ překvapivě upravuje ryze procesní záležitost, která nyní vyplývá z ust. § 262a OSŘ, když stanoví, že pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za

trvání společného jmění, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z toho, co je součástí společného jmění.

Postavení manželů oproti současnému stavu zlepší ustanovení, podle kterého pro závazek jen jednoho z manželů, který vznikl z jeho trestného nebo jiného protiprávního činu, anebo pro povinnost manžela k plnění výživného, může být při výkonu rozhodnutí společné jmění postiženo jen do výše, kterou by představoval podíl povinného manžela, kdyby společné jmění bylo vypořádáno soudním rozhodnutím podle obdobných zásad, které v současné době upravují ust. § 149 odst. 2 a odst. 3 OZ.

Význam dohod (a i rozhodnutí soudů), kterými je modifikován zákonný majetkový režim, v novém občanském zákoníku narůstá, když věřiteli manžela není umožněno, aby svou pohledávku uspokojoval ze všeho, co by bylo součástí společného jmění, kdyby ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo, jestliže od vzniku závazku uplynulo více než šest měsíců.

Ze současného znění občanského zákoníku a k němu se vážící judikatury vychází návrh nového OZ v regulaci vypořádání společného jmění manželů. Odklon od současné judikatury lze spatřovat pouze v úpravě vypořádání investic ze společného jmění do majetku náležícímu výhradně jednomu z manželů a naopak. Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen. Tento návrh je podle mého názoru správnější a spravedlivější než současná judikatura Nejvyššího soudu ČR, podle které, jestliže je v době vypořádání hodnota věci vyšší než původní hodnota, pak se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíží, a tento manžel dostane pouze to, co do věci investoval, a k redukci dochází jen, jestliže je v době vypořádání hodnota věci nižší, než byla její hodnota v době, kdy do ní bylo investováno.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADAMOVÁ, K. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 136 s. ISBN 80-7179-283-7.

BIČOVSKÝ, J. *Bezpodílové spoluvlastnictví manželů*. 1.vyd. Praha: Linde, 1993, 232 s. ISBN 80-85647-07-09.

BALÁK, F., KORECKÁ, V., VOJTEK, P. *Občanský zákoník: s judikaturou a souvisejícími předpisy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, 884 s. ISBN 80-7179-426-0.

DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I, II. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.

DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2.vyd. Praha: ASPI, 2007, 264 s. ISBN 978-80-7357-262-4.

FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-7239-111-9.

ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. Vyd. Praha: Linde, 2001, 302 s. ISBN 80-7201-303-0.

FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002, 433 s. ISBN 80-7239-111-9.

HRUŠÁKOVÁ, M. *Manželství a paragrafy*. 1.vyd. Praha: Computer Press, 2000, 83 s. ISBN 80-7226-409-5.

HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 s. ISBN 978-80-7400-061-4.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2001, 384 s. ISBN 80-7239-104-6.

CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, 107 s. ISBN 80-247-0217-7.

KASÍKOVÁ, M. a kol. *Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 658 s. ISBN 978-80-7400-179-6.

KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK J. a kol. *Občanské právo hmotné* 1. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005, 523 s. ISBN 80-7357-127-7.

KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 1076 s. ISBN 978-80-7179-595-7.

KUČERA, F. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) : s judikaturou a souvisejícími předpisy*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2009, 306 s. ISBN 978-80-7400-163-5

KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 5. vyd. Brno: Doplněk, 2001, 427 s. ISBN 80-7239-100-3.

KURKA, V., DRÁPAL, L., *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha: Linde Praha, 2004, 854 s. ISBN 80-7201-443-9

MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1.vyd. Praha: Orac, s.r.o., 1995, 269 s. ISBN 80-85903-01-6.

MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v České a Slovenské republice*. 2.vyd. Jinočany: H&H, 1993, 533 s. ISBN 80- 85467-61-5.

PLEČITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*. 3.vyd. Praha: Eurounion, 2004, 724 s. ISBN 80-7317-034-5.

POKORNÝ, M., HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J. *Společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2000, 229 s., ISBN 80-7201-226-6.

RADVANOVÁ, S., ŠTĚPINA, J. *Majetkové otázky v manželství a rodině*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967, 192 s. ISBN 11-060-67.

RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva*. Praha : C. H. Beck, 1999, 222 s. ISBN 80-7179-182-2.

SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, 240 s. ISBN 80-7179-349-3.

SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811–1950–1964*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, 594 s. 80-85765-08-X.

ŠARMAN, J. *Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006, 264 s. ISBN 80-7357-216-8.

ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Společné jmění manželů a podnikání*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2006, 215 s. ISBN 80-251-1161-X.

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1397 s. ISBN 978-80-7400-055-3.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ M. a kol. *Občanský zákoník I, II. Komentář*. 2.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6.

URFUS, V. *Historické základy novodobého práva soukromého*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck: SEVT, 1994, 135 s. ISBN 80-7049-107-8.

ČLÁNKY

BALÁK, F. K diskusi o zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*, 2009, č. 6, s. 204-206.

BIČÁK, V. *Odpovědnost za závazky druhého manžela po novele rodinného práva*. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, s. 14 - 16.

BLÁHA, R. *K obsahu dohody o zúžení rozsahu SJM do budoucna*. *AD NOTAM* 1/2008, s. 13-14.

DVOŘÁK, J. *Exekuční postih pohledávek*. *Právní rádce*, 2001, č. 6, s. 10-13.

DVOŘÁK, J. *Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala?* *Právní praxe*, 1999, č. 7, s. 431-437.

DVOŘÁK, J., POLEDNA, Z. *Exekuční postih pohledávek patřících do SJM a výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu*. Právní rozhledy, 2002, č. 10, s. 484–492.

DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání*. Právní fórum, 2006, č. 9, s. 301–308.

DVOŘÁK, J., WINTEROVÁ, A. *K právní odpovědnosti za závazky druhého manžela*. Právní praxe, 1999, č. 9, s. 549-567.

DVOŘÁK, T. *Společné jmění manželů a obchodní podíl v s.r.o.*, Právo a rodina, 2000, č. 8, s. 17 - 19.

DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Patří obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným do společného jmění manželů?*, Právo a rodina, 2005, č. 12, s. 16 - 19.

DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Společné jmění manželů*, Rodinné právo, 1999, č. 1, s. 1 - 5.

DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Relativní neplatnost právních úkonů manželů*. Rodinné právo, 1999, č. 7, s. 14 - 15.

ERBSOVÁ, H. *Daňová exekuce a společné jmění manželů*. Daňová a hospodářská kartotéka, 2/2006, s. 15

ERBSOVÁ, H. *Daňová exekuce a společné jmění manželů (II)*. Daňová a hospodářská kartotéka, 3/2006, s. 10

HAŠEK, J., KAZDA, P. *Nevyvratitelná domněnka vypořádání BSM*, Bulletin advokacie, 2006, č. 5, s. 35-36.

Holub, O. *Vypořádání obchodního podílu ve společnosti s.r.o. po zániku manželství*. Právo a rodina, 2002, č. 2, s. 1 - 4.

CHMELÍK, M. *Daňová exekuce a manželé*. Právní rozhledy, 2001, č. 5, s. 216.

JURČÍK, R. *K některým aspektům institutu společného jmění manželů*. Právo a rodina, 2003, č. 4, s. 5 - 10.

KORDAČ, Z. *K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů*. Bulletin advokacie 2008, č. 1-2, s. 54-56.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Vypořádání společného jmění manželů a obecná výkladová pravidla a zásady právní*. Bulletin advokacie 2006, č. 10, s. 41-46.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Smlouvy mezi snoubenci, manžely a rozvedenými manžely (1. část)*. Právo a rodina. 2004, č. 6, s. 8-11.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Smlouvy mezi snoubenci, manžely a rozvedenými manžely (2. část)*. Právo a rodina. 2004, č. 7, s. 6-10.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Úvahy nad zásadou „habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala“*. Ad notam. 2003, č. 1, s. 5-7.

KRATOCHVÍL, Z. *Nevyvratitelná domněnka při zániku SJM*. Bulletin advokacie 2006, č. 10, s. 46-50.

LUŽNÁ, R. *Účinky prohlášení konkursu na společné jmění manželů*. Právo a rodina, 2009, č.1, s. 18 -20.

LUŽNÁ, R. *Zastupování manžela*. Právní rádce, 2008, č. 10, dostupný na http://pravniradce.ihned.cz/c4-10077440-29296810-F00000_d-zastupovani-manzela

MALENOVSKÝ, R. *K žalobě na splnění závazku náležejícího do SJM, sjednaného jen s jedním z manželů*. Právní rozhledy, 2008, č. 20, s. 747.

MAREŠOVÁ, M. *Společné jmění manželů ve vztahu k závazkům jednoho manželů*. Ad Notam, 2007, č. 1, s. 12-13.

MAŠEK, D. *Manželství a obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným*. Právo a rodina, 2000, č. 4, s. 1 - 3.

MAŠEK, D. *Smlouvy modifikující společné jmění manželů*. Právo a rodina, 2003, č. 8, s. 13 - 15.

RYŠÁNEK, Z. *Zánik společné jmění manželů smlouvou*. Ad Notam, 2009, č. 1, s. 26 - 29.

SALAČ, J. *Společné jmění manželů*. Právní praxe, 1998, č. 9, s. 557 - 563.

SOUČKOVÁ, K., PETROVÁ, R. *Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů*. Bulletin advokacie, 2008, č. 12, s. 29-32.

TELEC, I. *Společné jmění manželů a věci k výkonu povolání*. Právní rozhledy, 1998, č. 11, s. 565-568.

VALENTA, J. *Manžel povinného v exekčním řízení*. Právní rádce 2008, č. 8, dostupný na http://pravniradce.ihned.cz/c4-10077440-26786440-F00000_d-manzel-povinneho-v-exekucnim-rizeni

VAŠÍČEK, M., CHOBOLA, T. *Nad povahou lhůty pro vypořádání SJM dohodou podle § 150 ObčZ: Skutečně na to mají bývalí manželé pouze tři roky?* Právní rozhledy, 2002, č. 9, s. 441

VESELÝ, J. *Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?* Právní rozhledy, 1998, č. 6, s. 299-308.

VESELÝ, J. *Majetkové společenství manželů po novele občanského zákoníku.* Právní rádce, 1998, č. 9, s. 9 – 13.

VESELÝ, J. *Změny v právní úpravě majetkového společenství manželů v oblasti nemovitostí a jejich úskalí.* Ad Notam, 1998, č. 3, s. 51 – 59.

VLASÁKOVÁ, L., KŘÍŽOVÁ, V. *Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky.* Ad Notam, 2004, č. 3, s. 61

SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1803/2000 ze dne 26. 9. 2000

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 211/2002 ze dne 28. 11. 2002

Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 24 Co 15/97 ze dne 31. 1. 1997

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 798/2004 ze dne 7. 3. 2005

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2345/2003 ze dne 12. 2. 2004

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne sp. zn. 22 Cdo 3542/2006 ze dne 28. 5. 2008

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II ÚS 219/95 ze dne 12. 6. 2006

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 3 Cdon 231/96 ze dne 31. 10. 1996

R 44/1993 Sbírky soudní rozhodnutí a stanovisek

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 820/2003 ze dne 23. 9. 2003

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1037/2004 ze dne 31. 5. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 1578/2003 ze dne 30. 11. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2988/99 ze dne 28. 3. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 980/2003 ze dne 2. 12. 2003

R 42/1972 Sbírky soudní rozhodnutí a stanovisek

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1659/2000 ze dne 17. 10. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 3 Cz 55/74 ze dne 25. 10. 1974

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 798/2004 ze dne 7. 3. 2005

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1076/2006 ze dne 17. 6. 2008

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 16 Ca 116/96

Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 11 Co 89/77 ze dne 21. 3. 1977

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2437/2008 ze dne 17. 10. 2008

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 700/2004 ze dne 20. 7. 2004

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 673/2008 ze dne 15. 9. 2009

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1781/2004 ze dne 30. 5. 2005

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 952/2007 ze dne 8. 10. 2008

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 103/2005 ze dne 31. 1. 2006

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 1054/2002 ze dne 28. 5. 2003

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 3531/2006 ze dne 24. 6. 2008

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 1389/2003 ze dne 28. 7. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 279/2003 ze dne 25. 2. 2004

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 1774/99 ze dne 14. 4. 2000

Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 8 Co 558/65 ze dne 29. 9. 1965

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 17 Co 46/2003 ze dne 24. 11. 2003

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky 20 Cdo 1642/2004 ze dne 29. 6. 2005

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 32 Odo 529/2003 ze dne ze dne 28. 7. 2004

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 32 Odo 1082/2003 ze dne 25. 11. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 31 Odo 677/2005 ze dne 12. 9. 2007

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 3/2008 ze dne 13. 3. 2008

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 NSČR 3/2009 – A – 59 ze dne 4. 9. 2008

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 77 INS 1925/2009-A ze dne 29. 4. 2009

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 77 INS 1925/2009-A ze dne 18. 5. 2009

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 NSČR 3/2009 – A – 59 ze dne 4. 9. 2008

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 43 INS 4279/2010 ze dne 27. 4. 2010

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 43 INS 4279/2010 ze dne 19. 5. 2010

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 77 INS 1272 / 2010 – B – 6 ze dne 7. 4. 2010.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 373/2010-B-11 ze dne 16. 7. 2010

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 43 INS 5837/2009 ze dne 11. 11. 2009

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 43 INS 5845/2009 ze dne 11. 11. 2009

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. KSUL 43 INS 2173/2010 ze dne 5. 5. 2010

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1509/99 ze dne 21. 6. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2731/2000 ze dne 11. 12. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Cdo 1079/99 ze dne 26. 3. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 2 Cdon 177/97 ze dne 29. 4. 1997

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 2 Cdon 2072/1997 ze dne 23. 2. 1999

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1731/2003 ze dne 16. 3. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2986/2000 ze dne 11. 7. 2002

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 4414/2007 ze dne 24. 11. 2009

Rozsudek Krajského soudu České republiky sp. zn. 14 Co 512/94 ze dne 7. 12. 1994

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 2 Cdon 130/96 ze dne 29. 1. 1997

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 366/99 ze dne 17. 4. 2001

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2779/2008 ze dne 22. 7. 2008

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1476/2000 ze dne 27. 3. 2002

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 3297/2006 ze dne 15. 3. 2007

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2406/2004 ze dne 30. 5. 2006

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 681/2004 ze dne 10. 5. 2005

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 183/2008 ze dne 3. 12. 2009

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 612/2005 ze dne 22. 10. 2006

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 3297/2006 ze dne 15. 3. 2007

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1476/2000 ze dne 27. 3. 2002

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2903/2005 ze dne 26. 4. 2007

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 3515/2006 ze dne 5. 2. 2008

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1717/2000 ze dne 2. 4. 2002

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 20/2007 ze dne 26. 9. 2007

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 726/99 ze dne 31. 07. 2000

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1283/2003 ze dne 9. 9. 2003

Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Cpjn 38/98 ze dne 28. 6. 2000

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2574/98 ze dne 24. 2. 2000

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 952/2002 ze dne 2. 7. 2003

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 2085/2006 ze dne 27. 9. 2007

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 271/2003 ze dne 13. 3. 2003

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 233/99 ze dne 24. 6. 2004

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1171/2002 ze dne 13. 11. 2003

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2433/99 ze dne 17. 1. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2289/99 ze dne 22. 2. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 684/2004 ze dne 27. 9. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2433/99 ze dne 17. 1. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 629/2000 ze dne 17. 5. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 3285/2007 ze dne 14. 2. 2008
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 31 Cdo 2428/2000 ze dne 14. 11. 2002

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2244/99 ze dne 22. 2. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 900/2004 ze dne 30. 11. 2004
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 31 Cdo 2036/2008 ze dne 8. 9. 2010
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 3121/2005 ze dne 31. 1. 2006
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 590/2003 ze dne 31. 3. 2004
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2914/99 ze dne 25. 10. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1781/2004 ze dne 30. 5. 2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1112/2006 ze dne 23. 5. 2007
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1342/2002 ze dne 27. 1. 2004
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1562/2000 ze dne 14. 8. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2335/2005 ze dne 25. 5. 2006
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1574/2003 ze dne 31.3.2004
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1128/2005 ze dne 29. 11. 2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1052/2004 ze dne 28. 7. 2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1562/2000 ze dne 14. 8. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1119/2005 ze dne 20. 6. 2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2545/2003 ze dne 24. 2. 2005
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1399/2004 ze dne 20. 10. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2433/99 ze dne 17. 1. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2289/99 ze dne 22. 2. 2001
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 980/2003 ze dne 2. 12. 2003
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1054/2004 ze dne 27. 5. 2004
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 264/2001 ze dne 3. 9. 2002
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1510/2002 ze dne 10. 2. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1399/2004 ze dne 20. 10.

2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 180/2005 ze dne 29. 9. 2005

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1920/2005 ze dne 19. 4. 2007

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 14/2006 ze dne 3. 10. 2006

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1870/2007 ze dne 11. 9. 2008

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2679/2004 ze dne 2. 8. 2005

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 684/2004 ze dne 27. 9. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2986/2000 ze dne 11. 7. 2002

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1192/2007 ze dne 26. 11.

2009

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 2565/2003 ze dne 31. 3. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 590/2003 ze dne 31. 3. 2004

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 140/2007 ze dne 28. 6. 2007

SUMMARY

This paper discusses property relations between spouses, i.e. in particular marital assets. This is a very important issue, because it is a legal concept encountered by virtually everyone, not just those who get married, but also, for example, those who enter into contractual relations with a married couple.

This work is divided into five main chapters. The opening chapter outlines historical developments in marital property rights in our territory from 1918 to 1998. Between 1811 and 1949, marital property law was governed by Austria's General Civil Code (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* – ABGB), under which the principle of separate property was applied, although this general regime could be modified by marital agreements. Between 1950 and 1964, besides the Civil Code, marital property law was included under the Family Law Act. The provisions on the “statutory community of property” here were conceived as a supplement. In the period from 1964 to 1998, provisions encompassing marital property law returned to the Civil Code. The undivided joint ownership of spouses was conceived as joint ownership not determining the size of the shares. Each spouse owned assets under undivided joint ownership in their entirety,

and the title of each was restricted by the other spouse's title. Married couples were originally unable to exclude such title by agreement or set aside the emergence of such a title upon dissolution of marriage.

The second chapter, entitled "Emergence, Subject and Management of Marital Assets" and forming the basis of this paper, explores in detail current legislation on marital assets, with an emphasis on the interpretation provided by current judicial practice. It initially discusses marriage and the emergence of marital assets and then defines the subject of joint assets, i.e. what belongs to marital assets. There is a chapter summing up sources of marital assets. Situations are also described here where the spouses acquire property classified as marital assets, the exclusive property of one spouse, or divided joint ownership.

The issue of marital liabilities has also become more important recently. In practice, the number of liabilities which spouses are not able to meet and which are subsequently recovered in judicial enforcement or execution procedure is rising. In extreme cases, spouses become penniless and the fate of their assets is decided in insolvency proceedings, taking the form of bankruptcy, reorganization or debt relief. For the reasons outlined above, marital liabilities are a significant part of this paper.

The third chapter analyses the possibility for spouses to derogate from the statutory regulation of marital assets and regulate their property relations by law in any foreseeable way. Spouses may enter into a contract, in the form of a notarial deed, to expand or narrow the scope of their marital assets as defined by law. In this way, they can change the scope not only of assets and liabilities acquired or incurred in the future, but also current marital assets and liabilities. Spouses may also set aside the emergence of marital assets upon dissolution of marriage. The same options are available to a man and woman who wish to marry.

The fourth chapter deals extensively with the dissolution of marital assets and the three possible means of settlement, i.e. settlement by agreement or by court order and settlement *ex-lege*. The settlement of joint assets is a very common issue in the practice of law, hence significant attention is paid to it here.

The final chapter discusses the treatment of marital assets *de lege ferenda* in view of the draft of the new Civil Code.

KLÍČOVÁ SLOVA

společné jmění manželů - marital assets